

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗВО „ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ „УКРАЇНА”
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Тези доповідей
IV Всеукраїнської науково-практичної конференції
(16 травня 2024 року)

Редакційна колегія:

Чайковський М. Є. – доктор педагогічних наук, професор, директор Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»;

Цюсь А. В. – доктор наук з фізичного виховання та спорту, професор, ректор Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Миронова С. П. – доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Шевців З. М. – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Кравчук Л. С. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри фізичної терапії, ерготерапії, фізичної культури і спорту Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»;

Добровіцька О. О. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та соціальної роботи Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»;

Кондратюк С. М. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології та соціальної роботи Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»;

Якименко А. А. – старший викладач кафедри правових та інформаційних технологій Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Навчання і виховання в інклюзивному освітньому просторі: теорія та практика : тези доповідей IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (16 травня 2024 року). – Хмельницький : Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна», 2024. – 136 с.

Збірник тез підготовлено за доповідями учасників науково-практичної конференції **«Навчання і виховання в інклюзивному освітньому просторі: теорія та практика»** (16 травня 2024 року).

У матеріалах збірника висвітлено проблеми та перспективні напрями щодо впровадження принципів інклюзивного навчання; вдосконалення змісту і форм роботи з дітьми та молоддю з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ І ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Клик С. Е., Геделевич Є. В.

Сучасний розвиток інклюзивної освіти в Україні..... 9

Кожушко О. О., Кожушко С. В.

Значення інноваційних підходів навчання дітей з особливими освітніми потребами в новій українській школі..... 13

Кримська О. І.

Застосування традиційних та інноваційних технологій в корекційній роботі з дітьми з важкими мовленнєвими порушеннями..... 15

Корабльова О. О.

«Словник безбар'єрності» як елемент інклюзивної компетентності суспільства..... 17

Марціновська І. П.

Актуальні питання сенсорного розвитку дітей з особливими освітніми потребам..... 21

Миронова С. П.

Корекційна андрагогіка як актуальна складова вітчизняної спеціальної педагогіки..... 24

Михальська С. А., Докучина Т. О.

Готовність фахівця спеціальної освіти до використання інноваційних технологій..... 26

Філоненко Р. С.

Інклюзивна освіта як система освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами..... 29

СЕКЦІЯ ІІІ
ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З
ІНВАЛІДНІСТЮ: ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

<i>Дика Л. Л., Голярдик Н. А., Броварська О. А.</i> Особливості формування та розвитку самооцінки особистості в інклюзивному середовищі.....	32
<i>Дубовий О. Х., Підмурняк О. О., Антонецька Н. Б.</i> Формування адаптаційних механізмів в рамках навчального процесу здобувачів інклюзивної навчальної групи вищої освіти першого року навчання в ЗВО.....	35
<i>Заболоцька С. І.</i> Особливості тривожних розладів.....	37
<i>Іващенко М. В.</i> Психологічні проблеми батьків, які виховують дітей з інвалідністю.....	40
<i>Мельник Л. П.</i> Особливості психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами у закладах дошкільної освіти.....	43
<i>Орловська Г. А.</i> Психологічні чинники конфліктності особистості в підлітковому віці.....	46
<i>Пілець В. А.</i> Психологічні особливості прояву тривожності у підлітків.....	49

СЕКЦІЯ ІV
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ, МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ
Й ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО
НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Антонова Г. М., Зоря Л. О., Ізмайлов Д. О., Матвєєнко Д. С.

Особливості навчання аудіо-візуальному мистецтву під час повномасштабного вторгнення..... 52

Бирко Н. М.

Врахування багатоманітності здобувачів освіти підходами універсального дизайну..... 56

Бровченко Л. М.

Роль фізичного терапевта в системі інклюзивного навчання..... 59

Дика Л. Л., Чорна А. В.

Ділове спілкування як важлива складова навчального процесу в інклюзивному середовищі..... 62

Лучко Ю. І., Бударевський Д. В.

Цифровізація в інклюзивному освітньому середовищі..... 65

Мозолюк-Боднар Л. М.

Діяльність інклюзивно-ресурсних центрів: проблеми та перспективи..... 67

Пасічник Я. С.

Юридична техніка правотворчості у сфері інклюзивної освіти..... 70

Стеца Н. В.

Дотримання прав дитини в умовах проживання, догляду та виховання в контексті реалій сучасного світу – можливості та бар'єри..... 73

Якименко А. А.

Формування нормативно-правової бази регламентації діяльності соціальних служб щодо надання соціальних послуг населенню..... 79

СЕКЦІЯ V
АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-
ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ
РОБОТИ З ЛЮДЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ
В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Веретко І. А.

Особливості методики викладання дисципліни «спортивні ігри та методика їх викладання» для здобувачів освіти з порушенням слуху..... 84

Добровіцька О. О.

Особливості підготовки майбутніх фахівців до роботи в інклюзивному середовищі..... 87

Кондратюк С. М., Гулюк Ю. Ю.

Аутопсихологічна компетентність в контексті розвитку інклюзивної компетентності психолога..... 90

Кравчук Л. С.

Пріоритетність саморозвитку в професійній підготовці фахівця корекційної освіти..... 93

Рапацька Н. Г.

Формування гуманності майбутніх соціальних працівників в умовах професійної підготовки в інклюзивному ЗВО..... 96

Савущик А. І.

Актуальність професійної підготовки фахівців спеціальної освіти в умовах сьогодення..... 99

Савчук О. І., Матвійчук В. М.

Професійне самовдосконалення учасника освітнього процесу у галузі фізичної культури..... 102

Сьомкіна І. С.

Застосування коучингових технологій у формуванні інклюзивної компетентності педагогів..... 104

Чайковський С. М.

Професійна готовність майбутнього фахівця з фізичної терапії до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами..... 107

СЕКЦІЯ VI

СУЧАСНІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ

Бабчук Г. І.

Методи застосування кінезіологічного масажу для дітей з захворюваннями опорно-рухового апарату..... 110

Декалюк О. В.

Арт-терапія як здоров'язберігаюча технологія та метод реабілітації осіб з інвалідністю: вітчизняний досвід..... 112

Дрюков О. В.

Особливості впливу систематичних занять футболом на соматичний розвиток хлопчиків з особливими освітніми потребами..... 115

Дуб І. М.

Особливості впливу оздоровчої аеробіки на руховий розвиток студентів з інвалідністю..... 119

Пуча В. І., Крупа В. В.

Концептуальні засади соціального здоров'я – запорука здорового суспільства..... 123

СЕКЦІЯ VII
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РЕАБІЛІТАЦІЇ ДЛЯ
ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ВІЙНИ ТА ВЕТЕРАНІВ ЗСУ

Дідик Н. М.

Психологічна реабілітація дітей при втраті в період війни..... 127

Кондратюк С. М.

Психологічна підтримка осіб, постраждалих від війни..... 130

Петреченко С. А.

Особливості психологічної підтримки післябойової реабілітації та здоров'я учасників бойових дій..... 133

СЕКЦІЯ І ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Клик Світлана Едуардівна

*старший викладач кафедри психології та соціальної роботи
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*

Геделевич Єлена Василівна

*старший викладач кафедри правових та інформаційних технологій
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*

Модернізація освіти в Україні, що спрямована на демократизацію та гуманізацію, зумовлює необхідність впровадження інноваційних технологій, зокрема, в освіті людей з особливими потребами. Інклюзія є однією з основних тенденцій розвитку зазначеного типу освіти в Україні [1].

З поміж викликів, що постали перед суспільством, надзвичайно важливим є забезпечення рівного доступу до освіти всіх дітей, а особливо тих, хто потребує спеціальних умов виховання, корекційного навчання та розвитку особистості у форматі соціальної інтеграції її в реальне життя [2].

Інклюзія – це процес збільшення залученості всіх громадян до соціального життя. Так би мовити, включення всіх груп населення в суспільну діяльність.

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту й передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому закладі [3].

Активно вводять більшість закладів освіти інклюзивне навчання, в тому числі ЗВО. Інклюзивна освіта в українських університетах регламентується трьома основними документами:

- Закон України «Про освіту»;
- Закон України «Про вищу освіту»;
- Постанова Кабміну «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах вищої освіти» від 10 липня 2019.

Українські університети беруть на себе зобов'язання забезпечити комфортні умови для навчання всіх студентів з особливими освітніми потребами (ООП), які до них вступають [4].

На сьогодні в нашій країні спостерігається парадоксальна, але загалом типова для трансформаційного періоду ситуація, що характеризується наявністю законодавства, яке декларує права дітей з особливими потребами на розвиток, здобуття освіти та соціальну інтеграцію і водночас повною мірою не вказує на практичні механізми їх реалізації. Такий стан справ пов'язаний передусім з тим, що інклюзивна освіта і за кордоном, і особливо в Україні, має нетривалу історію розвитку [1].

Розглядаючи корисний для України європейський досвід, слід вказати, що вченими в країнах ЄС розроблені варті уваги підходи до організації інклюзивного навчання: 1) системний підхід, що представляє місцеву громаду як систему взаємозалежних установ, структур, асоціацій для забезпечення успішного розвитку кожної дитини; 2) командний підхід, що передбачає роботу в команді всього шкільного колективу, що допомагає підвищити рівень академічної успішності й соціальної компетентності дітей; 3) аксіологічний підхід, що акцентує позитивне сприйняття дитини всіма членами колективу й сприяє підвищенню її самооцінки й розкриттю закладеного внутрішнього потенціалу; 4) кондуктивний підхід, який підкреслює активну роль родини в навчанні й вихованні дитини, що забезпечує раннє формування соціальних навичок дитини й полегшує її адаптацію в інклюзивному середовищі; 5) індивідуальний підхід, що передбачає максимальне врахування індивідуальних особливостей кожної дитини з опорою на її сильні сторони для забезпечення високої якості інклюзивного навчання; 6) середовищний підхід, що передбачає

максимальну модифікацію навколишнього середовища з метою його пристосування до індивідуальних особливостей альтернативних дітей.

Як свідчить іноземний (європейський) досвід, спеціальні умови для навчання студентів з особливими потребами включають: 1) створення фізичної доступності приміщень університету, організацію транспортних перевезень студентів між об'єктами закладу вищої освіти, створення умов, які частково компенсують обмеження життєдіяльності; 2) адаптацію процедури складання іспитів; 3) адаптацію освітнього процесу; 4) тьюторські послуги [5].

Становлення інклюзивної освіти в Україні відбувається значною мірою на основі зарубіжного досвіду. Звісно, кожна країна, як слушно відзначив П. Єгоров, не може сліпо копіювати досвід інших держав через різні політичні та економічні умови, відмінні освітні традиції, а тому шукає свій шлях розвитку інклюзивного навчання. Сьогодні стає очевидним, що розвиток вітчизняної інклюзивної освіти неефективний, якщо діяти лише шляхом формального перенесення вдалих зарубіжних моделей освітньої інтеграції в процес навчання і виховання вітчизняних загальноосвітніх закладів без їх осмислення та адаптації. Досвід показує, що розв'язання проблем розвитку інклюзивної освіти повинні базуватися на урахуванні місцевих особливостей при використанні місцевих ресурсів, в іншому випадку такі рішення будуть необґрунтованими. Цю ж думку висловлює С. Станс, який вважає гнучкість та здатність реагувати на постійні інновації основним принципом інклюзивної освіти, оскільки саме так створюється сильний, динамічний і живий організм зі здатністю до адаптації і розвитку в місцевому культурному середовищі [1].

Таким чином, в інклюзивній освіті ще є багато питань, які потребують детального дослідження.

Література:

1. Ашиток Н. Проблеми інклюзивної освіти України. 2015 URL : https://dspu.edu.ua/pedagogics/arhiv/33_1_2015/3.pdf

2. Пименова Н. В. Інклюзивна освіта – одна із фундаментальних засад розвитку освіти в Україні. *Педагогічні обрії*. № 3-4 (111-112). С. 83-89. 2020. URL : <https://choippo.edu.ua/rar/PO3420.pdf#page=83>

3. Інклюзивна освіта в Україні : принципи, переваги і особливості. URL : <https://schoolnavigator.com.ua/uk/posts/inkliuzyvna-osvita-v-ukraini>

4. СОЦПОРТАЛ. Як працює інклюзія в українських університетах і чого їй бракує. 16.06.2021. URL : <https://socportal.info/ua/news/yak-realizuiut-inkliuziu-v-ukrainskikh-universitetakh/>

5. Ткаченко О. Проблеми та перспективи розвитку інклюзивної освіти в умовах Євроінтеграції України. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2022. Спецвипуск. С. 102-109. URL : http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/spec_2022/14.pdf

ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Кожушко Олена Олегівна

доцент, доцент кафедри правових та інформаційних технологій Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Кожушко Серафима Вадимівна

здобувачка освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Сучасна українська система освіти реформується та розвивається в напрямку всебічного розвитку людини з урахуванням специфічних освітніх потреб усіх учнів. У зв'язку з цим особлива увага приділяється питанню доступності освіти для людей з особливими освітніми потребами. Це питання вирішується в рамках інклюзивної освіти.

Інклюзивна освіта – це не лише включення дітей з особливими освітніми потребами в освітній процес загальноосвітніх навчальних закладів. Це створення особливих підходів до навчання таких дітей у спільному просторі та зміна політики навчальних закладів, що передбачає запровадження додаткових елементів освітнього процесу, спрямованих на

інклюзивну підтримку дітей з особливими освітніми потребами [1].

Різні державні документи передбачають рівний доступ до освіти для всіх громадян України, незалежно від їхніх психологічних і фізичних можливостей, та визначають цілі державної політики щодо розвитку освіти. Це створення ефективного життєвого простору, що гарантує особистісний розвиток і творчу самореалізацію кожного громадянина України, виховання покоління, здатного ефективно працювати і навчатися впродовж життя, оберігати і примножувати національні, культурні та громадянські цінності.

В умовах оновлення освіти України питання створення сприятливих умов для розвитку, виховання та навчання осіб з особливими освітніми потребами набуває особливого значення, оскільки відповідає цілям освітньої реформи у напрямі відкритості, демократичності та доступності, а також реалізації основних завдань Нової української школи.

У соціальній та педагогічній діяльності вчителя у Новій українській школі актуальними є інноваційні методи та підходи інклюзивної освіти, які умовно можна класифікувати наступним чином:

1) методи формування обізнаності: бесіда, дискусія, лекція, приклад, роз'яснення, переконання;

2) методи організації діяльності та формування соціальної поведінки: вправи, тренування, виховні ситуації, приклади;

3) методи самовиховання: самопізнання, самооцінка, саморегуляція;

4) методи мотивації та стимулювання: вимоги, громадська думка;

5) методи соціально-психологічної допомоги: аутотренінг, психологічне консультування, стимулюючі ігри;

6) спеціальні методи педагогічної корекції: суб'єктивно-практичні методи, альтернативні методи, методи «вибуху», методи природних наслідків, трудові методи;

7) спеціальні методи: спонсорство, підтримка, тренінг, медіація [2].

Таким чином, освіта дітей з особливими освітніми потребами є невід'ємною частиною загального освітнього простору в Новій українській школі, що базується на основних вимогах до освіти сучасного молодого покоління, з метою забезпечення їх соціальної адаптації та належної самореалізації. Сучасні інноваційні технології дають можливість дитині бути собою, не відчувати дискомфорту чи образи через порівняння з іншими членами групи чи класу, розвиватися відповідно до своїх вроджених здібностей.

Тому, саме довгострокова перспектива визначає форми і методи навчання учнів загальноосвітніх шкіл в інклюзивних класах, поєднуючи індивідуальні когнітивні, емоційні та спонтанні навички та досвід [2].

Інновація розглядається як використання нових знань, умінь, методів, нетрадиційних прийомів, підходів, форм роботи та технологій в освітній діяльності з метою підвищення якості навчально-виховного, корекційно-розвивального процесів через надання освітніх послуг.

Використання інноваційних технологій в інклюзивному просторі може призвести до наступних результатів:

- створення унікального інклюзивного освітнього простору;
- ефективність взаємодії суб'єктів освітнього процесу;
- удосконалення методів, змісту та організаційних форм навчання відповідно до вимог сучасного суспільства, адаптація їх до освітнього рівня особистості та її особливостей;
- максимальний розвиток інтелектуального потенціалу учнів, формування у них здатності до самостійного здобуття знань та здійснення різних видів самостійної діяльності, пов'язаної з опрацюванням інформації [2].

Отже, використання інноваційних технологій в освітньому процесі Нової української школи осіб з особливими освітніми потребами є ефективним, що проявляється в їх швидкій інтеграції в суспільство, розвитку комунікативних навичок та набутті певного освітнього рівня.

Література:

1. Манукян О., Мирошніченко О. Інноваційні технології в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами в інклюзивному просторі. *Освіта на Луганщині*. 2021. № 4 (65). URL: file:///C:/Users/user/Downloads/D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0_4_65_2021-31-33.pdf

(дата звернення: 10.05.2024).

2. Інноваційні технології навчання дітей особливими потребами. *На Урок* : вебсайт. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-innovaciyni-tehnologi-navchannya-ditey-z-osoblivimi-potrebami-314498.html> (дата звернення: 10.05.2024).

ЗАСТОСУВАННЯ ТРАДИЦІЙНИХ ТА ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ВАЖКИМИ МОВЛЕННЄВИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Кримська Оксана Іванівна

*вчитель-логопед Комунальний заклад загальної середньої освіти
«Ліцей №15 імені Олександра Співачука Хмельницької міської ради»*

Мовленнєві порушення являють собою цілий комплекс симптомів, які призводять до особливостей в розвитку дитини. В житті дитини з мовленнєвими порушеннями виникають проблеми різного рівня: когнітивні, комунікативні, емоційні, психосоматичні, соціальні. Часто виникають труднощі у дітей в відносинах з іншими людьми, як з дорослими, так і з однолітками.

Сучасна логопедія знаходиться в постійному активному пошуку шляхів удосконалення та оптимізації процесу навчання та розвитку дітей на різних вікових періодах і в різноманітних освітніх умовах, які характерні для дітей з особливими освітніми потребами.

Статистика вказує на те, що з кожним роком дітей з мовленнєвими порушеннями стає все більше та більше, а самі порушення ускладнюються. Здебільшого, перевірених методик, прийомів та методів у роботі з дітьми з ООП стає недостатньо для швидкого та ефективного вирішення проблеми. Зробити корекційно-розвивальний процес більш результативним,

дозволяє грамотне поєднання традиційних та інноваційних логопедичних технологій.

Логопедична практика має в своєму арсеналі технології, які направлені на своєчасну діагностику і максимально можливу корекцію мовленнєвих порушень в роботі з дітьми з ООП:

- технологія логопедичного обстеження;
- технологія корекції звуковимови;
- технологія формування мовленнєвого дихання при різних порушеннях вимовної сторони мовлення;
- технологія розвитку інтонаційної сторони мовлення;
- технологія темпо-ритмічної сторони мовлення;
- технологія розвитку лексико-граматичної сторони мовлення;
- технологія логопедичного масажу.

У корекційно-розвивальній роботі спеціалісти часто використовують нетрадиційні методи, прийоми та інструменти. В поєднанні з традиційними, перевіреними часом логопедичні технології, інноваційні, допомагають пришвидшити та покращити корекційний процес.

Адаптувавши до потреб дітей з ООП я використовую в своїй практиці найбільш ефективні методи та прийоми суміжних наук, які допомагають оптимізувати та удосконалити корекційний процес.

Так, в логопедичній практиці використовую нетрадиційні для логопедії технології:

- нейропсихологічні технології;
- кінезіотерапію;
- суджок-терапію;
- фітотерапію;
- ароматерапію;
- казкотерапію;
- пісочну терапію;
- музикотерапію;
- мнемотехніку;
- мультимедійні засоби.

Використання традиційних технологій в поєднанні з нетрадиційними прийомами, методами та техніками, допомагає краще засвоїти матеріал, опанувати дитині з ООП рідну мову. Чим різноманітнішими будуть прийоми логопедичного впливу на дітей, тим більш успішним буде формування правильного мовлення у дітей.

Література:

1. Забродська О. П. Кінезіологічні вправи в корекції психомовного й моторного розвитку старших дошкільників. *Логопед.* 2015. №7. С. 2–5.
2. Логопсихологія : навч. посіб. / С. Ю. Конопляста, Т. В. Сак ; за ред. М. К. Шеремет. Київ : Знання, 2010. 293 с.

«СЛОВНИК БЕЗБАР'ЄРНОСТІ» ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУСПІЛЬСТВА

Корабльова Олена Олександрівна

*ст. викладач кафедри психології та соціальної роботи
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”*

Інклюзія в Україні традиційно розглядається у контексті політики щодо людей з інвалідністю. Проте, як свідчить зарубіжний досвід, такий методологічний підхід є дещо звуженим і не характерний для сучасної європейської та світової практики. Розвинені держави вважають продуктивнішими ширші напрями політики щодо інклюзії та орієнтуються на усі маломобільні категорії суспільства, зокрема до цільових груп залучають не тільки осіб з інвалідністю, а й людей старшого віку, матерів з дітьми до 6 років, дітей, що залишилися без батьківського піклування, молодь. Це створює ширші можливості для залучення різних груп громадян до соціальних процесів. Застосовуються спеціальні політики щодо інтеграції національних меншин, міграційних спільнот. Засадничою складовою у цьому процесі також є забезпечення політики протидії дискримінації меншин, досягнення реальної рівності

представників різних груп у різних сферах суспільно-політичного, економічного життя [1].

Сучасне суспільство, яке рухається у напрямку формування інклюзивного простору, зобов'язане володіти словником безбар'єрності (табл.1) [2].

Таблиця 1

Словник безбар'єрності

Правильне вживання терміну	Неправильне вживання терміну
<i>Інвалідність</i>	
Людина (особа, дитина) з інвалідністю, людина з фізичними / сенсорними / психічними / інтелектуальними / ментальними порушеннями, людина з порушеннями опорно-рухового апарату, людина з порушеннями рухової функції	Інвалід, людина з обмеженими можливостями / людина з обмеженими фізичними можливостями, людина з особливостями, людина з особливими потребами, каліка, людина з нюансами, особлива людина, неповноцінний, неповносправний, недієздатний, страждає на інвалідність, інклюзивні люди
Дитина з особливими освітніми потребами (ООП)	Особлива дитина, інклюзивна дитина, дитина з інклюзією, інклюзятко
Жестова мова	Мова жестів, сурдопереклад
Людина з порушеннями зору, людина з повною / частковою втратою зору, незрячий / незряча (допустимий варіант)	Сліпий, підсліпуватий, людина з вадами зору
Людина з порушеннями слуху, людина з повною / частковою втратою слуху, нечуючий / нечуюча людина	Глухий, глухонімий
Має порушення рухових функцій	Прикутий до крісла / ліжка
Крісло колісне	Інвалідний візок, візок, візочок, інвалідне крісло

Людина з порушеннями / порушеннями функцій	Людина з вадами / недоліками / дефектами
Людина, яка користуються кріслом колісним	Колясочник, візочник
Людина, яка спілкується за допомогою альтернативних засобів комунікації, наприклад, жестовою мовою, спеціальних картинок тощо; людина, яка не говорить (не розмовляє)	Німий
<i>Захворювання, порушення, синдроми та розлади</i>	
Люди з розладами / порушеннями аутистичного спектра, люди з РАС, люди в спектрі аутизму, люди з аутизмом (допустимий варіант)	Аутисти, «Люди дощу»
Людина з ампутованими кінцівками, людина з ампутованою ногою / рукою	Безногий, безрукий, одноногий, однорукий, ампутант, людина з ампутацією, інвалід-ампутант
Людина з епілепсією	Епілептик
Людина з паралічем; людина, яка має параліч	Паралітик, каліка, паралізований
Людина з розумовими або інтелектуальними психічними (ментальними) порушеннями	Людина, яка страждає на психічні розлади; неадекватний, ненормальний; не при собі; психічно хворий, людина з проблемами психічного здоров'я, психічно неврівноважений, псих, розумово відсталий, загальмований, людина із розумовими відхиленнями
Людина із синдромом Дауна, дитина із синдромом Дауна	Даун, даунята, «Сонячні люди»
Людина з когнітивними порушеннями; людина, яка має деменцію	Маразматик, божевільний
<i>Раса, етнічна чи національна належність</i>	
Темношкірий чоловік, темношкіра жінка	Чорний, негр, кольоровий

Роми, рома	Цигани
Євреї	Жиди, жидовки
<i>Різні соціальні групи</i>	
Люди старшого віку, люди третього віку, люди у віці 60+ / 75+	Люди у віці, старі, бабусі та дідусі, люди пенсійного віку / пенсіонери, люди поважного віку, люди літнього віку / літні люди
Внутрішньо переміщена особа; людина, яка переїхала з тимчасово окупованих територій; вимушений переселенець (допустимий варіант); ВПО (допустимий варіант)	Біженець (у значенні «внутрішньо переміщена особа»)
Бездомна людина / особа; людина без постійного місця проживання; людина без домівки	Бомж, безхатько, безхатченко
Постраждала / постраждалий від насильства, потерпіла / потерпілий від насильства	Жертва насильства
Сім'я у складній життєвій ситуації; сім'я у складних життєвих обставинах	Неблагополучна сім'я
Люди, які залежні від психоактивних речовин; люди, які залежні від алкоголю; люди, які залежні від наркотичних речовин / наркотиків	Наркоман, наркозалежний, алкоголік, алкозалежний
Підліток / дитина, яка має девіантну поведінку	Важкий підліток / важка дитина
Ув'язнений / в'язень; людина, яка відбула покарання; людина, яка перебуває в місцях позбавлення волі; людина, яка отримала вирок без позбавлення волі; людина, яка повернулася з місць позбавлення волі; людина, яка перебуває під слідством (з позбавленням волі чи без, але якій не висунуто вирок)	Зек / зечка / зека

ЛГБТІК+	
Гомосексуальна орієнтація	Нетрадиційна сексуальна орієнтація, ненормальна сексуальна орієнтація
Гомосексуальність	Гомосексуалізм
ЛГБТІК+, ЛГБТ-спільнота	ЛГБТ-шники, сексуальні меншини

Єдиним коректним терміном сьогодні є «людина (особа) з інвалідністю». Коли ми говоримо «інвалід», ми ніби навішуємо на людину тавро. Але інвалідність – це тільки одна з ознак людини, при цьому вона може бути чиеюсь дружиною, донькою, сином чи братом, з темним чи рудим волоссям, професіоналом у якійсь справі, спортсменом, з купою досягнень і т. ін. Тому коректно в такому випадку дотримуватися принципу «person first language», тобто пам'ятати, що на першому місці завжди людина, а вже потім її ознака, якщо це необхідно вказати [2].

Література:

1. Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України : аналіт. доп. / Зубченко С. О., Каплан Ю. Б., Тищенко Ю. А. Київ : НІСД, 2020. 24с.
2. Довідник безбар'єрності URL : <https://bf.in.ua/invalidnist/liudyna-z-invalidnistiu/> (дата звернення : 10.05.2024)

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СЕНСОРНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМ

Марціновська Ірина Петрівна

к. пед. н., старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Останні роки для дітей з особливими освітніми потребами відбулися якісні зміни, що передбачають розвиток інклюзивного освітнього середовища, і саме це зумовлює необхідність підвищення компетентності педагогічних працівників закладів загальної середньої та дошкільної освіти. Одним із актуальних

питань, що потребує обговорення – це порушення сенсорної інтеграції у дітей з порушеним розвитком та можливостей щодо корекційно-розвиткових впливів.

Дошкільна освіта є невід'ємною складовою та першим рівнем у системі освіти, базисом щодо розвитку необхідних систем психофізичного розвитку дошкільника, що в подальшому буде слугувати когнітивному розвитку та ефективному засвоєнню знань дітьми з типовим та порушеним розвитком.

Реалізація освітніх завдань та принципів передбачає постійне педагогічне удосконалення, розкриття та нарощування творчого потенціалу педагога, який працює з дітьми з особливими освітніми потребами.

Спеціалісти, які не мають спеціальної підготовки, як правило, не розпізнають порушення сенсорної інтеграції, якщо тільки воно не набуває важких форм.

Чому ж важливо педагогові бути обізнаним з діяльністю сенсорних систем та інтеграцією отриманого матеріалу у конструктивне психічне функціонування дитини? Сенсорна інтеграція - є несвідомим процесом, що відбувається у головному мозку (ми не замислюємося про неї, як не замислюємося про дихання). Які функції виконує сенсорна інтеграція:

- організує інформацію, отриману за допомогою органів чуття (смак, вид, звуки, запах, дотик, рух, вплив сили тяжкості і становище у просторі);

- наділяє значенням відчуття, фільтруючи інформацію і відбираючи те, на чому слід сконцентруватися (наприклад, слухати вчителя і не звертати уваги на вуличний шум);

- дозволяє обдумано діяти і реагувати на ситуацію, в якій ми знаходимося (адаптивна відповідь);

- формує основу для теоретичного навчання та соціальної поведінки.

У результаті вивчення проблем щодо організації сенсорного виховання у закладах дошкільної освіти з інклюзивною формою навчання нами було виділено коло питань, що потребує вирішення, а саме:

- розширення рівня знань педагогів щодо особливостей сенсорного розвитку дітей з типовим та порушеним розвитком;
- володіння методиками вивчення складових сенсорної інтеграції;
- інтеграція складової сенсорного розвитку дошкільника у навчальний компонент дошкільного закладу;
- планування корекційно-розвиткових занять для дітей з ООП щодо сенсорного розвитку;
- корекція небажаної поведінки з урахуванням сучасних технологій сенсорної інтеграції;
- співпраця з батьками дошкільників з питань сенсорного виховання.

Метою сенсорного виховання є збагачення чуттєвого досвіду сприймання оточуючого світу і розвиток сенсорних здібностей у дітей. Сенсорні здібності дошкільника виявляються і розвиваються у процесі різноманітних видів дитячої діяльності (образотворчої, конструкторської, трудової) і, у свою чергу, впливають на розвиток цих видів дитячої діяльності. З огляду на це особливого значення набуває педагогічна готовність педагога закладу дошкільної освіти до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, для яких сенсорний розвиток – головна складова майбутнього інтелектуального розвитку.

Література:

1. Джин Е. Айрес. Дитина і сенсорна інтеграція. Розуміння прихованих проблем розвитку. Київ. Видавництво Ростислава Бурлаки. 2024. 265 с.
2. Сток Крановиц К. Розбалансована дитина. Як розпізнати та справитись з порушенням процесу обробки сенсорної інформації. Харків, 2013. 396 с.
3. Теоретико-методичні засади сенсорного розвитку дошкільників із особливими освітніми потребами / Носко Ю., Сергиенко Л., Гришко Л., Куртова Г. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 9 (113). С. 276–282.

КОРЕКЦІЙНА АНДРАГОГІКА ЯК АКТУАЛЬНА СКЛАДОВА ВІТЧИЗНЯНОЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Миронова Світлана Петрівна

д. пед. н., професор, проректор з наукової роботи

Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Актуальною проблемою сьогодення є розвиток освіти дорослих задля забезпечення їх особистісних потреб та урахування запитів економіки [1]. Тривалий час нормою вважалася сталість людини у професії та робота в одному закладі. На разі такі підходи змінилися, суспільними пріоритетами стала гнучкість, безперервність навчання, професійний розвиток впродовж життя. Це обумовлено передусім соціальними та економічними змінами, що підтверджується Проектом Закону про освіту дорослих, прийнятим за основу Постановою Верховної ради України [1].

На окрему увагу заслуговує реалізація права на особистісний та професійний розвиток дорослих осіб з особливими освітніми потребами (далі – осіб з ООП), в тому числі й з інвалідністю. Гострота цієї проблеми обумовлена тим, що освітні заходи весь час спрямовуються на дітей, молодь, а дослідження зазвичай ґрунтуються на базі закладів дошкільної та загальної середньої освіти, поодинокі – на базі закладів вищої освіти. Випускники спеціальних закладів залишаються поза увагою суспільства, для них в дорослому віці на державному рівні майже не пропонуються освітні послуги. Зауважимо, що кількість дорослих осіб з ООП зараз в Україні зростає. Це спричинено війною, через яку збільшилося число осіб з інвалідністю, ветеранів ЗСУ, тимчасово переміщених осіб. Велика кількість цих людей втратили роботу або вимушені її змінити через різні обставини (в тому числі й у зв'язку з порушенням життєво важливих функцій), тому потребують не лише формальної, а й неформальної, інформальної освіти. Окрім того дорослі особи з ООП потребують задоволення й інших своїх потреб, зокрема, культурних, правових, соціальних та ін.

Безперервна освіта дорослих осіб з ООП, сучасні тенденції до їхньої суспільної інтеграції потребують комплексного наукового супроводу, який може забезпечити корекційна андрагогіка як наука про їхню освіту, розвиток, самореалізацію. Актуальність андрагогіки як науки є доведеним фактом як за кордоном, так і в Україні [2]. Втім підвищення культурного і професійного рівня дорослих осіб з ООП має виразні особливості, тому потребує окремого наукового напрямку, яким і може бути корекційна андрагогіка, яка, з одного боку, буде складовою андрагогіки, а, з другого – спеціальної педагогіки. Розвиток вітчизняної корекційної андрагогіки потребує системного підходу, оскільки проводилися лише окремі дослідження освіти дорослих осіб з ООП.

3-поміж завдань корекційної андрагогіки мають бути, зокрема:

- визначення потреб і можливостей дорослих осіб з ооп в сфері професійної освіти, працевлаштування, саморозвитку;
- встановлення сутності та особливостей формальної і неформальної освіти, розвитку дорослих осіб з ООП;
- розробка диференційованого підходу до форм і методів безперервної освіти дорослих осіб з ООП;
- розробка та апробація технологій комплексного супроводу осіб, які набули інвалідність через участь у бойових діях.

У структурі корекційної андрагогіки варто виділити розділ про теорію освіти дорослих осіб з ООП, де висвітлити зарубіжний досвід; описати психофізичні особливості дорослих осіб та їх специфіку в ровесників з ООП, умови організації педагогічного процесу. Ще один розділ слід присвятити сферам професійної освіти дорослих осіб з ООП з урахуванням їхніх запитів, потреб економіки й суспільства; технологіям, формам і методам їхньої освіти. У окремому розділі розкрити форми неформальної освіти, психологічної, соціальної та інших видів підтримки дорослих осіб з ООП.

Отже, корекційна андрагогіка є вагомою науковою складовою спеціальної педагогіки, яка потребує становлення і розвитку в Україні.

Література:

1. Проект Закону України про освіту дорослих №7039 від 10.02.2022.
URL : <https://ips.ligazakon.net/document/ЛІ06948А?an=2>
2. Марчук А. В. Андрагогіка : навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 300 с.

ГОТОВНІСТЬ ФАХІВЦЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Михальська Світлана Анатоліївна

д. психол. н., доцент, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Докучина Тетяна Олександрівна

к. пед. н., доцент, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Питання інноваційної діяльності в освітній сфері та готовності фахівців до оволодіння інноваційними технологіями вивчались такими науковцями, як: І. Бех, Л. Ващенко, Л. Виготський, І. Дичківська, В. Коваленко, О. Пометун, О. Пехота, О. Полтавець та ін. [1, 2].

Відповідно до Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти (затвердженого Наказом МОН України «Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти» № 552 від 12 травня 2023 р.) [3] основною метою інноваційної діяльності у сфері освіти є підвищення якості освітнього процесу шляхом створення (вдосконалення) освітніх, навчальних, виховних, психолого-педагогічних та управлінських моделей, технологій проведення експерименту або реалізації проєкту.

Інноваційна діяльність передбачає розроблення та використання:

– нових освітніх моделей, навчальних, виховних, управлінських систем;

– базового компонента дошкільної освіти, інваріантної та варіативної складової змісту загальної середньої освіти, загальнодержавного компонента змісту професійної (професійно-технічної) освіти, змісту спеціалізованої та змісту позашкільної освіти;

– освітніх технологій, форм, методів, прийомів і засобів навчання, виховання та управління освітою;

– науково-методичного, навчально-методичного, кадрового, матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу в закладах освіти;

– систем, технологій, форм і методів підвищення кваліфікації керівних, педагогічних і науково-педагогічних працівників;

– форм і засобів співпраці з органами управління у сфері освіти, адміністрацією закладів освіти, педагогічними працівниками, науково-педагогічними працівниками, здобувачами освіти та батьками (особами, що їх замінюють); технологій взаємодії з інститутами громадянського суспільства, врахування та формування громадської думки щодо інноваційних змін у сфері освіти.

Інноваційна діяльність не можлива без використання інноваційних технологій. Зокрема впровадження інноваційних технологій у своїй роботі фахівцями спеціальної освіти сприятиме ефективному навчанню, розвитку та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

I. Дичківська розглядає інноваційні педагогічні технології, як «цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчальний процес від визначення його мети до очікуваних результатів» [1, с. 57].

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності – це «особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами

досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії» (І. Дичківська) [1, с. 277].

Вивчаючи особливості використання інноваційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами у професійній діяльності фахівців спеціальної освіти С. Михальська [2] встановила, що значна частина фахівців спеціальної освіти використовує окремі частини інноваційних технологій або всі розробки у різних їх варіаціях; основними труднощами в освоєнні і розробці інноваційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами фахівці вважають недостатнє матеріальне забезпечення та нестачу часу на саморозвиток; серед труднощів з якими зустрічаються фахівці при використанні інноваційних технологій є недостатнє забезпечення ТНЗ, значний час для адаптації та модифікації інноваційних технологій, невелика кількість методичних розробок із застосуванням інноваційних технологій.

Здатність до використання інноваційних технологій є показником професійної мобільності фахівців спеціальної освіти, оскільки характеризується готовністю до оволодіння новими знаннями та методами роботи з дітьми з особливими освітніми потребами, їхньої адаптації до особливостей розвитку дітей цієї категорії.

Література:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.

2. Михальська С. А. Особливості використання інноваційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 48. Т. 1. С. 117–120. URL : <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/48.1.24>

3. Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності у сфері освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України № 552 від 12 травня 2023 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1155-23#Text>

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ЯК СИСТЕМА ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Філоненко Руслана Степанівна

*викладач кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи
Рівненського державного гуманітарного університету*

Сучасний етап розвитку нашого суспільства характеризується формуванням нового погляду на освіту та самовизначення людини у соціумі. В Україні активного впровадження набуває нова філософія освіти – інклюзивна освіта. Забезпечення рівних прав на освіту для всіх дітей виступає пріоритетом розвитку сучасної освіти. Згідно нормативно-законодавчої бази про інклюзивне навчання визнано право кожної дитини з особливими освітніми потребами на отримання освіти в закладах освіти за місцем проживання. Для вирішення цього завдання важливого значення набуває створення інклюзивного освітнього середовища.

Остаточо інклюзивна освіта стала підтримуватись законодавчою базою України з 2010 року, коли до Закону України «Про загальну середню освіту» були внесені зміни про створення спеціальних та інклюзивних класів для навчання дітей з особливими освітніми потребами. Законодавче забезпечення інклюзивної форми навчання уможливило початок успішного впровадження інклюзивної освіти в Україні. У жовтні 2010 р. МОН України затвердило Концепцію розвитку інклюзивної освіти (від 01.10.2010 р.), розроблену відповідно до Конституції та законів України, а в серпні 2011 р. Кабінет міністрів України затвердив «Порядок організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах».

Система інклюзивної освіти є рівноцінною складовою загальної системи освіти, яка реалізує освітню функцію суспільства щодо осіб з порушеннями психофізичного розвитку, сприяючи їхньому розвитку, освіті та соціалізації. Інклюзивна освіта означає рівний доступ до навчання усіх дітей з урахуванням різних освітніх потреб та індивідуальних

можливостей і спільне навчання, включаючи організацію спільних навчальних занять, виховних заходів і дозвілля.

Згідно з розробленою законодавчою базою про інклюзивну освіту діти з особливими освітніми потребами мають повне право безкоштовно отримати освіту в закладі будь-якої форми власності за місцем проживання, незалежно від рекомендації фахівців інклюзивно-ресурсного центру щодо надання підтримки в освітньому процесі, занесеної у висновок про комплексну оцінку.

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дитини на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами, зокрема дитини з особливостями психофізичного розвитку, в спеціально створених умовах закладу загальної середньої освіти [1, с. 8].

Важливим завданням інклюзивної освіти є не лише засвоєння системи знань, але й формування практичних умінь і навичок дитини з особливими освітніми потребами, необхідних для її подальшої соціалізації.

Інклюзивне навчання – це цілеспрямований педагогічний процес формування у дитини з особливими освітніми потребами в освітньому інклюзивному середовищі загальнокультурних і морально-етичних цінностей, ключових і предметних компетентностей, необхідних життєвих і соціальних навичок, що уможливають її готовність до життя у демократичному суспільстві [2, с. 63].

Інклюзивна освіта передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку.

Широке запровадження інклюзивної освіти здійснюється поступово. Успішність цього процесу залежить від багатьох факторів, зокрема від:

- підготовки висококваліфікованих кадрів для роботи в умовах інклюзії;

- об'єднання зусиль різнопрофільних фахівців;

–створення умов для погодження дій усіх спеціалістів, готових до активної взаємодії;

–зміни ставлення суспільства до дітей даної категорії;

–посилення фінансування освіти, удосконалення її нормативно-правового забезпечення, поліпшення методичного та кадрового забезпечення інклюзивної освіти.

Позитивні зміни щодо запровадження української інклюзивної освіти однозначно є, проте ще необхідно докласти чимало зусиль задля забезпечення рівного доступу до освіти всіх членів суспільства.

Література:

1. Колупаєва А. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою. *Особлива дитина : навчання і виховання*. 2014. №2. С. 7–18.

2. Мартинчук О. В. Підготовка фахівця зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 430 с.

3. Інклюзивне навчання. URL: <http://uk.wikipedia.org>.

4. Інклюзія для всіх : освітня політика та практика. URL : <https://mon.gov.ua>.

5. Порошенко М. А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агенство «Україна», 2019. 300 с.

6. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки : підручник. Видання 2-ге, виправлене, доповнене. Львів : «Новий світ-2000», 2019. 264 с.

СЕКЦІЯ ІІІ ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З ІНВАЛІДНІСТЮ: ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ САМООЦІНКИ ОСОБИСТОСТІ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Дика Любов Леонтіївна

к. філол. н., доцент кафедри правових та інформаційних технологій Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна»

Голярдик Наталія Анатоліївна

к. психол. н., доцент кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін НАДПСУ імені Богдана Хмельницького

Броварська Олена Аркадіївна

к. філол. н., директор КЗЗСО «Лицей №5 Хмельницької міської ради»

Процес формування та розвитку самооцінки особистості, особливо в інклюзивному середовищі є досить складним у психологічній науці та потребує часу, а також правильного вибору шляхів і форм. Вважаємо за потрібне зауважити, що самооцінка кожної особистості залежить не лише від її власних думок про себе, про свої вчинки, про своє бажання та мету, а в основному від того, що людина говорить про інших осіб, як ставиться до їхніх вчинків та досягнень [1].

На кожному етапі формування та прояву самооцінки відбувається переосмислення особистістю свого «Я», зміна пріоритетів, світогляду, вчинків, ставлення до інших тощо.

Говорячи про формування самооцінки особистості в інклюзивному середовищі, яка б відзначалася об'єктивністю, вважаємо за потрібне окреслити конкретні правила, яких повинна дотримуватися кожна цілісно сформована особистість:

– задля ефективного формування самооцінки особистості загалом та в інклюзивному середовищі зокрема потрібно налаштовувати себе на вдалий результат, на позитив, на приємні

емоції, уникаючи негативних думок, оскільки вони лише шкодять людині діяти рішуче, впевнено йти до своєї мети, тим самим провокуючи особу до неправомірних чи ненормативних вчинків. Уникаючи негативного, особистість налаштовує себе на позитивний результат, на швидке та якісне досягнення цілей;

– формувати самооцінку варто починати, виконуючи лише якусь певну діяльність (наприклад, навчальна діяльність), а пізніше застосовувати навички та здібності, наприклад, у професійній діяльності, у спорті, у дозвіллі тощо.

– формуючи самооцінку, кожна особистість повинна здійснювати порівняння своїх дій та поведінки з діями та поведінкою інших осіб, аналізуючи кожен крок;

– формуючи самооцінку, потрібно створити (знайти) необхідний для наслідування образ/еталон, який для людини буде ідеальним зразком для оцінювання себе, ставлення до себе та своїх дій, тим самим вдосконалюючи свої навички та стиль поведінки;

– формуючи самооцінку, особа повинна дбати про свій внутрішній стан, емоції, тобто шукати саму себе, пізнаючи та аналізуючи свої дії, вчинки, стиль поведінки [2, с. 174].

Зауважимо, що панівне місце у формуванні правильної (адекватної) самооцінки особистості в інклюзивному середовищі відіграє співставлення нею образу реального «Я» (якою людина себе уявляє) з образом ідеального «Я» (з уявленням про те, якою людина хотіла б бути). Таку концепцію розробив відомий американський психолог Карл Роджерс, який у своїх багаточисельних дослідженнях властивостей та якостей особистості дотримувався гуманістичного підходу.

На основі наведених вище теоретичних положень, можемо сказати, що аналізоване нами психологічне особистісне явище самооцінки формується саме в успішно організованій атмосфері, в якій функціонує особа та реалізує свої навички певного виду діяльності (навчальної, професійної) та залежить від тих цінностей, які є прийнятними для конкретного кола (групи) людей і які є важливими для самої людини.

Важливо наголосити на тому, що у міру свого розвитку, докладаючи багато зусиль та знань, кожна особистість намагається якнайшвидше соціалізуватися та вільно почуватися у суспільстві. Саме тому самооцінка є тим важілем, який регулює місце людини у життєдіяльності суспільства та визначає її роль в подальшому.

Говорячи про специфіку формування самооцінки людини загалом та в інклюзивному середовищі зокрема, звернемо увагу на те, що відомі науковці та дослідники психологічних особливостей та якостей людини, виокремлюють конкретні умови, які сприяють удосконаленню особистісної самооцінки:

- перша умова полягає в тому, щоб чітко встановити причини, які призводять до формування та розвитку низької самооцінки;

- друга умова передбачає наявність емоційної підтримки та схвалення дій, вчинків, поведінки особи з боку суспільства;

- третя умова передбачає врахування усіх успіхів та досягнень особи;

- четверта умова полягає в тому, що при формуванні та розвитку адекватної самооцінки варто звернути увагу на вирішення внутрішніх конфліктів [3, с. 36].

Отже, явище самооцінки – це таке психологічна особистісна якість, яка постійно розвивається, передбачає оновлення чинників формування, вимагає нових умов для розвитку. Формування, а в подальшому розвиток, самооцінки в інклюзивному середовищі реалізується лише під час певної діяльнісної взаємодії особи з іншою особою або з групою (колективом) осіб. Суспільні відносини відіграють значне місце у формуванні особистісної самооцінки, адже кожна людина більшою чи меншою мірою діє в межах певної групи і, відповідно, зважає на правила та норми, запровадженні у соціумі.

Література:

1. Гребенюк Н.Д. Фактори, що впливають на самооцінку підлітків.
URL : <http://rusnauka.com /13 NPT 2008/Psihologia/31602.doc.htm> (дата

звернення : 10.04.2024).

2. Булах І.С. Психологія особистісного зростання підлітка. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. 340 с.

3. Соціокультурні та психологічні вектори становлення особистості: *колективна монографія* / О. Є. Блинова, С. І. Бабатіна, Т. М. Дудка, А. М. Одінцова та ін. / відпов. ред. Блинова О. Є. Херсон : Вид-во ФОП Вишемирський В. С., 2018. 428 с.

ФОРМУВАННЯ АДАПТАЦІЙНИХ МЕХАНІЗМІВ В РАМКАХ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЗДОБУВАЧІВ ІНКЛЮЗИВНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ГРУПИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПЕРШОГО РОКУ НАВЧАННЯ В ЗВО

Дубовий Олександр Хомич

д. мед. н., професор, професор кафедри фізичної терапії, ерготерпії, фізичної культури і спорту Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Підмурняк Олексій Олексійович

д. мед. н., професор, професор кафедри фізичної терапії, ерготерпії, фізичної культури і спорту Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Антонецька Наталія Борисівна

к. мед. н., доцент, доцент кафедри фізичної терапії, ерготерпії, фізичної культури і спорту Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

При підготовці фахівців у Хмельницькому інституті соціальних технологій Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» велика увага приділяється формуванню знань про здоров'я людини. Це питання розглядається при вивченні декількох дисциплін у тому числі і на дисципліні «Фізіологія рухової активності», «Фізіологія людини», «Загальна теорія здоров'я та здорового способу життя».

Життя у сучасному світі дуже часто приводить до розвитку стресових станів і однією з задач навчання майбутніх спеціалістів є надання знань про методи управління стресом. Більшість людей вважають стрес негативним явищем, яке

хотілося б уникати і ця думка є найбільшою перешкодою на шляху до оволодіння методами управління стресом.

Говорячи про методи управління стресом, корисно думати про позитивні моменти, які можна витягти з більшості стресових ситуацій. Коли людині вдається реалізувати цю здатність на практиці, вона долає найбільшу перешкоду на шляху до знаходження стійкості до стресу. Уміння перетворювати негатив у позитив є свого роду кульмінацією методів управління стресом. Навчившись контролювати неприємні ситуації, у які зненацька попадаємо, ми перетворюємо їх у життєвий досвід, автоматично вважаючи, що саме він дозволяє нам демонструвати свої кращі якості й робить наше життя більш результативним й повноцінним.

Для цього необхідно навчити студентів усвідомлювати саму природу стресу, навчитися розглядати стрес як можливість, яку можна ефективно використовувати у власному житті, навчитися управляти собою та ситуаціями, що відбуваються навколо.

Основна ідея полягає в тому, що якщо ви не можете контролювати стрес, то можете навчитися контролювати свою реакцію на нього. Уміння регулювати свій психоемоційний стан є способом знайти контроль над власними емоційними й фізіологічними реакціями. Для цього студенти вивчають відповідні техніки, а саме: техніки виконання ритмічного дихання, техніки оптимізації емоційної стійкості, техніки розпізнавання ознак тілесної напруги, застосовують релаксаційні практики й психофізичні вправи.

Тіло людини створене для руху, який так само природний й необхідний для життя, як і дихання. Рух врівноважує, зціляє, будить енергію життя й наповнює людину нею. Будучи засобом фізичного зв'язку із психічним і духовним усередині нас, він породжує психічну енергію, необхідну для знаходження сили, духовного вдосконалювання, і успішного життя.

На практичних заняттях студенти навчаються розпізнавати ознаки стресу, позитивно змінювати свою точку зору на деякі ситуації, вчаться відволікатися від неприємних переживань,

використовувати стрес у творчому процесі, признавати свою неповторність і унікальність.

Все на світі змінюється. Міняючись сама людина може змінити свій світ. Необхідно сприймати зміни, як щось позитивне, тоді процес мислення збереже чистоту, ясність і жвавість. Необхідно навчитися робити акцент на позитивних подіях й успіхах у своєму житті. Людині не треба чекати, коли інші зроблять її щасливою, вона повинна зробити щасливою себе сама.

Разом з психологічними методами також необхідно враховувати необхідність якісного харчування, гарного сну, робити регулярні фізичні вправи, перебувати на свіжому повітрі. Фізичне навантаження: біг, теніс, садівництво - кращі ліки проти стресу. Необхідно уникати алкоголю і наркотиків. Вони можуть замаскувати стрес, але вони не допоможуть упоратися із проблемами. Задача студентів навчитися управляти стресом, а не пригнічувати його. Стрес, будучи джерелом дуже сильної енергії, у випадку придушення природних реакцій організму, здатний викликати руйнування організму.

Для досягнення результату необхідно гармонічна комбінація теоретичних знань, багаторазових практичних тренувань і самоаналізу. Для того, щоб знання стало особистісним, «працювало» у стресових ситуаціях як освоєний, звичний інструмент, воно повинне опиратися на особисту практику.

ОСОБЛИВОСТІ ТРИВОЖНИХ РОЗЛАДІВ

Заболоцька Світлана Ігорівна

к. психол. н., доцент, доцент кафедри психології

Дрогобицького Державного педагогічного університету імені Івана Франка

Тривожні розлади є однією з найбільш поширених психічних захворювань у світі, які суттєво погіршують якість життя людей та можуть привести до серйозних наслідків для

їхнього здоров'я та добробуту. Однією з найефективніших методів лікування тривожних розладів є когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), яка зосереджується на зміні негативних мислень та поведінкових звичок, що спричиняють тривогу.

Актуальність дослідження полягає в тому, що ці розлади є одними з найбільш поширених психічних захворювань у світі, які суттєво погіршують якість життя людей та можуть привести до серйозних наслідків для їхнього здоров'я та добробуту.

Тривожні розлади є серйозною проблемою для багатьох людей, і вони можуть значно погіршувати якість життя та функціонування пацієнтів. Когнітивно-Поведінкова терапія є одним з найбільш ефективних методів лікування тривожних розладів, і тому її дослідження може мати велике практичне значення для психологів, психотерапевтів та медичних фахівців.

Функції тривоги можуть включати [1]:

– Адаптація: Тривога може допомогти організму адаптуватися до нових або викликових ситуацій.

– Мобілізація: Тривога може викликати активацію автоматичної нервової системи, такої як активізація симпатичної нервової системи, що може призвести до фізіологічних змін, таких як підвищення серцевого ритму, підвищення тиску, підвищення рівня крові глюкози тощо.

– Увага та орієнтація: Тривога може залучати увагу до потенційних джерел загрози, забезпечуючи більш деталізовану орієнтацію на джерело стресу та можливі шляхи взаємодії з ним. Захист: Тривога може допомагати організму захистити себе від можливої загрози шляхом активації оборонних механізмів, таких як бій, втеча або заморожування.

– Попередження: Тривога може служити сигналом про можливу небезпеку або ризик, що дозволяє особі бути насторожі та підготуватися до взаємодії з цим ризиком.

– Соціальна функція: Тривога може викликати потребу в соціальній підтримці та взаємодії з іншими людьми. Люди, які відчувають тривогу, можуть шукати підтримки від близьких, друзів або професіоналів зі здоров'я. Важливо зауважити, що тривога має різні рівні та форми, і може мати як позитивні, так і

негативні наслідки на психічне життя людини. В деяких випадках, надмірна тривога може стати патологічним станом, який вимагає професійної медичної допомоги та підтримки.

Поняття тривожних [2] розладів включає різні аспекти, такі як симптоматика, етіологія, діагностика та лікування. Основні риси тривожних розладів включають наявність тривожних симптомів, таких як постійний стан тривоги, нервозність, підвищена загрозливість, розсіяність, фізіологічні прояви (наприклад, підвищення пульсу, потовиділення, трясіння), а також відчуття дискомфорту та втрати контролю.

Лікування тривожних розладів [3] у сучасній науці базується на комплексному підході, що включає фармакотерапію, психотерапію, психосоціальні підходи та інші методи. Основні напрямки лікування тривожних розладів включають:

– Фармакотерапія: використання медикаментозних препаратів є одним із основних методів лікування тривожних розладів. Для різних типів тривожних розладів використовуються різні класи препаратів, такі як анксиолітики (наприклад, бензодіазепіни), антидепресанти, антипсихотики та інші.

– Психотерапія: різні види психотерапії, такі як когнітивно-поведінкова терапія, психоаналітична терапія, емоційно-фокусована терапія, можуть бути ефективними в лікуванні тривожних розладів. Психотерапія може допомогти пацієнтам розібратися з їхніми думками, почуттями та поведінкою, вчити їх ефективним стратегіям копіngu, розвивати навички релаксації та стимулювати розвиток здорових механізмів регуляції емоцій

– Психосоціальні підходи: соціальна підтримка, розвиток навичок соціальної адаптації, здійснення змін у взаєминах з близькими та соціальному оточенні також можуть бути важливими підходами в лікуванні тривожних розладів.

– Інші методи: деякі пацієнти можуть відкритися до альтернативних методів лікування тривожних розладів, таких як медитація, йога, активні фізичні вправи, музикотерапія, техніки дихання та інші.

Кожен пацієнт має свої унікальні потреби та особливості, тому важливо застосовувати індивідуальний підхід в лікуванні тривожних розладів. Лікар або психотерапевт має враховувати особливості пацієнта, його мотивацію, рівень функціонування, наявність супутніх захворювань та інші фактори для вибору оптимального підходу до лікування.

Важливо зауважити, що лікування тривожних розладів є індивідуальним процесом і може вимагати тривалого часу. Комплексний підхід, що включає фармакотерапію, психотерапію, психосоціальні підходи та інші методи, може бути ефективним в зменшенні симптомів тривожних розладів та покращенні якості життя пацієнтів.

Література:

1. Spielberger C. D., Gorsuch, R. L., & Lushene, R. E. STAI manual for the State-Trait Anxiety Inventory. Consulting Psychologists Press. 1970.
2. Barlow D. H. Anxiety and its disorders: The nature and treatment of anxiety and panic. Guilford Press. 2002.
3. Brown T. A., & Barlow D. H. A proposal for a dimensional classification system based on the shared features of the DSM-IV anxiety and mood disorders: Implications for assessment and treatment. *Psychological Assessment*, 2009. №21(3), P. 256–271.

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ БАТЬКІВ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Іващенко Марина Вікторівна

*здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальності
053 «Психологія» ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»*

Метою публікації є аналіз, узагальнення теоретичних концепцій та психологічних досліджень щодо особливостей психологічних проблем батьків, які виховують дітей з інвалідністю.

Завдання: обґрунтувати необхідність організації своєчасної підтримки психологічної допомоги родині, яка виховує дитину з інвалідністю.

З кожним роком в Україні збільшується кількість дітей з інвалідністю. Це зумовлене цілим рядом різноманітних екологічних, соціальних, економічних та інших чинників, що негативно впливають на загальне здоров'я населення. Крім того, відбувається розширення переліку захворювань та станів, які віднесено до інвалідності. І тут неймовірно важлива психологічна прийнятність, або спроможність батьків приймати свою дитину з інвалідністю такою, якою вона є, адже це відіграє важливу роль у їхньому житті та благополуччі сім'ї. Це означає, що батьки приймають свою дитину з усією її унікальністю, здібностями та потенціалом, не порівнюючи з іншими дітьми.

Основою психологічної проблеми у батьків є суттєве порушення здоров'я їхньої дитини, отримання статусу інвалідності. Це негативно впливає на їхнє відношення до проблем, прийняття дитини, формування взаємодії з нею. Проблеми сімей, що виховують дітей з порушеннями психофізичного розвитку, досліджувались багатьма авторами. Зокрема, особливості психоемоційних станів та реакцій у батьків, які виховують дітей з порушеннями психофізичного розвитку, вивчали: Н. Бастун, Л. Борщевська, Т. Вісковатова, А. Душка, О. Зерницький, І. Левченко, Т. Скрипник, В. Ткачова та інші. Дослідники виділяють найбільш загальні характеристики батьківських реакцій щодо усвідомлення порушень у дітей: заперечення, гнів, почуття провини, емоційну адаптацію. Деструктивні стосунки між дітьми та батьками в таких родинах і їх вплив на розвиток дітей вивчали В. Вишневський, М. Лісіна, Є. Мастюкова, Р. Майрамян, І. Мамайчук, В. Мініяров, В. Ткачова, У. Ульяновка, Е. Ейдемільер, П. Якобсон та інші. Автори підкреслюють наявність у дітей, що виховуються у таких сім'ях, різних психологічних та психосоматичних проблем. Питаннями надання психологічної допомоги сім'ям, які виховують дітей з порушеннями психофізичного розвитку, займалися В. Козявкін, Т. Комар, Р. Кравченко, Г. Кукуруза,

С. Миронова, К. Островська, М. Радченко, А. Смірнова, В. Тарасун, Я. Юрків та інші. Всі автори у своїх моделях підтримки сім'ї основною цінністю проголошують дитину, її інтереси та потреби. А отже, корекційний вплив спрямований на підвищення компетентності батьків, проте емоційний стан батьків та ситуація у сім'ї залишаються поза увагою фахівців.

Діти з порушеннями психофізичного розвитку потребують особливої турботи та додаткової корекційної підтримки у розвитку та розкритті їхнього потенціалу, що можливе лише в умовах спеціального внутрішньосімейного корекційно-розвивального середовища [1]. Важливою умовою побудови такого середовища є здатність батьків усвідомлено сприймати діагноз, мати ціннісне ставлення до дитини, бути активними вихователями для своєї дитини, співпрацюючи з фахівцями за єдиними вимогами [2]. Чим більший рівень порушення розвитку дітей, тим більше виражені у батьків прояви стресу та його наслідків [3]. Батьки стикаються зі складними психологічними проблемами: виникнення цілої низки емоційних переживань, прийняття-неприйняття дитини з особливостями психофізичного розвитку та її діагнозу, неадекватне батьківське ставлення до дитини [4].

Психологи мають безліч методів та прийомів, які спрямовані на успішне подолання багатьох психологічних проблем. Основними методами є діагностичний, психоаналітичний, функціональний, когнітивний, поведінковий, гуманістичний, діяльнісний та інші. В результаті застосування таких методів батьки, які виховують дітей з інвалідністю зможуть краще усвідомити причини, які призвели до виникнення проблем, емоційно розрядитися, прийняти правильні рішення, адаптуватися до тих обставин, які не можна змінити.

Література:

1. Душка А. Л. Формування адекватних способів взаємодії батьків з дитиною, що має психофізичні відхилення. *Збірник наукових праць. Науковий вісник Південно-українського державного університету*. 2013. Випуск 12. URL: <http://www.psyh.kiev.ua/>.

2. Галян О. І., Борисенко З. Т. Психологічні аспекти супроводу батьків дітей з особливими освітніми потребами. *Збірник наукових праць «Теорія і*

практика сучасної психології». Запоріжжя : Класичний приватний університет. 2019. Випуск 2. Том 2. С. 44–50.

3. Кукуруза Г. В. Психологічна модель раннього втручання: допомога сім'ям, що виховують дітей раннього віку з порушеннями розвитку : монографія. Харків : Точка, 2013. 244 с.

4. Горецька О. В. Психологічні особливості ставлення батьків до дітей з особливими потребами. *Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації*. Київ, Університет «Україна». 2013. № 2 (32). С. 289–295.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Мельник Людмила Пилипівна

к. пед. н., доцент, доцент кафедри соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Психолого-педагогічний супровід дитини, як забезпечення оптимальних умов для її розвитку і входження у соціум, є глибоко індивідуалізований процес, побудований на ґрунті наукових знань про загальні, типові та індивідуальні її особливості, які формуються під впливом багатьох чинників: біологічних передумов її розвитку, особливостей педагогічного впливу, соціальної взаємодії у закладі освіти, в сім'ї та ін. Тому, психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами у дошкільних закладах має велике значення як для індивідуального розвитку кожної дитини, так і для створення інклюзивного середовища, де кожна дитина має можливість досягти свого потенціалу.

Питання психолого-педагогічного супроводу дітей особливими освітніми потребами (ООП) в освітньому процесі вивчали ряд науковців, зокрема: Т. Жук, Т. Ілляшенко, Т. Каменшук, А. Обухівська, Г. Якимчук досліджували психолого-педагогічні засади технологій супроводу дітей з особливими освітніми потребами у процесі їх соціальної інтеграції; О. Чеботарьова, Г. Блеч, І. Гладченко, С. Трикоз,

І. Сухіна, Н. Ярмола вивчали особливості психолого-педагогічного супроводу та корекційно-розвивальної роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями.

Психолого-педагогічний супровід (ППС) – це комплексна система заходів з організації освітнього процесу і розвитку дитини, передбачена індивідуальною програмою розвитку [1]. Також ППС визначається, як системна діяльність практичного психолога та корекційного педагога, спрямована на створення комплексної системи клініко-психологічних, психолого-педагогічних і психотерапевтичних умов, що сприяють засвоєнню знань, умінь і навичок, успішній адаптації, реабілітації, особистісному становленню особи, нормалізації сімейних стосунків, її інтеграції в соціум [4].

З метою забезпечення ефективності освітнього процесу дітей з ООП в закладах дошкільної освіти в умовах інклюзивного навчання, утворюється команда психолого-педагогічного супроводу (КППС), завданнями якої є: збір інформації про особливості розвитку дитини, її інтереси, труднощі, освітні потреби на етапах створення, реалізації та моніторингу виконання індивідуальної програми розвитку (ІПР); визначення напрямів психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг, що можуть бути надані в межах закладу освіти на підставі висновку інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ), і забезпечення надання цих послуг; розроблення ІПР для кожної дитини з ООП і моніторинг її виконання з метою коригування та визначення динаміки розвитку дитини; надання методичної підтримки педагогічним працівникам закладу дошкільної освіти з організації інклюзивного навчання; створення належних умов для інтеграції дітей ООП в освітнє середовище; проведення консультативної роботи з батьками дітей з ООП щодо особливостей їхнього розвитку, навчання і виховання; проведення інформаційно-просвітницької роботи у закладі освіти серед педагогічних працівників, батьків і дітей з метою недопущення дискримінації та порушення прав дитини, формування дружнього і неупередженого ставлення до дітей з ООП.

Основними принципами діяльності КППС є: повага до індивідуальних особливостей дитини з ООП; дотримання інтересів дитини з ООП, недопущення дискримінації та порушення її прав; командний підхід; активна співпраця з батьками дитини з ООП, залучення їх до освітнього процесу і розробки ІПР; міжвідомча співпраця [3].

Психолого-педагогічний супровід дітей з ООП в закладах дошкільної освіти спрямований на забезпечення розвитку та навчання дітей в умовах освітньої установи та підвищення їхніх адаптаційних можливостей, що сприятиме в подальшому успішній інтеграції в суспільство. Метою супроводу дітей з ООП в закладах дошкільної освіти є створення максимально сприятливих умов для повноцінного розвитку і здобуття дошкільної освіти у відповідності до індивідуальних потенційних можливостей [2].

Отже, психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами у закладах дошкільної освіти має важливе значення для їхнього повноцінного розвитку, соціалізації та інтеграції у суспільство. Психолого-педагогічний супровід у дошкільному закладі дає можливість індивідуалізації підходу до дитини з особливими освітніми потребами, створення підтримуючого середовища, розвитку її соціальних навичок та підтримки батьків дітей з особливими освітніми потребами.

Література:

1. Компанець Н. М., Луценко І. В., Коваль Л. В. Організаційно-методичний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах ДНЗ : навчально-методичний посібник. Київ : Видавнича група «Атопол», 2018. 100 с.
2. Малюк О. Я. Інклюзія в закладах дошкільної освіти. *Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації* : зб. наук. та навч.-метод. праць / за ред.: О. В. Ковшар, К. С. Суятиної. Кривий Ріг, 2019. Вип. 8, ч. 2. С. 13–21.
3. Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти : Наказ МОН України від 08.06.2018. № 609. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18#Text>
4. Основи *інклюзивної освіти* : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. А. А. Колупаєвої. Київ, 2011. 235 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КОНФЛІКТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Орловська Ганна Анатоліївна

здобувачка освіти 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 «Психологія» Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Петреченко С. А.

Підлітковий вік – це період інтенсивного фізіологічного, психологічного та соціального розвитку, під час якого відбуваються значні зміни у сприйнятті себе та інших. У віці від 10 до 19 років особистості активно вивчають власні особливості, потреби, інтереси, цінності, формують основи моральності, дружбу, романтичні стосунки, усвідомлюють соціальні ролі тощо. Крім того, в підлітковому віці стабілізуються риси характеру та основні форми міжособистісної поведінки.

При відсутності підтримки та допомоги з боку дорослих, підлітки стикаються з досвідом конфліктів, що призводять до формування негативних психічних станів (стресу, тривожності, депресії, нервово-психічної напруги) і в дорослому житті впливають на психічне й емоційне здоров'я.

Чимало вчених приділяли свою увагу психологічним чинникам конфліктності (З. Фройда, А. Адлера, К. Левіна, Е. Гідденса, К. Хорні, Д. Смелсера та інші). Українські й іноземні психологи (А. Бандура, М. Боришевський, І. Ващенко, О. Донченко, В. Семиченко, В. Кушнірук) розкрили психологічні детермінанти конфліктної поведінки, способи їх психологічної корекції у підлітковому віці. Науковці вважають, що попередження і вирішення конфліктних ситуацій в середовищі підлітків багато залежить від особистісних особливостей дорослих.

Аналіз літератури дає можливість констатувати, що існуючі дослідження вимагають розгляду сучасних психологічних чинників конфліктності особистості в підлітковому віці.

Життя людини, її розвиток та самовиявлення неминуче пов'язані з конфліктами. Вчені поняття «конфлікт» розглядають з різних сторін, як:

1) гостре зіткнення протилежних поглядів, позицій в процесі взаємодії людини з собою або з іншими (Е. Гідденс);

2) дії або відносини, які спрямовані на заподіяння шкоди або знищення опонента (Д. Дзвінчук);

3) деструктивний спосіб розвитку та завершення основних протиріч, які виникають у процесі соціальної взаємодії, а також боротьби підструктур особистості (Ф. Березін) [1, с. 24-30].

На нашу думку, конфлікт – це ситуація, коли дві або більше сторін мають протилежні інтереси, погляди, потреби або цілі, і ці розбіжності призводять до напруги, протистояння або боротьби між ними.

Особистісним фактором виникнення конфліктів є рівень конфліктності особистості. Коли цей рівень високий, говорять про конфліктного підлітка, який схильний до конфліктних взаємин. Дослідження показують, що конфліктність є складною властивістю особистості, яка включає такі аспекти, як: неадекватну самооцінку здібностей, прагнення до домінування в будь-яких ситуаціях, консервативність у мисленні та переконаннях, нездатність подолати застарілі погляди, принциповість і прямотинійність у висловах і думках, навіть якщо це може обурити оточуючих, емоційність (тривожність, агресивність, упертість та дратівливість) [2, с. 220].

А. Бандура та О. Донченко виділяють комплекс факторів конфліктності підлітка. Серед них:

– психологічні (темперамент, рівень агресивності, емоційний стан тощо);

– соціально-психологічні (соціальні цінності, установки та відносини до опонента, інтелект, компетентність у спілкуванні);

– соціальні (умови життя, діяльності, рівень культури, можливості на відпочинок та інше) [3, с. 136].

Конфліктність серед підлітків зростає з кожним роком і проявляється у хуліганстві, крадіжках та інших правопорушеннях через недостатній досвід та низький рівень

самокритики, емоційну збудливість та імпульсивність. Вони реагують на будь-яке обмеження своїх прав протестом та емоційним зривом, бажають компенсувати незадоволення життям, яке може призвести до агресивної поведінки.

У підлітковому віці вимоги соціального середовища можуть бути взаємосуперечливими, що призводить до рольового конфлікту та невизначеності самоідентифікації. Перехід від нормальних потреб до порушення соціальних норм можливий при конфліктних ситуаціях [4].

Конфліктні відносини з батьками та оточуючими виникають через деструктивність сімейних зв'язків і недоліків у вихованні. Підлітки також конфліктують між собою через різні статуси та причини, такі як егоїзм та впертість [4].

Отже, конфлікти можуть виникати у будь-якій діяльності, тому педагогу з учнями, батькам зі своїми дітьми потрібно вміти застосовувати ефективні методи управління конфліктами. Подальші дослідження у цій області можуть сприяти розробці програм та стратегій, спрямованих на підтримку та вирішення конфліктних ситуацій в підлітковому віці.

Література:

1. Петрінко В.С. Конфліктологія: курс лекцій, енциклопедія, програма, таблиці : навч. посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2020. 360 с. URL: <http://surl.li/dbjjg>.
2. Шеремет О. О., Моїсеєнко С. О. Аналіз проблеми конфліктності підлітків. *«Донбаський державний педагогічний університет» Педагогіка й сучасні аспекти фізичного виховання* : зб. наук. пр. VI Міжнар. науково-практ. конф. 2020. С. 215–221. URL : <http://surl.li/rrhya>.
3. Relationship between personality traits and individual response to conflict situations in adolescents. *A new decade for social changes : Technium Social Sciences Journal*. 2020. P. 131–141. URL : <http://surl.li/rrioh>.
4. Конфлікти у середовищі підлітків – виявити проблему та запобігти. *Gfmg*. URL : <http://surl.li/rripu>.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ТРИВОЖНОСТІ У ПІДЛІТКІВ

Пілець Владислав Арсенійович

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 081 «Психологія»
Хмельницького інститут соціальних технологій Університету «Україна»
Науковий керівник: к.психол.н., доц. Кондратюк С. М.*

Вважається, що проблема тривоги відіграє «центральну роль» у причинах деструктивної поведінки та психологічних проблем. Це найвагоміший показник нашої епохи, яка приписується новому досвіду «сучасності». Багато досліджень присвятили її багатьом дисциплінам, включаючи психологію, психіатрію, філософію та соціологію, а також вивченню етіології, біохімії, нейрофізіології, психофізіології та інших наук. Часто це має наслідком зниження результатів навчальної діяльності, зниження її продуктивності. Це основа багатьох психологічних проблем у підлітків, які іноді можуть проявлятися у вигляді психологічних і поведінкових розладів.

Питання особистісної тривожності є однією із значущих проблем сучасної психології. У своїй книзі Ролло Мей задокументував загальну практику психологічних досліджень тривоги. Він визнає, що до 1950 року було лише 6 статей про тривогу як предмет дослідження, а в 1977 році кількість публікацій і статей про тривогу та її симптоми зросла до 6000. Посилення занепокоєння проблемою тривоги спонукало Р. Мей охарактеризувати майбутнє століття як століття соціальної тривоги, це було важко зробити, тому що у людей, здавалося, не було власної проблеми. Як результат, переживання тривоги вважається важливим психологічним відображенням поведінки людини в сучасному суспільстві. Складність діагностики, корекції та профілактики особистісної тривожності у вітчизняній і зарубіжній психології ілюструється в роботах Айзенка, Еріксона, Моргана, Ханіна, Пахомова. Протягом багатьох років вчені присвячували свої дослідження вираженню підліткової тривожності як формі емоційного інтелекту. Вони описали вплив цього на соціалізацію молодого людини. Вони повідомили, що

основною емоцією, пов'язаною з тривогою, є страх (боятися або дійсно відчуватися). Тривога часто пов'язана з нижчою працездатністю та продуктивністю. Це виражається через бажання неодноразово відвідувати та інтенсивно переживати речі, а також відчувати тривогу. Це динамічний психічний стан, який є похідним від стресу дитини. Тривогу зазвичай важко розпізнати. В одних випадках дорослі (батьки, вчителі) вважають тривожних дітей дуже «слухняними», «проблемними», а в інших описують симптоми тривожності як «погану поведінку», «неуважність», «некерованість».

Мета даної доповіді полягає в узагальненому аналізі психологічних особливостей підвищеної тривожності підлітків

Основна частина. Часто слово «тривога» вживають для опису та позначення дискомфортного емоційного стану, який характеризується суб'єктивною напругою, тривогою, передчуттям небезпеки та загрози. Фізично представлена стимуляцією вегетативної системи. Тривога – це особисте переживання дискомфортних відчуттів. Це випадки неспокійної чи збудженої поведінки, які є об'єктивними чи предметними.

Прояви підліткової тривожності можуть бути фізичними та поведінковими. До соматичних проявів належать прояви, пов'язані зі змінами у внутрішньому стані дитини, зокрема прискорене серцебиття, тремтіння кінцівок, нерівномірне дихання, скутість рухів, підвищення артеріального тиску та шлунково-кишкові розлади. На поведінковому рівні прояви підвищеної тривожності більш різноманітні і менш передбачувані. Вони можуть включати надмірну балакучість, сміх і плач, уникання, пошук фантазій, розвиток залежності від інших, пошук можливих способів відволіктися, підозрілість, агресію, а також кусання нігтів і перекочування стільців одній особі, нишпоріння у волосся, викручування різні предмети в руках тощо. Тобто, поведінкові прояви варіюються від повної апатії та безініціативності до відвертої жорстокості та агресії. З підліткового віку тривожність все більше опосередковується самооцінкою і стає рисою особистості. Тривожні діти переконані, що для того, щоб нічого не боятися, потрібно зробити так, щоб

боялися їх; та переконані, що на агресію найкраще реагувати нападом. Ось чому тривога є однією з основних детермінант агресивної поведінки підлітків. Діти приховують свої хвилювання від дорослих і однолітків і навіть від самих себе. Це ускладнює і без того складний внутрішній стан дітей під час кризи підліткового віку, зміцнюючи у них переконання, що шлях до «нормального» життя закритий. Тривожність підлітка часто порушує його нормальне життя. Є причиною розриву соціальних зв'язків з оточуючими.

Під тривожністю, таким чином, розуміють схильність до частих і інтенсивних суб'єктивних та об'єктивних переживань. Цей стан є емоційною реакцією на стресову ситуацію і може мати різну інтенсивність та динаміку переживання. Тривожність буває низького, середнього та високого рівня. За темпоральністю дії стресорового фактору – ситуативною або особистісною. Оптимальна тривожність є корисною (адаптивною, мобілізуючою), підвищена – деструктивно впливає на особистість. Виникнення та закріплення тривожності у підлітків пов'язане з нездатністю задовольняти основні вікові потреби, які гіпертрофуються. Тривога в підлітковому віці в першу чергу пов'язана з непропорційним ростом, передчасним розвитком і затримкою розвитку. Починаючи з підліткового віку, тривога все більше опосередковується самооцінкою як рисою особистості. Це внутрішній конфлікт, конфлікт бажань дитини, коли одне її сильне бажання суперечить іншому, одна потреба заважає іншій. Тривога у підлітка часто порушує його нормальне життя і неодмінно призводить до руйнування соціальних стосунків з іншими.

Література:

1. Вереніч Н. В. Особливості тривожності сучасних підлітків. *Психолог*. 2004. С. 23–42.
2. Волошок О. Психологічний аналіз проблеми тривожності особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2010. № 10. 138 с.
3. Психологія : реальність і перспективи. *Збірник наукових праць РДГУ*. 2023. Випуск 20.
4. Іванова Т. Тривога як психологічний феномен. *Вісник Львівського університету. Серія «Психологічні науки»*. 2020. № 6. С. 72–78.

СЕКЦІЯ ІV НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ, МАТЕРІАЛЬНО- ТЕХНІЧНЕ Й ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ АУДІО-ВІЗУАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВУ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Антонова Галина Миколаївна

*викладач 1 категорії відділу кіно, -телемистецтва
Краматорської мистецької школи №3; магістр театральних мистецтв*

Зоря Лілія Олегівна

*здобувачка освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
053 «Психологія» Хмельницького інституту соціальних технологій Університету
«Україна»; викладач 1 категорії, завідувач відділом кіно, -телемистецтва
Краматорської мистецької школи №3*

Ізмайлов Дмитро Олексійович

*здобувач освіти 1 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Харківської державної академії культури, факультету аудіо-візуальних мистецтв*

Матвєєнко Данило Сергійович

*здобувач освіти 4 року навчання базового рівня відділу кіно, -телемистецтва
Краматорської мистецької школи №3*

Справжнє мистецтво – це рефлексія, особливо це видно в такі буремні часи як зараз. Але навіть у мистецтва є свої правила, тому звісно йому треба навчатися. Держава дбає про культурний фонд України, тому підтримує розвиток шкіл мистецтв. До речі там можуть навчатися не тільки діти, вікових обмежень немає, головне бажання творити. З розвитком технологій популярності набирає галузь аудіо-візуального мистецтва. Цей напрям включає в себе відео, фото, озвучку, комп'ютерну графіку, графічний дизайн, сценарну майстерність, мультиплікацію та взагалі все, що пов'язано з відео.

Мало кому це відомо, але в місті Краматорську Донецької області є відділ кіно, -телемистецтва, де учні проявляють себе як

режисери, актори, фотографи та дизайнери. Цей відділ єдиний в Україні, тому до повномасштабного вторгнення держава підтримувала розвиток такої важливої галузі. За 10 років існування відділу його учні та викладачі отримували премії міського голови за вагомий внесок в культуру, перемоги на міжнародних конкурсах, стипендії міністерства культури та навіть нагороди від двох президентів України. Навіть зараз держава робить все можливе щоб навчання продовжувалося, але звісно колектив зіткнувся з низкою змін, до яких треба пристосуватися. Найголовніша зміна – це дистанційна робота, адже тепер геопозиція відділу розтягнулась від Краматорська до Німеччини.

В умовах воєнного стану вести активне творче життя – справа небезпечна та важка. Йде планомірне зміщення фокусу з дисциплін, пов'язаних з кіно на дисципліни, пов'язані з аудіо-візуальним мистецтвом в цілому. Важливо зазначити те, що основною діяльністю відділу була розробка сюжетів, зйомка короткометражного кіно та інших малих екранних форм, проте зйомки наживо проводити небезпечно, тому основний вид діяльності перейшов в іншу форму. Незважаючи на те, що мистецькі школи відкриті для всіх, найбільший відсоток учнів – це діти в віці від 10 до 17 років. В такому віці невід'ємною частиною є фізична активність, яку вихованці отримували в вигляді зйомок на виїзді, зараз все навчання відбувається в кращому випадку за комп'ютером, а інколи взагалі за телефоном, адже у кожного свої фінансові можливості, особливо на даний момент.

Зазвичай навчання починається з невеликих форм. Маленькі етюди по мірі навчання вдосконалюються, до них залучалося більше людей, і кожного разу кінцевий результат виходить більш довершеним. Саме за цю живу практику, що розкріпачувала свідомість і не обмежувала в ідеях, учням полюбилася режисерська майстерність.

Початок війни все змінив. Як мінімум це унеможливило живі зустрічі, а з цього впливало десятки інших факторів, що стали на заваді у створенні відеоробіт. Проте дистанційне навчання продовжувалося і треба було звикати до нових умов. Це дало можливість зосередитися на теоретичних знаннях, що

зазвичай ігнорувалися дітьми під час лекцій через власне бачення картини. Безумовно зберігати власний стиль треба, але розглядання режисури, як наукової дисципліни запевнило, що її канони є надважливою складовою фільму і здатні позитивно впливати на його структуру. Тепер, коли життя відділу ще тісніше пов'язане з ноутбуком, учні більш детально вивчають аспекти монтажу- невід'ємного елемента в процесі обробки кінокартини. Після тривалої практики в спеціалізованих додатках стало помітно, що учні стали швидше поратися з елементарними функціями відеоредакторів. Предметом монтажу стали тематичні ролики, спрямовані на висвітлення цікавих фактів у мистецтві. Злагоджена робота над ними знову нагадала дітям очне навчання, де у суперечках та обговореннях народжувалися нові ідеї, які всі чимшвидше прагнули втілити в життя. Проте з переходом на дистанцію по іншому почали відчуватися дедлайни: з'явилася потреба раціонально витратити час, аби встигнути якомога більше. Зник той неквапливий стан праці в якому не шкодуєш зайвих годин на неї. Але учні не можуть знайти навіть хвилинку на розробку власних проєктів. Зазвичай це невеличкі замальовки, що мають згодом перетворитися на цілий сценарій. Часом на індивідуальних заняттях діти повертаються до них та вдосконалюють, обговоривши завчасно з викладачами всі деталі.

Звичайно живе навчання у школі мистецтв залишило найтепліші спогади та досвід, але треба звикнути до нових умов та гідно прийняти випробування, що випало на нашу долю. Чим і займається наш колектив, беручи до себе нових учнів та випускаючи майбутніх режисерів в умовах війни.

Важливо зазначити те, що деякі заклади вищої освіти також не мають змогу проводити заняття в аудиторіях, наприклад академії Харкова. Тому закінчивши школу учні знову опиняються в рамках дистанційної освіти, що обмежує їх творчий потенціал та унеможливорює сублімацію своїх станів.

Враховуючи специфіку мистецтва кіно і необхідність наявності матеріально-технічної бази практика з таких предметів як «Основи операторської майстерності», «Основи відеомонтажу» та «Основи звукорежисури» стає майже

неможливою без наявності у студентів знімального обладнання та потужного комп'ютера для обробки. Особливо гостро цю проблему відчувають першокурсники, оскільки вони лише опановують для себе галузь АВМ. Через це викладачі вимушені багато пояснити на пальцях не маючи змоги дати студентам в руки камеру чи посадити за комп'ютер з програмами для професійної обробки, на кшталт пакету Adobe. Також важливим складником у навчанні є командна робота, оскільки зазвичай режисери, оператори, телерепортери та відеографи мають спільно працювати над створенням аудіовізуального продукту (фільму, серіалу, випуску новин тощо). Проте через повномасштабне вторгнення і перебування студентів у різних містах неможливим стає створення повноцінної знімальної команди та розподілу у ній обов'язків. І нарешті, через постійну загрозу обстрілів студенти не мають змоги проходити виробничу практику на телеканалах чи кіностудіях.

Не зважаючи на всі труднощі треба зазначити, що навчання АВМ легше підлаштувати під реалії повномасштабного вторгнення ніж інші види мистецтва, зокрема театр та хореографію.

З приходом дистанційного навчання комунікація з учнями та студентами стала не такою тісною, як того вимагає професія, проте з'явилися деякі плюси: наприклад тепер навчатися в школі мистецтв можуть не тільки містяни, а й люди зі всіх куточків України. Сама специфіка навчання передбачає дуже особистісний підхід до кожного учня, в програмі із 12 год. занять на тиждень 6 індивідуальні, тому є змога підійти до особливих потреб кожного учня індивідуально. Дуже важливим є авторське право, адже навчання передбачає використання професійних програм, які коштують великих грошей. Нажаль самі компанії не сильно йдуть на зустріч новим фахівцям галузі, тому доводиться шукати програми, які розповсюджуються безоплатно. Гарною розгрузкою для вихованців стали тренінги по розвитку креативності, які мають елементи фототерапії, казкотерапії та ігротерапії. Тому викладачі опановують психологічну освіту, адже ментальне здоров'я дітей – ментальне здоров'я майбутнього нації.

ВРАХУВАННЯ БАГАТОМАНІТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПІДХОДАМИ УНІВЕРСАЛЬНОГО ДИЗАЙНУ

Бирко Надія Михайлівна

*к. пед. н., доцент кафедри менеджменту та освітніх технологій Хмельницького
обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. А. Назаренка*

Сучасний світ поступово змінюється і освітній процес в закладах освіти набуває нових інноваційних тенденцій. Освітні технології, які використовують педагоги сьогодення в процесі викладання, мають враховувати принципи багатоманітності, що значно урізноманітнює способи викладання та задоволення потреб здобувачів освіти.

Різноманітність означає наявність багатьох різних людей, різного походження та різних ідей. Розуміння різноманітності може допомогти нам шанувати та цінувати наші відмінності.

Багатоманітність – це різноманітність різних людей, речей чи ідей. Це поняття також може містити інші групи, такі як етнічна приналежність, релігія, сексуальна орієнтація, гендер, здібності та вік.

Багатоманітність – це те, що варто відзначати, включати тих, хто відрізняється від вас, слухати їхні історії та дізнаватися про їхній досвід, ділитися власним, цінувати унікальні речі, які можна запропонувати один одному [1].

Врахування багатоманітностей, індивідуальних потреб здобувачів, стилів навчання, стилів інтелекту, стилів мислення, інтересів, обдарувань, особливих освітніх потреб, можливостей – все це підсилює Концепцію універсального дизайну.

Універсальний дизайн у сфері освіти – дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну [2].

Саме універсальний дизайн робить можливим повноцінно, безболісно включити в освітній процес усіх і кожного зі здобувачів освіти і, зокрема, дітей із особливими освітніми потребами. Саме такий підхід, така концепція займається розробкою ефективних, раціональних та зручних методів, способів і систем навчання.

Тобто, поєднує у собі багато елементів, серед яких – розробка навчальних матеріалів, організація освітнього процесу, впорядкування освітнього середовища тощо.

Сьогодні, усі діти заслуговують навчатися в новому освітньому середовищі, яке забезпечує якість освіти для здобувачів освітніх послуг, включаючи їх багатоманітність, тобто враховує відмінності кожного здобувача. Таке сучасне освітнє середовище забезпечуватиме потреби кожного здобувача освіти – базові потреби, потреби у навчанні, додаткові потреби (якщо є діти з ООП) [3, с. 52].

Залежно від того, якому способу сприйняття інформації людина віддає перевагу, як упорядковує та обробляє інформацію, науковці виділяють 3 основні стилі навчання, ще їх називають сенсорними:

1. Аудіальний (навчаюся, слухаючи).
2. Візуальний (поки не побачу, не повірю).
3. Кінестетичний (навчаюся, діючи, через фізичні відчуття).

У навчанні, враховуючи сенсорні стилі навчання здобувачів, науковці Р. Зеєф, Т Лорман, Д. Харві, Дж. Деппелер пропонують дотримуватись 3 способів реалізації універсального дизайну в навчанні, які є ефективними у колективі з широким різноманітним діапазоном потреб:

1. Множинні способи представлення навчального матеріалу.
2. Множинні способи залучення здобувачів (участі, способів мотивації).
3. Множинні способи оцінювання вивченого матеріалу [4, с. 19-20].

Завдання сучасного педагога полягають в тому, щоб створити програму і навчальні матеріали, які підходять усім. Саме це є і сутністю концепції універсального дизайну.

Готуючись до уроку/заняття кожному педагогу потрібно пам'ятати:

1. Усі діти у різний спосіб сприймають інформацію.
2. У різний спосіб можуть представляти засвоєння матеріалу.

3. Головне завдання – забезпечити ефективний і оптимально корисний навчальний досвід для всіх (соціальну і навчальну активність усіх здобувачів).

Така робота педагога може складатися з кількох етапів:

1. Аналіз.
2. Проектування.
3. Розробка.
4. Використання.
5. Оцінювання результатів.

Розробляючи навчальну програму та обираючи матеріали відповідно до визначених етапів, педагог зможе проаналізувати проблеми, які виникнуть в здобувача з особливими освітніми потребами, та передбачити, які запити дитини необхідно задовольнити в першу чергу. Саме оцінка індивідуальних потреб здобувачів дозволяє швидко знайти найкращі рішення, а не просто використовувати загальні програми.

Варто пам'ятати про те, що абсолютно всі здобувачі різні. Тому і користуватися завжди однаковими методами нераціонально.

Наступними діями педагога будуть:

1. Передбачити декілька методів використання різноманітних дидактичних матеріалів.

2. Забезпечити декілька способів демонстрації набутих знань.

3. Забезпечити декілька режимів включення та взаємодії [5].

Отже, концепція універсального дизайну є унікальною технологією в роботі не тільки з дітьми з особливими освітніми дітьми, але й з нормотиповими здобувачами, яка допомагає максимально врахувати принципи багатоманітності, сильні та слабкі сторони, потреби кожного здобувача освітніх послуг та підібрати найкращі засоби та методи навчання.

Література:

1. Розуміння багатоманітності в Сполучених Штатах. URL : <https://usahello.org/uk>.

2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. №2145-VIII. *Голос України*. 2017. 27 верес. (№178–179). С. 1–10.

3. Новий освітній простір : рекомендації. URL : <http://dfrr.minregion.gov.ua/foto/upload/%D0%9D%D0%9E%D0%9F.pdf>

4. Колупасва А. А., Таранченко О. М. Педагогічні технології інклюзивного навчання : навч.-метод. посіб. Харків : Ранок, 2018. 160 с.

5. Універсальний дизайн: як стати ближче до учнів з особливими освітніми потребами. URL : [https://naurok.com.ua/post/universalniy-dizayn-yak-stati-blizhche-do-uchniv-z-osoblivimi-osvitnimi-potr.](https://naurok.com.ua/post/universalniy-dizayn-yak-stati-blizhche-do-uchniv-z-osoblivimi-osvitnimi-potr-)

РОЛЬ ФІЗИЧНОГО ТЕРАПЕВТА В СИСТЕМІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Бровченко Лариса Миколаївна

*старший викладач кафедри фізичної терапії, ерготерапії, фізичної культури і спорту
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*

Інклюзивне середовище вимагає значної переорієнтації свідомості та визначає ступінь розвитку суспільства, в якому ми живемо, внаслідок чого формується рівень підтримки один одного, прояв гуманності і толерантності у ставленні до інших.

Варто зазначити, що важливим кроком на шляху розвитку інклюзії в Україні стало створення широкої мережі Інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ), які прийшли на заміну застарілій системі ПМПК, що дало змогу особам з особливими освітніми потребами (ООП) мати кваліфікований медико-психолого-педагогічний супровід. Спираючись на отримані результати комплексної оцінки, команда фахівців ІРЦ надає висновок, у якому зазначається рівень підтримки та індивідуальна програма розвитку особи з ООП, напрями і обсяг психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (Постанова КМУ від 12 липня 2017 р. № 545; Постанова КМУ від 22.08.2018 №617; Наказ МОН від 08.06.2018 №609).

За даними аналітичної доповіді Освітнього омбудсмена України спільно з Інститутом спеціальної педагогіки і психології імені М. Ярмаченка НАПНУ та МОН щодо діяльності ІРЦ окреслено ряд проблемних питань, які стосуються як безпосередньо роботи Центрів в умовах військового стану, так і кадрового забезпечення інклюзивного середовища. Головні серед них: недостатня кількість закладів вищої освіти, які здійснюють

підготовку кваліфікованих кадрів за напрямом інклюзії; нестача фахівців в ІРЦ через завищені кваліфікаційні вимоги при прийомі на роботу; обмежене державне фінансування та скорочення штату в умовах війни; відсутність потрібних фахівців у громадах та їх відтік з України через військові дії; непривабливість заробітної плати та перехід спеціалістів до приватного сектору праці. В той же час, спостерігається перевантаження фахівців ІРЦ, які беруть на себе навантаження відсутніх колег, що не завжди задовольняє потреби осіб з ООП у громадах, через що вони не отримують корекційно-розвиткові послуги в повному обсязі [1].

За даними державного експертного центру МОЗ України, спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості дітей з різними категоріями порушень психофізичного розвитку. За оцінкою багатьох спеціалістів та науковців, у таких дітей часто діагностуються порушення фізичного розвитку і рухової сфери: порушення постави, ходи, рівноваги, координації, просторової орієнтації та відчуття власного тіла в просторі, затримка розвитку загальної та дрібної моторики, розлади поведінки, швидка втомлюваність нервово-м'язової системи та ін., що вимагає обов'язкового залучення до команди супроводу фахівця з фізичної терапії [2, 3, 4, 5].

Фізичний терапевт – професіонал з вищою освітою, який здобув фахову кваліфікацію в галузі 22 «Охорона здоров'я», за спеціальністю 227 «Фізична терапія, ерготерапія» та володіє широким спектром знань та практичних умінь з діагностики, корекції та відновлення рухової сфери (Наказ МОН від 26. 01. 2024 р. №96).

Корекційно-розвитковий процес для дітей з порушеннями психофізичного розвитку має здійснюватись за принципами безперервності, систематичності та послідовності, оскільки навіть невеликі перерви в заняттях можуть призвести до втрати раніше набутих умінь або погіршити стан дитини. Заняття слід розпочинати якомога раніше, оскільки дитячий організм характеризується активним ростом і розвитком, і є піддатливим для цілеспрямованого втручання. (А. Колупаєва, С. Миронова,

В. Ремажєвська, О. Венгер, О. Єжжанова, Н. Назарова, О. Стребєлєва, А. Вільшанська, М. Прилуцька, К. Протченко та ін.).

Питання кадрового забезпечення системи інклюзивного навчання фізичними терапевтами стоїть особливо гостро. Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 08.06.2018 р. №609, до постійного складу учасників команди супроводу має також входити вчитель-реабілітолог (фізичний терапевт), проте, штатний розпис більшості ЗЗСО та ЗДО не містить в переліку вказаної посади, хоча для всіх учасників інклюзивного навчання більш зручно отримувати повний обсяг послуг в межах одного навчального закладу, де сформовано інклюзивне середовище. Щоб забезпечити дитині з ООП, згідно її потреб, корекційно-розвиткові заняття з вчителем-реабілітологом, виникає потреба залучення фахівця на умовах договору (цивільно-правової угоди) або ж батьки можуть звернутись до консультанта в ІРЦ (Постанова КМУ від 12 липня 2017 р. №545). Також, послуги з корекційно-розвиткових занять може надавати фізичний терапевт комунального чи приватного реабілітаційного закладу, проте це потребує додаткових фінансових витрат з боку батьків, натомість інклюзивне навчання є безкоштовним (Постанова КМУ від 14 лютого 2017 р. №88).

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що на сьогодні виникає дилема між потребами дітей з ООП в отриманні якісних корекційно-розвиткових послуг в інклюзивному середовищі та можливістю задовільнити ці потреби в умовах гострої нестачі фахівців. Вважаємо, що попри ряд труднощів, що виникли в Україні з початком війни, необхідно шукати спільний компроміс між усіма ланками, що формують інклюзивне середовище навколо кожної конкретної особи з ООП.

Література:

1. Аналітична доповідь Освітнього омбудсмена України : Проблеми інклюзивно-ресурсних центрів та пропозиції щодо їх розв'язання. URL : <https://eo.gov.ua/problemu-inkliuzyvno-resursnykh-tsentriv-ta-propozytsii-shchod-ikh-rozv-iazannia/2024/03/06/>

2. Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. 164 с.

3. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики : монографія. Київ : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.

4. Інноваційні підходи в освіті та реабілітації дітей із особливими освітніми потребами : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції 14-15 травня 2020 р. До 15-річчя ВГО «Українська асоціація корекційних педагогів» / за ред. Синьова В. М.. Київ, 2020. 158 с.

5. Спеціальна освіта: проблеми та перспективи : матеріали XIV-ї Міжнародної науково-практичної конференції 15-16 квітня 2021 р. / за ред. О. В. Гаврилова. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О. В., 2021. 197 с.

ДІЛОВЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Дика Любов Леонтіївна

*к. філол. н., доцент, доцент кафедри правових та інформаційних технологій
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*

Чорна Алла Василівна

*вчителька української мови та літератури
КЗЗСО «Лицей №5 Хмельницької міської ради»*

Спілкування в інклюзивному навчальному закладі – це складний процес, який характеризується багатосторонністю, за його допомогою в закладі освіти відбувається налагодження комунікації. Комунікативний процес сприяє налагодженню взаємовідносин як між окремими особами, так і між педагогом та вихованцями.

Оскільки ділове спілкування є також об'єктом вивчення психологічної науки, тобто це явище розглядається як чинник формування особистості, формування взаємовідносин, як фактор реалізації особистості тощо, то важливо буде зауважити, що в комунікаційному процесі беруть участь як мінімум дві особи адресант (відправник будь-якої інформації) і адресат (одержувач тієї інформації). Тому такий вид комунікації є діалогічним типом особистісних стосунків.

Загальновідомим є той факт, що ділове спілкування в будь-якому освітньому закладі, у тому числі в інклюзивному, здійснюється за допомогою двох форм вираження – діалогічного і монологічного. Обрана форма здійснення спілкування залежить від завдань, мети, які ставить перед собою навчальний заклад загалом чи окрема людина (наприклад, педагог); психологічних властивостей та індивідуальних якостей учасників комунікативного процесу. Якщо особа (учасники комунікативного спілкування) обирає монологічну форму спілкування, вона/вони (учасники) мають бути готовими до прийняття істини того, хто говорить; діалогічна форма ведення ділового спілкування передбачає підведення співрозмовника до цієї істини, а також створення такої атмосфери комунікації, коли співрозмовник відчуває право висловлювати власну позицію, вносить певні пропозиції, бере на себе обов'язки обґрунтовувати кожне висловлене ним положення чи твердження [1].

Суттєвою ознакою, на нашу думку, ділового спілкування в навчальному процесі, тим більше якщо говорити про інклюзивне середовище, є запровадження та підтримання здорової моральної та психологічної атмосфери, яка сприятиме розвитку таких особистісних якостей у кожного учасника комунікативного процесу, як: взаємоповага, довіра один до одного, доброта, відкритість, доброзичливість, милосердя, взаємодопомога, впевненість тощо. Не менш важливим буде той факт, що названі нами якості мають бути притаманні усім учасникам комунікативного процесу, який реалізується саме в інклюзивному середовищі.

Зазначимо, що саме під час ділового комунікаційного процесу, тобто, здійснюючи спілкування, педагог певною мірою здійснює вплив психологічного та морального характеру як на окрему особистість, так і на цілий колектив. У процесі ділового спілкування між педагогом і вихованцями мають місце такі відомі у психології способи впливу, як навіювання, переконання, агітація тощо. Застосовуючи перераховані нами форми впливу педагога на здобувачів освіти, останні мимоволі починають довіряти йому. Ця довіра і становить основу ефективності навіювання, якого дуже важко уникнути, оскільки людина

починає довіряти співрозмовнику та вникає у сутність висловленої ним думки, позиції тощо [2, с. 12].

Зрозуміло, що ділове спілкування в закладі освіти має практичний характер, коли мова йде про усну форму реалізації. Це може відображатися у таких формах роботи, як групова робота, навчання, бесіда, обговорення тощо. У ході реалізації усної форми ділового спілкування в інклюзивному середовищі відбувається планування й контролювання навчального процесу як усієї групи здобувачів освіти, так і окремої особи.

Зауважимо, що комунікативний процес в закладі освіти, який відбувається саме в діловому стилі передбачає дотримання певних правил та норм як поведінки, так і мовлення, оскільки кожен із учасників комунікації переслідує певну мету та вбачає у спілкуванні певний особистісний інтерес. Щоб досягти найкращого результату та продуктивності комунікації, потрібно чітко та послідовно сповідувати інтереси усіх учасників спілкувального процесу, тобто співрозмовників [3, с. 38].

Говорячи про результативність та успішність ведення ділового спілкування (ділової комунікації), варто зауважити, що важливим чинником у цьому виступає комунікативна компетентність педагога, який безпосередньо виступає організатором комунікативного процесу. Вимогою до функціональних обов'язків педагога-організатора є наявність у нього таких особистісних якостей, як: адекватна реакцію на контекст ситуації, правильна оцінка співрозмовника, врахування його інтересів, зважання на такі риси співрозмовника як вразливість, емоції, психологічний та моральний стан, почуття та відчуття тощо. Кожна людина, будучи однією із сторін комунікативного процесу, заслуговує на сприйняття себе як значеннева особистість [4, с. 41].

Отже, діловий комунікативний процес – це складна система взаємодії між людьми, яка зумовлена спільною діяльністю, спільними інтересами та метою. Під час ділового спілкування, яке реалізується в інклюзивному середовищі, відбувається обмін важливою інформацією, знаннями, здійснюється спільне вирішення

проблем тощо. Комунікація є важливим чинником формування культури мовлення в будь-якому закладі освіти.

Література:

1. Головська П. В., Кравченко М. О. Інноваційні підходи до управління комунікаціями підприємства. *Актуальні проблеми економіки та управління : збірник наукових праць молодих вчених факультету менеджменту та маркетингу Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*. 2016. Вип. 10. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/download/73392/68769> (дата звернення: 20.05.2023).
2. Захарова І. В., Філіпова Л. Я. Основи інформаційно-аналітичної діяльності: навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2013. 336 с.
3. Ділове спілкування : навчально-методичний комплекс дисципліни: навч. посіб. Укл. : О.І. Боковець. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 62 с.
4. Мак-Квейл Д. Теорія масової комунікації ; пер. з англ. : О. Возьна, Г. Сташків. Львів : Літопис, 2010. 538 с.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Лучко Юлія Іванівна

*к. пед. н., доцент кафедри правових та інформаційних технологій
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*

Бударевський Дмитро Валерійович

*здобувач освіти 2 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”*

У тезах дослідження актуалізується питання впровадження процесу цифровізації в інклюзивне освітнє середовище, що є одним з пріоритетних напрямів розвитку освіти в Україні. Робота містить особливості застосування цифрових технологій, переваги і недоліки їх впливу на навчальні досягнення та фізичний стан здобувачів освіти.

Інтеграція української освітньої системи в європейській простір актуалізує проблему запровадження інклюзивної освіти як одного із пріоритетних напрямів розвитку освіти в Україні.

Відповідно до Національної програми інформатизації в Україні, визначено «стратегію розв'язання проблеми забезпечення інформаційних потреб та інформаційної підтримки» у різних сферах життєдіяльності. Це значною мірою стосується сфери надання освітніх послуг різним категоріям громадян, що забезпечує інклюзивне освітнє середовище.

Цифрові технології дозволяють індивідуалізувати процес навчання, адаптуючи його під особливості та потреби здобувачів освіти. Правильне їх застосування допомагає особам з порушеннями психофізичного розвитку виявляти свої здібності й таланти, здобувати освіту і професію, долати соціально-психологічні бар'єри, отримувати доступ до різноманітних дидактичних матеріалів у доступному прийнятному форматі, та мати можливість демонструвати свої навчальні і професійні досягнення [1].

Основні переваги використання цифрових технологій в інклюзивному освітньому середовищі пов'язані з принципами універсального дизайну для навчання: надання різноманітних форм представлення, вираження та участі/залучення для тих, хто здобуває освіту. Цифрові технології також забезпечують доступність та систематичність отримання освітніх послуг, незважаючи на проблеми з освітньою інфраструктурою.

Однак процес цифровізації в інклюзивному освітньому середовищі призводить також до дискусійних питань та ризиків. До прикладу, це забезпечення рівності доступу до цифрових технологій всіма здобувачами вищої освіти – люди з низькими доходами, особи які проживають у віддалених районах, у зоні бойових дій або за кордоном, можуть бути обмежені у доступі до високошвидкісного Інтернету. Проведені спостереження показують, що надмірна зануреність у цифровий світ може негативно впливати на фізичний і психологічний стан здобувачів освіти, та гальмувати процеси їхньої соціалізації. Також важливим фактором є підвищення рівня цифрової компетентності науково-педагогічних працівників, зокрема тих, хто працює або планує працювати з особами в інклюзивному освітньому середовищі. Науково-педагогічні працівники повинні

вміти адаптувати освітні технології до потреб і особливостей здобувачів освіти, креативно та дієво використовуючи цифрові інструменти [2].

Отже, впровадження та підтримка цифрових технологій, з врахуванням їх переваг і недоліків, а також оптимальне використання технологічних можливостей, педагогічного досвіду та орієнтування на соціальну відповідальність усіх учасників освітнього процесу під час проведення освітньої діяльності, здатне забезпечити якісне надання освітніх послуг в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Література:

1. Будник. О. Б., Кондур О. С., Дяків І. Б. Цифрові технології в інклюзивній освіті: реалії, проблеми та перспективи. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. Черкаси : 2020. Серія «Педагогічні науки». Випуск № 3. С. 39–44.

2. Гуренко О. І., Мицик Г. М., Попова А. С., Лопатіна Г. О. Використання цифрових технологій для реалізації інклюзивної вищої освіти: перспективи та обмеження. *НРЗВО «Кам'янець-Подільський державний інститут»*. Кам'янець-Подільський : 2023. Інклюзія і суспільство, Випуск 2. С. 28–35.

ДІЯЛЬНІСТЬ ІНКЛЮЗИВНО-РЕСУРСНИХ ЦЕНТРІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Мозолюк-Боднар Людмила Миколаївна

к.ю.н., доцент кафедри правових та інформаційних технологій Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Інклюзивно-ресурсний центр (ІРЦ) є установою, що утворюється з метою забезпечення права осіб з особливими освітніми потребами на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, в тому числі у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти та інших закладах освіти, які забезпечують здобуття освіти, шляхом проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку особи та забезпечення їх системного кваліфікованого супроводу.

Інклюзивно-ресурсний центр провадить діяльність з урахуванням таких принципів, як повага та сприйняття індивідуальних особливостей дітей, дотримання найкращих інтересів дитини, недопущення дискримінації та порушення прав дитини, конфіденційність, доступність освітніх послуг з раннього віку, міжвідомча співпраця [1].

Розглянемо основні проблеми у діяльності ІРЦ напрацьовані Службою освітнього омбудсмена, Інститутом спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України з Міністерством освіти і науки України [2]. Варто зауважити, що кількість дітей-вихованців ІРЦ щороку збільшується, а це свідчить про зростання навантаженості на працівників ІРЦ. Серед основних проблем в діяльності та функціонуванні ІРЦ виділяють:

- 1) значний обсяг території обслуговування ІРЦ, так як є громади, де ІРЦ відсутній зовсім, що перевантажує наявний ІРЦ;
- 2) територіальна доступність дитини до ІРЦ, необхідність забезпечення зручних транспортних зв'язків до центрів для дітей та їхніх сімей;
- 3) нестача фахівців ІРЦ, що загострюється в умовах війни;
- 4) проблеми з професійною компетентністю серед працівників ІРЦ;
- 5) перевантаження фахівців ІРЦ;
- 6) проблеми фінансування ІРЦ, де державна підтримка є ключовою складовою фінансування, хоча кошти місцевого бюджету теж використовують;
- 7) нестача навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення;
- 8) наявність укриття в самому ІРЦ або поруч для очної роботи під час повітряних тривог, так як дітям з особливими освітніми потребами складно дістатися укриття (стрес чи фізично важко за станом здоров'я);
- 9) неузгодженість нормативно-правового забезпечення (наприклад, щодо механізму розподілу та використання державних субвенцій) [2] та інші проблеми.

Служба освітнього омбудсмена, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України з Міністерством освіти і науки України [2], користуючись практичним досвідом представників ІРЦ України, звертають увагу на наступні шляхи вирішення зазначених проблем:

1) урегулювати на законодавчому рівні працевлаштування до ІРЦ фахівців з освітою ступеня «бакалавр»;

2) збільшити державне замовлення для спеціальностей тих фахівців ІРЦ, в яких є нагальна потреба;

3) визначити та законодавчо закріпити орган контролю дотримання засновником зобов'язань щодо розширення в разі потреби штату працівників ІРЦ, визначених Положенням про інклюзивно-ресурсний центр;

4) оновити механізм розподілу субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами між обласними бюджетами;

5) оновити механізм розподілу залишків субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами між обласними бюджетами та громадами, а також області між громадами;

6) передбачити швидку процедуру надходження субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами за нормативами минулого року через затримки надходження субвенції на початку календарного року;

10) розробити методичні рекомендації щодо взаємодії та ефективної комунікації інклюзивно-ресурсних центрів з батьками, закладами освіти, медичними, соціальними та правоохоронними органами [2].

Отже, на практиці в діяльності ІРЦ є багато проблем, які потрібно вирішувати з метою доступу до якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами та створення сприятливого середовища, індивідуальної підтримки, як від педагогів, так і

колективу й батьків загалом. ІРЦ мають сприяти соціальній інтеграції дітей з особливими освітніми потребами, що ефективно впливатиме на розвиток всіх дітей, забезпечуючи їм доступ до якісної освіти та підтримки.

Література:

1. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр: постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 р. № 545. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення : 07.05.2024).

2. Проблеми інклюзивно-ресурсних центрів та пропозиції щодо їх розв'язання. URL: <https://eo.gov.ua/problemy-inkliuzyvno-resursnykh-tsentriv-ta-propozytsii-shchodo-ikh-rozv-iazannia/2024/03/06/> (дата звернення : 07.05.2024).

ЮРИДИЧНА ТЕХНІКА ПРАВОТВОРЧОСТІ У СФЕРІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Пасічник Ярослав Сергійович

*к. ю. н., доцент кафедри правових та інформаційних технологій
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”*

У теорії держави і права під юридичною технікою розуміється система методів, принципів, способів, засобів і прийомів, що використовуються з метою створення, систематизації та вдосконалення нормативно-правових актів і правових документів.

Актуальність юридичної техніки суттєво підвищується в період розвитку науки, правових відносин і виникнення нових форм правотворення, зокрема, що стосується нової, але надзвичайно важливої та чуттєвої сфери інклюзивної освіти (інклюзивного навчання).

Питання інклюзивної освіти врегульовано на міжнародному та національному правовому рівні.

Основним джерелом міжнародного права, який встановлює ключові правила та засади для подальшого законодавчого закріплення питань інклюзивної освіти на національному рівні, є

Конвенція ООН про права людей з інвалідністю (далі – Конвенція) [1]. В нашій державі Конвенцію ратифіковано Законом України № 1767-VI від 16.12.2009 р.

Відповідно до частини першої статті 24 Конвенції держави-учасниці визнають право осіб з інвалідністю на освіту. Для цілей реалізації цього права без дискримінації й на підставі рівності можливостей держави-учасниці забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях і навчання протягом усього життя.

Положення Конвенції покликані встановити режим ефективного правового регулювання інклюзивної освіти на міжнародному рівні, а також у національних правових системах за умови імплементації положень Конвенції.

У цьому зв'язку, вони можуть бути визначені як міжнародно-правові стандарти інклюзивної освіти, в тому числі щодо юридичної техніки правотворчості у сфері інклюзивної освіти.

Закон України «Про освіту» у статті 1 визначає, що інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників; інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей [2].

Незважаючи на жахливу війну, український законодавець не зупинився на шляху підвищення ефективності правотворчості.

24 серпня 2023 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про правотворчу діяльність» (далі – Закон).

Відповідно до преамбули Закону він прийнятий з метою впорядкування правотворчої діяльності в Україні, посилення взаємодії між учасниками правотворчої діяльності у процесі підготовки нормативно-правових актів, а також контролю за їх реалізацією, забезпечення участі громадянського суспільства у правотворчій діяльності та якості законодавства України. Закон визначає правові та організаційні засади правотворчої діяльності,

принципи і порядок її здійснення, учасників правотворчої діяльності, правила техніки нормопроекування, порядок здійснення обліку нормативно-правових актів, а також правила дії нормативно-правових актів, усунення прогалин, подолання колізій у нормативно-правових актах та здійснення контролю за реалізацією нормативно-правових актів [3].

Стаття 3 Закону визначає принципи правотворчої діяльності, серед яких принципи: верховенства права, що включає, але не виключно, принципи законності, юридичної визначеності, запобігання зловживанню повноваженнями, рівності перед законом та недискримінації, доступу до правосуддя; пріоритетності утвердження та забезпечення прав і свобод людини, дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини; демократичності; пропорційності; необхідності та обґрунтованості; системності; наукового забезпечення; ресурсної забезпеченості.

Цей Закон набрав чинності 20 вересня 2023 року, але буде введений в дію через один рік з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні.

Враховуючи викладене, вирішення проблем ефективного розвитку правотворчості у сфері інклюзивної освіти залежить від спільних зусиль держави, суспільства та кожної окремо взятої людини, яка уповноважена на виконання функцій інклюзивної освіти або має добру волю на відповідну допомогу.

Так, інклюзивний підхід в освіті висуває підвищені вимоги до всіх учасників освітнього процесу: від школярів/студентів із особливими освітніми потребами він вимагає надзвичайного напруження сил – психологічних та інтелектуальних ресурсів особистості; від умовно здорових студентів – розуміння, готовності надавати допомогу, від педагогів – професіоналізму, спеціальних знань, особливих особистісних якостей. Це, своєю чергою, обумовлює необхідність забезпечення всіх учасників навчального процесу необхідною психологічною, медичною та соціальною підтримкою [4, с. 75].

Таким чином, розвиток і вдосконалення юридичної техніки правотворчості у сфері інклюзивної освіти набуває значення

основного підґрунтя для подальшого розвитку правового регулювання інклюзивної освіти на міжнародному та національному рівнях.

Література:

1. Конвенція ООН про права людей з інвалідністю. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
2. Про освіту : Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Про правотворчу діяльність : Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>
4. Крилошанська Л. І., Ундір В. О. Проблеми та перспективи розвитку інклюзивної освіти в Україні. *Ефективність державного управління*. 2021. Вип. 1 (66). Ч. 1. С. 70–80.

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ПРОЖИВАННЯ, ДОГЛЯДУ ТА ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЙ СУЧАСНОГО СВІТУ – МОЖЛИВОСТІ ТА БАР'ЄРИ

Стеца Наталія Володимирівна

к. пед. н., доцент, доцент Рівненського державного гуманітарного університету

Дотримання прав дитини в умовах проживання, догляду та виховання у сучасному світі є надзвичайно важливою і актуальною справою. Сьогодні діти стикаються з різноманітними викликами і можливостями, які не завжди сприяють повному реалізації їхніх прав.

Однією з ключових можливостей сучасного світу для дітей є доступ до освіти та інформації. Завдяки широкому доступу до інтернету діти можуть отримувати знання з будь-якої галузі, що розширює їхні горизонти. Однак це також може стати бар'єром, оскільки інформація, з якою вони зіштовхуються, не завжди є правдивою або відповідає їхньому віку та розвитку. Правильна освіта та навички критичного мислення є ключовими для того,

щоб діти могли розрізнати правдиву інформацію від маніпуляції та фейків.

Діти – це категорія населення, яка найбільше потребує захисту. Згідно зі статистичними даними, Україна посідає 186 місце в рейтингу народжуваності та 13 місце в категорії «держави, що зникають», а кількість дітей майже подвоїлася, досягнувши сьогодні 7,6 мільйона. Близько 106 000 дітей, або 1,5% всього дитячого населення країни, виховуються в інтернатах, з яких лише 8% є сиротами (решта 92% мають батьків). Щодня близько 75 дітей потрапляють до інтернатних закладів через соціальну вразливість, бідність, обмежені можливості забезпечити добробут своєї сім'ї та відсутність рівного доступу до базових послуг і пілг для дітей. Щонайменше 600 000 дітей живуть у неблагополучних сім'ях; у 2016 році 68 дітей було вбито, а в 14 випадках матері самі вбили своїх новонароджених дітей [4]. Міжнародне співтовариство активно створювало різні організації та установи, що займаються правами дітей, а також розробило і прийняло низку правових документів, що декларують і захищають права дітей. Одним з них є Конвенція ООН про права дитини. Законодавство України є інклюзивним щодо дітей, про що свідчать, зокрема, Конституція України, Концепція державної сімейної політики, Закон України «Про охорону дитинства», Сімейний кодекс, Довгострокова програма поліпшення становища жінок, сім'ї, охорони материнства і дитинства, Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» [1] та інші документи. розвитку, надаючи значні можливості для розвитку і гарантуючи дітям певні права і свободи. Ці статистичні дані ілюструють серйозні проблеми, з якими стикаються діти в Україні, і підкреслюють важливість захисту їхніх прав. Зважаючи на це, міжнародне співтовариство та уряд України приділяють значну увагу створенню та забезпеченню ефективної системи захисту прав дітей. Конвенція ООН про права дитини виступає важливим документом, який визначає базові права кожної дитини, незалежно від її походження чи соціального статусу. Україна зобов'язалася дотримуватися цієї Конвенції і прийняла ряд

законодавчих актів, спрямованих на захист прав дітей. Наприклад, Закон України «Про охорону дитинства» та «Про попередження насильства в сім'ї» є важливими кроками у боротьбі з проблемами, з якими стикаються діти. Законодавство України також передбачає розвиток системи соціального захисту та підтримки сімей, особливо тих, які перебувають у складних життєвих обставинах. Це може включати надання матеріальної допомоги, психологічну підтримку, а також розвиток програм і послуг для підтримки сімейного середовища для дітей.

Однак, необхідно визнати, що виконання законодавства та захист прав дітей потребує постійного контролю та вдосконалення. Важливо забезпечити ефективну роботу органів соціального захисту, правоохоронних органів та інших структур, відповідальних за захист прав дітей. Також важливо забезпечити широку громадську участь у процесі захисту прав дітей, щоб забезпечити їхню реальну реалізацію.

Україна має потенціал і можливості для поліпшення становища дітей та забезпечення їм безпечного та щасливого дитинства. Важливо продовжувати працювати над вирішенням цих проблем шляхом співпраці між урядом, громадськістю та міжнародним співтовариством.

Ще однією можливістю є розвиток технологій, які спрощують життя дітей та забезпечують їх безпеку. Наприклад, сучасні системи моніторингу дозволяють батькам відстежувати місцезнаходження дитини і надавати допомогу у випадку необхідності. Однак це може породжувати бар'єри в формі порушення приватності дитини та відчуття постійного контролю, що може вплинути на їхні психологічне благополуччя. Україна повинна забезпечити заходи щодо захисту дітей, сприяти впровадженню всіх міжнародних стандартів і запобігати всім формам фізичного та психологічного насильства, образи, нехтування та жорстокого поводження. Відповідні правозахисні органи зобов'язані, серед іншого, запобігати трудовій та сексуальній експлуатації з боку батьків або осіб, які їх замінюють. Такі особи, які з більшою ймовірністю можуть бути втягнуті у злочинну діяльність, зловживання алкоголем,

наркотичними засобами та психотропними речовинами, азартні ігри, потребують контролю. Захист від примусової проституції, жебрацтва, бродяжництва та залучення до релігійних екстремістських сектантських груп і рухів має бути одним з головних завдань держави [2].

Забезпечення захисту дітей та впровадження міжнародних стандартів є важливою складовою розвитку країни. Україна має зобов'язання перед своїми молодшими громадянами та повинна приділяти особливу увагу запобіганню всіх форм фізичного та психологічного насильства, образи, нехтування та жорстокого поведіння. Правозахисні органи мають бути на передовій у цьому процесі, забезпечуючи ефективні механізми контролю та захисту дітей. Профілактика трудової та сексуальної експлуатації, а також інших форм насильства, є невід'ємною частиною їхньої роботи. Особлива увага повинна бути приділена особам, які можуть стати об'єктом злочинної діяльності чи зловживанням, таким як батьки або опікуни. Вони мають бути піддані відповідному контролю та надані підтримки для запобігання негативним ситуаціям. Захист від примусової проституції, жебрацтва, бродяжництва та рекрутування до екстремістських релігійних груп є іншими важливими аспектами захисту прав дітей. Держава має розробляти та впроваджувати ефективні стратегії та програми для запобігання цим явищам та захисту молодих громадян. Основна мета держави – забезпечити безпеку, благополуччя та розвиток кожної дитини. Це вимагає системних зусиль у всіх сферах, від законодавства та правопорядку до освіти та соціальної підтримки сімей. Тільки через комплексний підхід та співпрацю всіх зацікавлених сторін можна досягти успіху в цьому напрямі.

Не менш важливими є положення закону, що забороняють участь або використання дітей у воєнних діях чи збройних конфліктах, у тому числі вербування, фінансування, матеріальне забезпечення, навчання дітей для використання їх у збройних конфліктах в інших країнах або в актах насильства, спрямованих на повалення державної влади чи порушення територіальної цілісності. Закон також встановлює обов'язок держави

переселяти дітей, які перебувають або можуть перебувати в зоні конфлікту або збройного конфлікту, в безпечні райони. Якщо діти з певних причин позбавлені батьківського піклування, держава зобов'язана розшукати їхні сім'ї та возз'єднати їх з родичами. Держава також зобов'язана розшукати та повернути в Україну всіх дітей, які були незаконно вивезені за кордон [3].

Іншою важливою проблемою є соціально-економічні умови, в яких зростають діти. Бідність, недостатній рівень освіти та доступу до медичних послуг є серйозними перешкодами для повноцінного розвитку дітей. Недостатні фінансові ресурси призводять до обмеженого доступу до харчування, освіти та можливостей розвитку.

Україна не веде офіційного обліку дітей, які загинули або були поранені внаслідок збройного конфлікту. Відсутні правові санкції за правопорушення, пов'язані з вербуванням, залученням або набором дітей. Управління Верховного комісара ООН з прав людини визначило такі проблеми, зокрема: чоловіки, які підтримують так звані «ДНР» і «ЛНР», перешкоджають дружинам, у тому числі з малолітніми дітьми, залишати зони конфлікту; бойовики-терористи забороняють дітям виїжджати за межі підконтрольних їм територій Луганської та Донецької областей, за винятком Російської Федерації; руйнуються системи реєстрації народжень та ювенальної юстиції; діти піддаються насильству з боку озброєних груп, зростає ризик соціального сирітства [5]. Забезпечення безпеки та захисту дітей від участі в воєнних конфліктах та збройних конфліктах є невід'ємною частиною гарантування їхніх прав. Україна має обов'язок дотримуватися міжнародних стандартів у цій сфері та приймати відповідні законодавчі заходи для захисту дітей від втягнення в такі конфлікти.

Закони, що забороняють вербування, фінансування та навчання дітей для участі в збройних конфліктах, є важливими інструментами у запобіганні цього явища. Держава має приділяти належну увагу цій проблемі і забезпечувати ефективний контроль за виконанням відповідних законів.

Також важливою є система переселення та підтримки дітей, які перебувають у зоні конфлікту або збройного конфлікту. Держава повинна забезпечувати їхню безпеку та можливість отримати необхідну підтримку та допомогу. Особлива увага також має бути приділена пошуку та поверненню дітей, які були незаконно вивезені за кордон або перебувають у складних ситуаціях через конфліктні обставини. Це важлива гарантія їхнього захисту та безпеки. Щодо соціально-економічних умов, важливо розробляти та впроваджувати програми та стратегії, спрямовані на боротьбу з бідністю та недостатністю доступу до освіти та медичної допомоги. Створення сприятливих умов для повноцінного розвитку дітей є одним із пріоритетів у вирішенні цієї проблеми. Забезпечення захисту дітей від усіх форм насильства, включаючи втручання в збройних конфліктах та соціально-економічні проблеми, є складною, але невід'ємною частиною будь-якої суспільної системи. Вона потребує постійної уваги та зусиль з боку всіх зацікавлених сторін, включаючи державні органи, громадськість та міжнародні організації.

Щоб забезпечити дотримання прав дитини в умовах сучасного світу, необхідно враховувати ці можливості та бар'єри та розробляти стратегії, спрямовані на максимальне забезпечення благополуччя та розвитку кожної дитини. Це може включати в себе розвиток соціальних програм, забезпечення доступу до якісної освіти та медичної допомоги, підтримку сімей та формування дружнього середовища для дітей, де вони можуть вільно виражати свої думки та ідеї. Тільки через комплексний підхід можна забезпечити повне реалізацію прав кожної дитини у сучасному світі.

Література:

1. Вінгловська О. І. Імплементация міжнародних стандартів прав дитини у національному законодавстві України: автореф. дис. ... канд. Юрид. Наук / О. І. Вінгловська ; Київський національний університет ім. Т. Шевченка; Інститут міжнародних відносин. Київ, 2000. 186 с.
2. Європейська конвенція про права людини та Європейська соціальна хартія : право та практика / Д. Гом'єн, Д. Харріс, Л. Зваак. Київ : Видавництво МНІМІ, 1998. 600 с.

3. Діти мають право на особливий захист. *Урядовий контактний центр*.
URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2106246-diti-maut-pravo-na-osoblivij-zahist-uradovij-kontaktnij-centr.html>.

4. Діти, жінки та сім'я в Україні : стат. збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2010. 349 с.

5. Щорічна доповідь Спеціального представника Генерального секретаря з питань дітей та збройних конфліктів Лейли Зерругі (A/HRC/25/46) від 26 грудня 2013 року URL: http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session25/Documents/A-HRC-25-46_ua.doc.

ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ЩОДО НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ НАСЕЛЕННЮ

Якименко Андрій Анатолійович

*старший викладач кафедри правових та інформаційних технологій
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*

У розвиток положень діючої Конституції України ухвалено цілу низку законів, різноманітних підзаконних нормативних актів. Також ратифіковано міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, які регулюють питання надання соціальних послуг.

Проте, «громіздкість системи, особливо за умови відсутності координації між різними нормативно-правовими документами, спричиняє виникнення неузгодженостей, а в деяких випадках навіть суперечностей, що значно ускладнює організацію роботи органів, що відповідають за соціальне обслуговування населення. Беззаперечним є факт складності нормативно-правової бази для її розуміння громадянами, це знижує результативність соціальної діяльності у державі, а також актуалізує потребу у дослідженнях окресленої проблематики як методу вдосконалення нормативно-правового регулювання процесів організації надання соціальних послуг в Україні та підвищення їх прозорості у майбутньому» [1, с. 65].

Таким чином, «процес організації надання соціальних послуг в Україні можна детермінувати як специфічний механізм, який врегульовує процедуру надання особливих видів послуг громадянам; їх особливість пов'язана із джерелом виникнення потреби, зокрема відчуття необхідності отримання соціальної допомоги і підтримки може виникати у осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, а також осіб, яка мають найвищий ризик опинитися у складних життєвих обставинах [2, с. 6].

У механізмі надання соціальних послуг нормативно-правова база виконує роль важливого інструменту, що регулює відносини в ході реалізації соціальної політики, порядку роботи соціальних служб. Нормативно-правове забезпечення виступає гарантією дотримання законності, регламентує права і обов'язки державних органів, соціальних служб, фізичних осіб в процесі реалізації соціального обслуговування.

Механізм надання соціальних послуг є мультикомпонентним. Місце у ньому нормативно-правової бази, на нашу думку, представлено у Таблиці 1.

Таблиця 1.

Елементи механізму організації надання соціальних послуг

Механізм організації надання соціальних послуг	Етап 1: визначення потреб у соціальних послугах.
	Етап 2: нормативно-правове закріплення соціальних послуг.
	Етап 3: розробка програм надання соціальних послуг.
	Етап 4: фінансування відповідних програм та надання відповідних соціальних послуг.
	Етап 5: контроль, оцінка якості, моніторинг системи надання соціальних послуг.

Отже, одним із суттєвих механізмів державного управління вітчизняною системою соціальної роботи та діяльності соціальних служб щодо надання соціальних послуг населенню є нормативно-правовий, який впливає на дієвість інших механізмів.

На цей час нормативно-правовий механізм державного управління України у сфері надання соціальних послуг формують закони України, укази та розпорядження Президента України, постанови Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України. Президент України здійснює правове регулювання засад соціальної політики, виступає як гарант додержання Конституції України, прав та свобод її громадян (ч. 2 ст. 102 Конституції України) [3].

Особливу увагу привертає прийняття до Закону України «Про соціальні послуги» у 2019 році. Наразі вже існують окремі видання з певного напрямку соціальної роботи, які містять відповідні нормативно-правові акти. Зокрема, у Збірнику нормативно-правових актів та інформаційних матеріалів «Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» міститься більше 50 різних правових документів вузької спрямованості – гендерної рівності [4].

Відповідно зауважимо, що діюча система надання соціальних послуг є певним автономним сегментом, який безпосередньо відповідає за реалізацію соціальної діяльності відповідних органів. Нова редакція Закону України «Про соціальні послуги» врегульовує відносини у сфері організації надання соціальних послуг; документ встановлює загальні засади функціонування системи соціальних обслуговування в Україні. Стратегічною метою прийняття Закону України «Про соціальні послуги» у новій редакції є вдосконалення законодавчого забезпечення процесів організації та фактичного надання соціальних послуг [5].

На жаль, єдиного довідника з питань нормативно-правового регулювання соціальної роботи не існує, хоча в електронному вигляді він був б цілком затребуваним. Нормативна-правова база, яка міститься на сайті Міністерства соціальної політики, не повна, а за окремими напрямками соціальної роботи навіть взагалі відсутня (наприклад, «Бездомним та звільненим») або оновлюється несвочасно (наприклад, «Внутрішньо переміщені особи», «сфера зайнятості», «соціальні гарантії», «протидія торгівлі людьми») [6].

Досягнення високого рівня адресності соціального обслуговування було реалізовано завдяки взаємоузгодженню стратегії і тактики, а також законодавчого забезпечення надання соціальних послуг із реформою децентралізації. Завдяки формування мережі об'єднаних територіальних громад було прийнято додаткові нормативно-правові документи, що регламентують порядок організації соціальної роботи на місцях. Так, законодавством визначено такі обов'язки органів місцевої влади в контексті організації надання соціальних послуг, як управління системою, зокрема визначення потреб у соціальних послугах, виявлення вразливих груп осіб/сімей, виконання місцевих програм в частині надання соціальних послуг, підвищення професійної компетентності та кваліфікації працівників, забезпечення взаємодії надавачів соціальних послуг та інших інституцій, які надають допомогу вразливим групам населення, ведення Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг, моніторинг оцінка якості організації надання соціальних послуг на місцях [7].

Отже, проведений аналіз нормативно-правової бази регламентації діяльності соціальних служб щодо надання соціальних послуг населенню дає змогу стверджувати те, що повноваження по наданню конкретних соціальних послуг здебільшого розподіляються за допомогою складної структури. В нашій країні перед розробкою проектів нормативно-правових актів не відбуваються важливі процеси, які спрямовані на узгодження політики стосовно соціальних послуг на підставі практичного досвіду. Проте, загалом, законодавство не є досконалим та потребує детального вдосконалення згідно до сьогоденішніх викликів.

Література:

1. Сухова К. К. Нормативно-правова база організації надання соціальних послуг. *Інвестиції : практика та досвід*. 2022. № 7–8. С. 64–70.
2. Нечосіна О. Функціонування системи соціальних послуг в Україні : короткий опис. Київ, 2019. 16 с.
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141.

4. Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : збірник нормативно-правових актів та інформаційних матеріалів : *Збірник законодавчих, нормативно-правових актів та інформаційних матеріалів / Упорядники : Н.В. Федорович, Н.М. Богданова, С.Г. Ліщинська. Київ : Міністерство соціальної політики України, 2018. 143 с.*

5. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. *Відомості Верховної Ради України. 2019. № 18. ст. 73.*

6. Нормативно-правова база. *Міністерство соціальної політики України* : офіційний вебпортал. URL : <https://www.msp.gov.ua/timeline/?t=6&from=&till=&g=171&cat=0&dn=&words=#tagpanel> (дата звернення : 25.04.2024).

7. Закон України про соціальні послуги : завдання та переваги : довідкові матеріали / Міністерство соціальної політики, 2019. URL : https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/519/12.2019_1.pdf (дата звернення : 15.02.2024).

СЕКЦІЯ V АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «СПОРТИВНІ ІГРИ ТА МЕТОДИКА ЇХ ВИКЛАДАННЯ» ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ

Веретко Ірина Андріївна

старший викладач кафедри фізичної терапії, ерготерапії, фізичного виховання та спорту Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Метою викладання навчальної дисципліни «Спортивні ігри та методика їх викладання» є озброєння студентів теоретичними знаннями та практичними навичками, необхідними для науково обґрунтованого здійснення учбового та тренувального процесу, змагальної та спортивно-прикладної діяльності у фізичному вихованні, спорті та масовій фізичній культурі [1].

Але, особливу категорію складають студенти з вадами слуху, чисельність яких має стійку тенденцію до зростання. За статистичними даними, до 3% населення страждає вадами слуху такою мірою, за якої ускладнено соціальне спілкування. Зазвичай це молодь у віці від 16 до 25 років, для яких інтеграція в суспільство стає проблематичною [2].

Особливості методики викладання дисципліни «Спортивні ігри та методика їх викладання» має врахувати вищезгадані проблеми, тому необхідно дбати за успішну інтеграцію таких осіб, щоб вони відчували себе повноцінними громадянами і могли примножувати матеріальні та духовні цінності суспільства.

Основні завдання охоплюють надання їм можливості навчатися, забезпечення їхньої зайнятості та реабілітації. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє констатувати, що педагогічні аспекти навчання та виховання студентів з вадами слуху, а також окремі специфічні для них методи та прийоми роботи відображено у працях І. Багрової, М. Букуна, Е. Бурменка, В. Влодавець, Х. Гайнутдінова, О. Гозової, О. Гонци, Н. Засенко, Б. Орлова, О. Пискової, Л. Фомічової, І. Цукерман, В. Чулкова, М. Шеремет, М. Шестакової та ін.

Вивчення сучасного стану проблеми навчання осіб з вадами слуху у вищих навчальних закладах дає змогу стверджувати, що в Україні існують різні організаційні форми такого навчання: організація у вищих навчальних закладах спеціальних груп для осіб з порушеннями слуху, які працюють за єдиним планом і зі спеціальним супроводом (Донецький технікум промислової автоматики та ін.); навчання студентів з порушеннями слуху спільно з нормально чуучими студентами у інтегрованих групах, де студенти отримують допомогу з боку спеціально створених підрозділів в структурі вищого навчального закладу (Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» та ін.); навчання студентів з порушеннями слуху в єдиному потоці студентів без спеціального супроводу (Промислово-економічний коледж при Національному авіаційному університеті та ін.); дистанційна форма навчання (Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»).

Вибір особами з вадами слуху тієї чи іншої форми навчання у вищому навчальному закладі залежить від: ступеня порушення слуху та рівня володіння словесним мовленням; рівня попередньої загальноосвітньої підготовки; рівня готовності вищого навчального закладу до забезпечення освітніх потреб осіб з порушеннями слуху; взаємодії різних освітніх установ. Студенти з вадами слуху, особливо глухі, певною мірою перебувають у звуковій ізоляції. Беручи до уваги той фактор, що у студентів з обмеженим або відсутнім слухом добре розвинутий руховий апарат, а саме дрібна моторика рук, а також зоровий

рефлекс, то, в першу чергу, необхідно визначити спосіб спілкування, якому вони надають перевагу.

У практичній діяльності зі студентами з вадами слуху доводиться працювати за трьома методиками розпізнавання мовних символів.

Перший – це використання залишкового слуху. Викладачу під час роботи з такими категоріями студентів слід пам'ятати про виразність і чіткість вимови.

Другим основним методом є – читання по губах. Цей метод допомагає нечуючій особі доповнювати слухові враження, розуміти співрозмовника, порівнювати свою вимову з вимовою інших людей. Технологія навчального процесу в такій групі передбачає використання ряду прийомів, зокрема розбірливої артикуляції, подачі матеріалу «обличчям до обличчя», вповільнення темпу лекції тощо.

Третій метод – це метод ілюстрацій, який носить практичний характер під час викладання професійно-практичних дисциплін. Практичним доробком включення у навчальну діяльність щодо роботи зі студентами з вадами слуху є використання дактильно-жестової мови [3].

Отже, студенти з вадами слуху сприймають навчальний матеріал переважно візуально, з міміки та жестів викладача або через сурдоперекладача. Одним із ефективних способів сприйняття студентами з вадою слуху є зорове сприйняття, тому викладач використовує різноманітні засоби наочності, організовує роботу зі словником, термінологією, плакатами тощо. Особливо важливо, щоб студент зрозумів зміст, а не просто дивився на них. Окрім сприйняття навчального матеріалу та його узагальнення, відбувається також закріплення інформації в пам'яті глухих студентів, тому закріплення знань, повторення навчального матеріалу здійснюється на всіх частинах навчальних занять. З метою попередження формального засвоєння знань необхідно перевіряти і вміння їх застосування в навчальній та практичній діяльності. Це дає змогу студентам з вадами слуху навчитися пов'язувати засвоєні знання з майбутньою професійною діяльністю.

Література:

1. Вернигора В. В., Фролова Л. С. Спортивні ігри : настільний теніс, бадмінтон: навчально-методичний посібник. Черкаси, 2015. 69 с.
2. Ярмаченко М. Д. Проблеми інтеграції глухих у суспільство : *Збірник матеріалів I Всеукраїнської конференції з питань навчання глухих в Україні*. Київ, 2001. С. 63–66.
3. <http://hnpu.edu.ua/uk/division/osoblyvosti-navchannya-studentiv-z-ooop>

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Добровіцька Олена Олександрівна

*к. пед. н., доцент, доцент кафедри психології та соціальної роботи
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*

Інклюзивне навчання дедалі частіше стає предметом вивчення під час підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, особливо з огляду на його численні переваги та забезпечення права і сприятливих умов на освіту й розвиток дітей з інвалідністю.

Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчує різноманітні підходи до вирішення проблеми підготовки фахівців соціальної сфери до роботи у контексті новітніх тенденцій інклюзивного навчання. Окремі теоретичні та практичні аспекти професійної підготовки соціально-педагогічних працівників до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного освітнього середовища, висвітлено у наукових працях зарубіжних і вітчизняних дослідників: В. Гладуш, Т. Дегтяренко, Дж. Деспелер, Р. Джордж, В. Засенко, Т. Зубарева, Н. Енестейшен, Дж. Кларк, А. Колупаєвої, С. Литовченко, О. Мартинчук, С. Миронової, Л. Прядко, Л. Савчук, Т. Сак, О. Таранченко, І. Татьянчикової, О. Федоренко, Д. Чемберс, З. Шевців та ін. Наукові дослідження вчених сьогодні покладено в основу підготовки фахівців до роботи в умовах інклюзивного середовища.

Сучасний здобувач вищої освіти соціальної сфери повинен усвідомлювати, що йому доведеться працювати в умовах змін системи освіти, яка будується під призвоєю інклюзії. Сьогодні здобуття базових знань з інклюзивної освіти є необхідним компонентом, який забезпечить розуміння особливостей дітей з інвалідністю, організацію інклюзивного освітнього середовища, супровід в індивідуальній освітній траєкторії здобувача освіти.

Особливу роль у готовності фахівця до інклюзивної освіти відіграють його професійно значущі психологічні якості. Готовність до інклюзивного процесу полягає не лише у наявності нового методичного матеріалу, матеріальної бази, а і у моральній, психологічній готовності до роботи з дітьми з інвалідністю.

Ключовими факторами на шляху до прогресивної організації інклюзивної освіти є реальна фахова підготовка фахівця до роботи з дітьми з інвалідністю, особистісна готовність до викликів сьогодення, відпрацювання практичних навичок роботи з такими дітьми, наявність відповідного спеціального, методично-обґрунтованого забезпечення, яке б сприяло формуванню висококласного інклюзивно-компетентного спеціаліста. З цієї причини підготовка майбутнього фахівця передбачає опрацювання ним низки навчальних дисциплін, які пов'язані з інклюзивною освітою, реальне проходження відповідної практики та набуття досвіду.

З метою формування у фахівців соціальної сфери професійної компетентності у сфері розвитку, навчання та виховання дітей з інвалідністю в навчальні плани закладів вищої освіти необхідно вводити такі дисципліни як «Інклюзивна освіта», «Соціально-педагогічна робота з дітьми з інвалідністю», тощо.

Процес розробки і запровадження у зміст професійної підготовки майбутніх фахівців інклюзивного складника передбачає врахування закономірностей викладання професійно орієнтованих дисциплін, принципів організації освітнього процесу, що гарантують реалізацію освітніх, розвивальних та виховних цілей.

Вивчення таких курсів є необхідним для вироблення якісно нових підходів у забезпеченні інклюзивного навчання. Метою їх є ознайомлення здобувачів вищої освіти із:

- розкриттям основних теоретичних положень інклюзії;
- обґрунтуванням провідних напрямів роботи з дітьми з інвалідністю в інклюзивному середовищі;
- розумінням нормативно-правового забезпечення освітніх прав людей з інвалідністю;
- умінням визначати ознаки універсальної доступності та проєктувати архітектурну безбар'єрність;
- володінням правилами спілкування, взаємодії та співпраці з дітьми з різними нозологіями;
- створенням безпечних умов для навчання та розвитку дітей.

У процесі організації роботи в інклюзивному середовищі майбутній фахівець опановує форми і методи співпраці з дитиною з інвалідністю, що відповідають її індивідуальним і психологічним особливостям; сприяє гуманізації ставлення до осіб з інвалідністю; вчиться планувати, організовувати та аналізувати різноманітні види дозвілля з використанням найсучасніших та ефективних методів роботи з дітьми з інвалідністю; усвідомлює необхідність активної взаємодії з батьками дитини, залучення їх в освітній процес.

Тому для підготовки фахівців до роботи в інклюзивному середовищі необхідна цілеспрямована робота по удосконаленню знань, методичної підготовки до роботи з дітьми з інвалідністю, їх навчання, розвитку та соціалізації, умінню фахівця працювати в команді. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у необхідності обґрунтувати та описати спільну діяльність з батьками дитини з інвалідністю в закладі освіти.

АУТОПСИХОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПСИХОЛОГА

Кондратюк Світлана Миколаївна

*к. психол. н., доцент кафедри психології та соціальної роботи
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*

Гулюк Юлія Юрївна

*здобувачка 2 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Психологія» Хмельницького інституту соціальних технологій
Університету «Україна»*

Розвиток професійних компетентностей є ключовим завданням в професійній підготовці та зростанні психолога. В умовах військового конфлікту для психолога важливо мати знання та навички, які формують інклюзивну компетентність, а саме алгоритмів та етики роботи з маломобільними категоріями населення, в тому числі з людьми, які мають інвалідність, ВПО, представниками різних культур, етнічних та соціальних груп, які можуть бути залучені до конфлікту. У воєнних умовах ситуація може стрімко змінюватися, і психолог повинен бути готовий швидко адаптуватися до нових обставин. Це вимагає високого рівня стресостійкості та гнучкості в плануванні та виконанні психологічних інтервенцій.

Розвиток інклюзивної компетентності майбутніх психологів розглядається в контексті їх професійної кваліфікації. Ряд авторів досліджують різні аспекти інклюзивної компетентності. Зокрема, С. Максимюк визначає її як набір знань і вмінь, необхідних для ефективного виконання професійних обов'язків у сфері інклюзивного навчання [1].

У своїх роботах Є. Клопота та О. Ротко розглядають інклюзивну компетентність як частину професійної компетентності, виокремлюючи ключові змістовні і функціональні аспекти [1].

М. Чайковський визначає інклюзивну компетентність як інтегративну особистісну якість, що впливає на здатність

педагога забезпечувати освітні потреби учнів з ООП та створювати умови для їхнього повноцінного розвитку [2].

У спільній монографії автори Ю. Бойчук, О. Бородіна, О. Микитюк розглядають інклюзивну компетентність як частину професійної компетентності, яка гарантує ефективне здійснення інклюзивної роботи, вказуючи, що така компетентність формується лише через участь студентів у інклюзивних процесах [3].

Згідно з Н. Клименюк, термін «інклюзивна компетентність» визначається як інтегративно-особистісна професійна підготовка, що дає змогу фахівцю здійснювати професійну діяльність у контексті інклюзивного виховання шляхом створення умов для розвитку особистісних та соціальних потенцій [4].

Аналізуючи наукові напрацювання, ми з'ясували, що С. Наход висловлює думку, що інклюзивну компетентність педагога слід розглядати як ключовий елемент його «soft skills», та виокремлює такі компоненти інклюзивної компетентності педагога: аксеологічний, прогностичний, інноваційний, соціально-комунікативний, акмеологічний [5].

У підтвердження думки С. Находи, Г. Косарева визначає компоненти інклюзивної компетентності фахівця, окреслюючи їхні критерії: ціннісне ставлення до інклюзивних принципів; сформованість знань та вмінь, необхідних для роботи в інклюзивному середовищі; розвиток особистісних якостей; здатність фахівця до саморефлексії і самоуправління.

Аналіз наведених визначень інклюзивної компетентності дозволяє припустити, що вона тісно пов'язана і залежить від сформованості аутопсихологічної компетентності фахівця, як базової компетентності, що є ресурсом для розвитку інших компетентностей.

За психолого-акмеологічного підходу, аутопсихологічна компетентність передбачає усвідомлення особистістю власних індивідуальних особливостей, а також розуміння того, як треба діяти на основі знання про самого себе в різних життєвих ситуаціях, у тому числі і в контексті професійної діяльності [6].

В її основі знаходяться уміння особистості розвивати і використовувати власні психічні ресурси, створювати сприятливу для діяльності ситуацію шляхом зміни свого внутрішнього стану, спроможність набувати, закріплювати, контролювати, корегувати знання, вміння, навички щодо розвитку самопізнання, саморозуміння, самооцінювання, саморегуляції, самоздійснення, самоефективності тощо, гнучко перебудовувати внутрішній особистісний простір при виникненні непередбачених зовнішніх обставин, створювати вольову установку на досягнення значущих результатів в особистісно-професійному розвитку.

За Н. Кузьміною аутопсихологічна компетентність розуміється як система знань, умінь і навичок, що забезпечує майбутньому фахівцю не тільки загально-психологічну культуру, а й високий рівень розвитку професійної самосвідомості [7].

Професійна самосвідомість як соціально-специфічна форма самосвідомості людини, завдяки якій і у вигляді професійної Я-концепції фіксуються підсумки усвідомлення людиною себе як суб'єкта діяльності і як особистості на кожному етапі професійного становлення, яка являє собою процес пізнання та самооцінки людиною своїх професійних якостей [8].

Переважно аутопсихологічна компетентність проявляється і формується через готовність і здатність особистості здійснювати регуляційну діяльність у внутрішньоособистісному (інтраіндивідуальному) просторі, через цілеспрямовані усвідомлення нових уявлень про себе, змін особистісних диспозицій і діяльнісних характеристик [9].

Аутопсихологічна компетентність проглядається й в уміннях особистості послуговуватися і розвивати власні потенціали, що є саме наслідком особливого роду психологічної діяльності – внутрішньоособистісної, результатом якої, у свою чергу, виступають саморозвиток, самовдосконалення, самоздійснення, самотворення тощо.

Таким чином освоєння високого рівня аутопсихологічної компетентності є важливим аспектом в розвитку інклюзивної компетентності психолога, який прагне до професійного успіху.

Література:

1. Максимюк С. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. 667 с.
2. Теоретико-методологічні засади впровадження інклюзії в закладах освіти : монографія / Чайковський М. Є., Польовик О. В., Лучко Ю. І., та ін. ; наук ред. М. Є. Чайковський. Київ : Університет «Україна», 2019. 460 с.
3. Бойчук Ю. Д, Бородіна О. С., Микитюк О. М. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я : монографія. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2015. 117 с.
4. Клименюк Н. Формування інклюзивної компетентності в майбутніх соціальних працівників в умовах професійної підготовки. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. № 1 (65), С. 72–86.
5. Наход С. А. Інклюзивна компетентність у складі «soft skills» майбутніх педагогів початкових класів. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. Педагогічні науки. 2020. №1 (19). С. 225–232.
6. Степнова Л. А. Аутопсихологічна компетентність в структурі психологічної компетентності державного службовця. *Наукові записи РАЦС*; під заг. ред. В. К. Єгорова, В. М. Герасімова. 2009. Вип. 1 (X). С. 18–26.
7. Кузьміна (Головко-Гаршина) Н. В. Акмеологічна теорія підвищення якості підготовки фахівців освітньої сфери, 2001. 144 с.
8. Шевцова О. М. Професійна Я-концепція фахівця: теоретичний аналіз проблеми категоріального визначення. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць / Ун-т менедж. освіти АПН України, Асоц. безперерв. освіти дорослих ; редкол. : О. Л. Ануфрієва та ін. Київ, 2005. Вип. 12 / голов. ред. В. В. Олійник. Київ : Геопринт, 2009. С. 310–316.*
9. Шевцова О. М. Психологічна характеристика рівнів розвитку професійної Я-концепції фахівця. *Be smart!* : матеріали Міжнародного науково-практичного конгресу педагогів та психологів, 17-18 лютого 2015, м. Женева (Швейцарія). Т. 2. С. 197–202.

ПРІОРИТЕТНІСТЬ САМОРОЗВИТКУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦЯ КОРЕКЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Кравчук Людмила Степанівна

к. пед. н., доцент, завідувач кафедри фізичної терапії, ерготерапії, фізичної культури і спорту Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”

Однією з визначальних тенденцій сучасного освітнього простору є підготовка фахівців спеціальної освіти до безперервного саморозвитку в професійній діяльності, оскільки

це прагнення в професії, зокрема в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, є нині особливо актуальним і характеризує існуючі потреби сучасного суспільства.

На основі дослідження В. Фрицюк визначаємо, що професійний саморозвиток є багатокомпонентним особистісно та значущим процесом у становленні професіонала своєї справи, що заснований на безперервній взаємодії загального й індивідуального, що визначає розкриття й усвідомлення своїх професійно значущих особистісних якостей, адекватне й активне їх використання в діяльності, обраній не лише за фахом, але й за покликом душі та бажанням [2 с. 141].

Науковець розкриває твердження Л. Мітіної, за яким професійний саморозвиток розуміється як рух до зростання, становлення, поступової інтеграції та реалізації в педагогічній діяльності значущих особистісних рис і здібностей для кожного фаху відповідно, виявлення професійних знань і вмінь; активне якісне перетворення людиною свого внутрішнього світу. На думку дослідника, професійний саморозвиток – це динамічний і неперервний процес самопроєктування особистості, поступальний рух до визначених задалегідь цілей. Засобами професійного саморозвитку є самовиховання, самоосвіта, самовдосконалення в поєднанні з практичною фаховою діяльністю. Як процес активної інтеграції та реалізації в професійно значущому особистісному зростанні майбутнього фахівця набутих у фаховій підготовці професійних знань, умінь і здібностей, а також його потреб, особистісних якостей і готовності до якісних змін.

В. Семиченко окреслила такі складові професійного саморозвитку, зокрема фахівця спеціальної освіти, як: визначення вимог до певного виду професійної діяльності з урахуванням перспектив змін її функцій, структури, форм, технологій; діагностування якостей конкретного фахівця; визначення напрямів самовдосконалення, виходячи з бажаного результату й наявних якостей; складання програми самовдосконалення для конкретної особи; визначення способів і засобів реалізації програми самовдосконалення; безпосередня

реалізація програми самовдосконалення; оцінювання здобутих результатів на кожному етапі самовдосконалення; внесення коректив у поточний перебіг подій; оцінювання загальних результатів реалізації програми і, за потреби, ухвалення нової програми; визначення нових перспектив і напрямів самовдосконалення [1, с. 54–55].

Варто зазначити, що кейс-метод реалізує свій потенціал, тільки якщо створено відповідне методичне забезпечення – розроблено детальні та структуровані кейси й застосовуються на кожному занятті.

Таким чином, можемо констатувати, що кейс-метод є ефективною формою залучення майбутніх корекційних педагогів до професійної діяльності вже на етапі навчання. Розробка кейса вимагає чіткої орієнтації на ті професійні компетентності, які повинні бути сформовані в майбутніх корекційних педагогів. Тільки за дотримання цих умов можна говорити про ефективність кейс-технологій для формування професійних компетенцій студентів.

Література:

1. Семиченко В. А. Проблема особистісного розвитку і саморозвитку в контексті неперервної професійної освіти. *Педагогіка і психологія*, 2. 2022, С. 46–57.
2. Фрицюк В. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця. 2016.
3. Дегтяренко Т. М. Корекційно-реабілітаційна діяльність: стратегія управління. Суми: Університетська книга. 2011, с. 56.
4. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. Київ : «Саміт-Книга». 2009, С. 45-56.
5. Мартинчук О. В. Основи корекційної педагогіки. Київ: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка. 2010. 78 с.
6. Прядко, Л. О. Науково-дослідна робота як один із засобів підготовки майбутніх корекційних педагогів до роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку, в інклюзивному навчальному закладі. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. 5. 2015. С. 4–5.

ФОРМУВАННЯ ГУМАННОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ ЗВО

Рапацька Наталія Григорівна

здобувачка 4 року навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота»

Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»

Науковий керівник: ст. викладач Корабльова О. О.

З розвитком сучасної освіти постає оновлення традиційних підходів до навчального процесу, що збагачує його новим змістом. У цьому контексті виникають нові терміни, такі як «інклюзія» і «гуманізація», які додаються до вже відомих. Демократизація та перехід до ринкових відносин українського суспільства ускладнюють процес адаптації різних груп населення, створюючи напругу між рівнем гуманності та зростаючими вимогами до майбутніх фахівців у соціальній сфері [1].

З античних часів до наших днів філософи досліджували сутність людини. Перші гуманістичні ідеї виникли в Стародавньому Китаї, Греції та Римі, представлені такими філософами, як Конфуцій, Протагорас, Сократ, Платон, Аристотель, Епікур, Цицерон, Марк Аврелій, Сенека та інші [2].

Гуманність – це ключова характеристика особистості, що складається з морально-психологічних властивостей, які виражають усвідомлене співчуття та повагу до людини як найвищої цінності. Складовими гуманності є: повага, емпатія, справедливість, довіра, самокритичність та мужність [3].

Останнім часом поняття гуманізації освіти отримало новий, більш глибокий зміст, оскільки суспільство вимагає створення системи навчання і виховання за найкращими світовими стандартами та інклюзивним підходом.

Інклюзія передбачає збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі, зокрема і тих, хто має інвалідність. Це політика та процес, що дозволяють всім здобувачам освіти брати участь у всіх навчальних програмах.

Формування гуманності майбутніх соціальних працівників в умовах професійної підготовки в інклюзивному закладі вищої освіти є важливою складовою формування їх інклюзивної компетентності, яка є однією з умов професійної готовності. Формування гуманістичної спрямованості майбутніх соціальних працівників в умовах професійної підготовки в інклюзивному ЗВО варто реалізовувати завдяки актуалізації у студентів потреби в розвитку цієї якості в умовах інклюзивної освіти, включенням їх в активну пізнавальну діяльність з оволодіння знаннями про сутність педагогічної гуманності та інклюзивного навчання [4].

Розвиток гуманістичної спрямованості в контексті навчання майбутнього соціального працівника в інклюзивному ЗВО здійснюється впродовж кількох етапів (пропедевтичного, підготовчого, етапу оволодіння спеціальністю). Пропедевтичний етап передбачає, що студенти ознайомлюються з історією виникнення гуманістичних ідей та інклюзії, авторськими підходами філософів, психологів, педагогів до проблеми гуманізму та інклюзивної освіти, з роллю особистості педагога в гуманізації освіти, завдяки чому й усвідомлюють сутність педагогічного гуманізму та інклюзії. Через спостереження за гуманістичною взаємодією в умовах інклюзивної освіти в системі «викладач-студент» усвідомлюють базові ознаки гуманістично-орієнтованої педагогічної діяльності, як складової інклюзивного навчання. В результаті у студентів укріплюється бажання сформувати гуманність, інтеріоризуються гуманістичні цінності та формуються знання і навички які становитимуть основу інклюзивної компетентності.

Упродовж підготовчого етапу на практичних заняттях з фахових дисциплін відбувається формування фасилітаційної компетентності студентів, що передбачає сформованість здатності: забезпечувати позиції рівноправ'я; здійснювати діалогічну взаємодію з партнерами по спілкуванню; навички відповідальної діяльності в ситуації свободи. Набуває розвитку позитивне ставлення до самого себе й інших людей, розвивається педагогічний оптимізм. На етапі оволодіння спеціальністю у

процесі розв'язання квазі-професійних завдань майбутні соціальні працівники усвідомлюють сутність педагогічної фасилітації (підтримка, допомога в навчанні і розвитку; формування здатності сприймати іншого як індивіда, що має безумовну цінність, незалежну від його поведінки; усвідомлення власного ставлення до інших людей і прийняття власних почуттів). В процесі навчання в інклюзивному ЗВО у в усіх студентів, утому числі майбутніх соціальних працівників формується інклюзивна компетентність однією з складових: орієнтація навчального процесу на такі особистісні якості, що забезпечують встановлення гуманістичних відносин (альтруїзм, емпатія тощо), поєднання педагогічного контролю за їх розвитком із самоконтролем і самовихованням студентів; широке використання методів роботи, що дають можливість студентам повніше зрозуміти сутність гуманістичних відносин, отримати досвід розв'язання педагогічних проблем, виходячи з принципів гуманізму (моделювання педагогічних ситуацій, тренінгові вправи, ділові ігри, дискусії, мікрорішення, вирішення проблемних задач). На практичних заняттях використовується діагностика для оцінювання рівня сформованості гуманності як складової інклюзивної компетентності. Студенти виконують вправи для розвитку емпатії, емоційної виразності, оволодівають техніками активного слухання, підтримання діалогу. Підсумовуючи, зазначимо, що гуманні відносини у системі «викладач-студент» в умовах інклюзивного навчання, застосування практико-орієнтованих завдань, активних та інтерактивних методів навчання забезпечують необхідні здатності майбутніх соціальних працівників: будувати з майбутніми клієнтами гуманні стосунки; ставитися до клієнтів без упереджених оцінок, на рівні особистісного ставлення; будувати відкриті, емоційно насичені відносини, створювати психологічно безпечну атмосферу, розвивати інклюзивну компетентність.

Література:

1. Гуманність особистості : сутність та структура. *Педагогіка та психологія* : збірник наукових праць / за ред. І. Ф. Прокопенка, С. Т. Золотухіної. Харків : Видавець Рожко С. Г., 2016. Вип. 55. С. 260–269.
2. Малишевська І. А. Гуманістична парадигма інклюзивної освіти. *Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки*, 3, 2016. С. 118–123.
3. Романенко М. І. Гуманізація освіти: концептуальні проблеми та практичний досвід : монографія. Дніпропетровськ : Промінь. 2001. С. 34–39.
4. Карпенко О., Остапчук В. Саморозвиток особистості майбутнього фахівця соціальної роботи в умовах освітньо-виховного простору. *Ввічливість. Humanitas*, 2, С. 57–62.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Савущик Анна Ігорівна

старший викладач кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи Рівненський державний гуманітарний університет

Демократизація та гуманізація українського суспільства, а також соціальні, політичні та економічні зміни вимагають перегляду ставлення людей до реалій сучасного життя. Відбувається формування та поширення нової суспільної філософії, яка передбачає створення умов для активної участі в житті держави всіх громадян, включаючи людей з різними порушеннями розвитку. Це відповідає нормам міжнародних актів ООН.

Інклюзивна освіта являє собою систему освітніх послуг, яка ґрунтується на принципі забезпечення базового права дитини на освіту та можливості навчатися за місцем проживання в умовах загальноосвітнього закладу. У багатьох країнах світу інклюзивне навчання для дітей з особливими освітніми потребами існує вже понад 50 років і стало глобальною тенденцією.

Країни, які мають найбільш розвинене законодавство в сфері інклюзивної освіти, включають Канаду, Кіпр, Данію,

Південну Африку, Іспанію, Бельгію, Швецію, Великобританію та США. Дослідження світового досвіду підтверджують, що забезпечення права на освіту та розвиток потенціалу дітей з особливими потребами мають вирішальне значення для їх повноцінної життєдіяльності та благополуччя суспільства. [1].

Інститут спеціальної педагогіки, що входить до складу Національної академії педагогічних наук України, займається розробкою науково-теоретичної бази для розвитку та впровадження інклюзивної освіти в нашій країні. Інститут проводить дослідження проблем освіти дітей з особливими потребами і визначає стратегічні напрями розвитку спеціальної психології та педагогіки.

Щоб забезпечити рівні можливості доступу до якісної освіти, інклюзивні навчальні заклади повинні адаптувати свої програми, плани, методи навчання та ресурси відповідно до індивідуальних потреб дітей з особливими освітніми потребами.

Тому, не менш важливим є підготовка фахівців зі спеціальної освіти. Сучасний спеціаліст у цій галузі повинен бути багатofункціональним, володіти високим рівнем професійної компетентності та бути готовим до практичної, науково-дослідної і методичної діяльності в реальних умовах освітньої практики, яка часто супроводжується складними проблемними питаннями.

Розширення практики інклюзивного підходу включає наступні кроки: розробка чіткої та цілеспрямованої інклюзивної політики з відповідним фінансуванням; активне інформування громадськості для подолання упереджень і формування позитивного ставлення; проведення масштабних програм орієнтації та підготовки персоналу; організація необхідних додаткових спеціальних послуг; внесення змін в усі аспекти навчання [2].

Велике соціальне значення із формування ставлення до впровадження інклюзивної освіти та подолання людьми негативних стереотипів щодо людей з особливими потребами полягає в тому, що одним воно дає можливість жити повноцінним життям у суспільстві, а іншим – не сприймати ці особливості упереджено.

Таким чином, інтеграційні процеси учасників освітнього процесу в інклюзивне середовище в Україні набирають обертів. Незважаючи на негативний досвід низки освітніх закладів, відповідні напрямки розвиваються у цілій низці шкіл та ЗВО України – від спеціалізованих програм до регіональних ініціатив місцевої влади. Позитивним також є те, що триває активна робота у форматі взаємодії держави та роботодавців у напрямі працевлаштування людей з інвалідністю, у планах збільшення квот на держзамовлення для студентів із особливими потребами та їх подальше працевлаштування [3].

Окрім того, для країни, яка перебуває у стадії активної війни з агресором, проблема інклюзивної освіти є однією із пріоритетних. За роки війни кількість людей з інвалідністю збільшилась на десятки тисяч. І питання їх соціалізації, в тому ж числі через підвищення професійного рівня та переорієнтацію є надзвичайно актуальним.

Отже, розвиток суспільства на сучасному етапі характеризується надзвичайно складними процесами, що призводять до глибинних якісних змін у всіх аспектах життя людини. За умов глобалізації, інтеграції та зростаючої складності соціальної діяльності, великого обсягу інформації та швидкої зміни технологій, фахівці спеціальної освіти можуть ефективно працювати лише якщо вони мають певні життєві цінності, якості та здібності. Це включає стійкість у розвитку, соціальну мобільність, творчу особистісну позицію та гнучку адаптацію до всіх змін та трансформацій.

Література:

1. Гладуш В. Інклюзивна освіта в Україні: успіхи, проблеми, перспективи. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/729855/18.pdf>
2. Кузава І. Б. Інклюзивна освіта дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку: теорія і практика: монографія / І. Б. Кузава. Луцьк, ПП Іванюк В. П., 2013. 292 с.
3. Супрун Д. М., Кондукова С. В. Професійна підготовка фахівців спеціальної освіти в умовах сьогодення. URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29444/Innovatsiynipidhody.pdf;jsessionid=56E84198E83BDACDAD9530B1A83499B8?sequence=1>

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ УЧАСНИКА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Савчук Олег Ігорович

*старший викладач кафедри фізичної терапії, ерготерапії, фізичної культури і спорту
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”*

Матвійчук Вікторія Маноліївна

*старший викладач кафедри фізичної терапії, ерготерапії, фізичної культури і спорту
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”*

Рівень освіти значною мірою залежить від результативності запровадження інноваційних технологій навчання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях, які розвивають діяльнісний підхід до навчання [2, 3].

Сформованість культури професійного здоров'я педагога значною мірою визначає успішність його діяльності, оскільки від рівня володіння ним культурою здоров'я залежить не тільки його професійне довголіття, але і якість викладання предмету, збереження, формування здоров'я учнів, створення сприятливих умов для успішної адаптації школяра та подальшої інтеграції в соціумі [1, 4].

Тому питання готовності вчителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності, формування культури здоров'я у учнів мають бути серед найбільш важливих питань підвищення якості освіти.

Мета роботи – на основі аналізу літературних джерел сформувані основні вектори діяльності щодо формування здоров'язберігаючих умінь вчителя у процесі професійної діяльності.

У процесі дослідження використано загально-наукові методи теоретичного рівня: аналіз та синтез, концептуалізація, систематизація й узагальнення.

Професійне вдосконалення вчителів фізичної культури та підготовка до формування у учнів здоров'язберігаючих умінь – це складова системи їхньої ступеневої самоосвіти в умовах

сучасних стандартів, яка передбачає оволодіння знаннями, вміннями, навичками, визначеними в галузевому стандарті, необхідними для формування у учнів компетентностей здоров'язбереження.

Сучасний вчитель, на нашу думку, через систематизацію теоретичних і практичних знань з фундаментальних (анатомія людини, фізіологія, основи клінічної патологія, біологія, фармакологія у спорті тощо) і професійно-орієнтованих дисциплін повинен глибше й повніше розкрити учням особливості процесу фізичного виховання, допомогти школярам оволодіти методикою виховання фізичних якостей з позиції здоров'язбереження.

Значні можливості для формування у вчителів фізичної культури умінь до формування у учнів здоров'язберігаючих навиків в процесі фізичного виховання вбачаємо у реалізації освітньої діяльності та активізації науково-дослідної роботи вчителя. Особливо актуальне дане питання для вчителів початкових класів, які викладають урок фізичної культури, не являючись фахівцем галузі фізична культура і спорт. Сучасний вчитель зобов'язаний бути в руслі актуальних наукових досліджень галузі фізична культура і спорт, розвивати навички самостійної пошукової роботи, виховувати творче, ініціативне ставлення до роботи тощо [1, 4, 5].

Серед ефективних форм науково-дослідної роботи вчителів, які слід використовувати, варто виділити – наукові гуртки на базі навчального закладу, проблемні групи, участь у наукових конференціях тощо.

Готовність вчителів фізичної культури до діяльності спрямованої на формування у учнів здоров'язберігаючих умінь забезпечується наступними векторами в процесі професійного самовдосконалення:

- формуванням мотиваційних установок на професійну самореалізацію;

- активізацією пізнавальної діяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій та науково-дослідної роботи;

–розробленням і реалізацією програми заходів підвищення кваліфікації (наукові гуртки, проблемні групи), спрямованих на підготовку вчителів фізичної культури до формування у учнів здоров'язберігаючих умінь.

Література:

1. Дяченко А. А. Готовність студентів факультету фізичного виховання і спорту до педагогічної діяльності. *Актуальні наукові дослідження в сучасному світі* : зб. наукових праць XX Міжнародної наукової конференції Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 2-4(22), Т.4. С. 64–67.

2. Дяченко А. А. Організація навчального процесу з фізичного виховання на основі використання здоров'язберігаючих технологій. *Актуальні наукові дослідження в сучасному світі* : зб. наукових праць Міжнародної наукової конференції. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип.11 (31), Ч.3. С. 83-87.

3. Дяченко А. А. Здоров'язбережувальні технології у процесі фізичного виховання. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України* : зб. наукових праць VIII Всеукраїнська науково-практична конференція. Хмельницький, 2015. С. 541–543.

4. Сірак І. П. Сутність поняття «професійна самореалізація» особистості. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія* : зб. наук. праць. Вип. 49. Вінниця, 2017. С. 113–117.

ЗАСТОСУВАННЯ КОУЧИНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ

Сьомкіна Інна Сергіївна

*к. пед. н., доцент, доцент кафедри соціальної педагогіки
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»*

Понад 20 років тому в Україні вперше заговорили про інклюзивний підхід, і тільки останні 10 років заклади освіти реально стали на шлях упровадження інклюзії у свою діяльність. Проте, навіть на сьогодні, цей процес характеризується недосконалою організованістю та деякою непослідовністю, використовуються застарілі підходи, ідеї, терміни тощо. Досі

спостерігається недостатнє розуміння сутності та алгоритму взаємодії у практиці роботи фахівців під час супроводу дітей з ООП в освітньому просторі, а також тих чинників, що зумовлюють її успіх.

Згідно із Законом України «Про освіту» від 2017 року, інклюзивне освітнє середовище означає комплекс умов, методів та засобів, які сприяють спільному навчанню, вихованню та розвитку учнів з урахуванням їхніх потреб і можливостей.

Для організації такої діяльності необхідною умовою є наявність педагогів з високим рівнем інклюзивної компетентності, які постійно будуть підвищувати протягом своєї професійної діяльності. При цьому неперервний професійний розвиток виступає як вирішальний чинник щодо розвитку інклюзивної освіти. Науковцями визначено вихідну базу для розвитку вчителя-фахівця з високим рівнем інклюзивної компетентності, а саме: усвідомлення професійної ролі в закладі інклюзивної освіти, осмислення можливих педагогічних рішень щодо дітей з ООП і їх наслідків, прогнозування перспектив власної професійної діяльності [2].

Насамперед, завдання сучасного педагога, що працює в інклюзивному закладі освіти, передбачає бути професійним, компетентним, ефективним, конгруентним, володіти комунікативними та організаторськими навичками. З огляду на це заклад освіти має сприяти формуванню в педагога професійних інклюзивних знань та умінь, особистісної мотивації до професійної діяльності, толерантності, врівноваженості, креативності та гнучкості мислення, прагнення до самопізнання, саморозвитку і самореалізації, саморефлексії тощо.

Технологією, яка може забезпечити це є коучинг, зокрема педагогічний коучинг, котрий покликаний сприяти формуванню та розвитку професійної компетентності педагогічних працівників.

Коучинг у формуванні інклюзивної компетентності педагогів – це підхід до професійного розвитку, в процесі якого експерт (коуч) допомагає тим, кого навчає, досягти певної мети (у даному випадку – формування інклюзивної компетентності).

Так, на думку У. Голві, коучинг – це розкриття потенціалу людини з метою максимального підвищення його ефективності. Коучинг не вчить, а допомагає вчитися [1].

Коучинг – це сучасна технологія, яка дає змогу якісно й швидко визначити проблеми та шляхи їх вирішення, це допомога в розкритті власного потенціалу особистості. П. Вріц вважає, що коучинг спрямований на надбання людиною «мистецтва» та професіоналізму.

Важливими характеристиками коучингу є: безперервність і систематичність, співпраця, ефективне спілкування, спрямованість на спільне планування, спостереження і забезпечення зворотного зв'язку.

Згідно міжнародних досліджень, коучинг вважається дуже ефективним форматом тренінгу для позитивного впливу на професійний розвиток педагогів та підвищення ефективності освітніх процесів [4].

Під час коучингу з формування інклюзивної компетентності експерт співпрацює з учасниками освітнього процесу, взаємодіючи з ними на рівні співтворення. Однією з найбільш цінних особливостей такого підходу є можливість аналізувати всі можливі труднощі та перешкоди під час роботи з дітьми з ООП, що можуть виникнути на будь-якому етапі освітнього процесу. Крім того, цей підхід дозволяє знаходити оптимальні варіанти вирішення складних ситуацій в інклюзії, розробляти плани, які враховують всі важливі аспекти успішного виконання завдань, та узгоджувати спільні дії. Це сприяє послідовному розгортанню інноваційного процесу, підтримуючи одне одного та набуваючи позитивний досвід впровадження інклюзивного навчання [3].

Отже, чисельні наукові дослідження підкреслюють важливість оволодіння педагогами, які працюють у закладах освіти з інклюзивною формою навчання, інклюзивною компетентністю. Високий рівень інклюзивної компетентності значно впливає на продуктивність педагогічної діяльності та сприяє створенню сприятливого інклюзивного освітнього середовища для розвитку всіх учасників освітнього процесу.

На наше переконання впровадження постійного коучингу в контексті міждисциплінарного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в закладах освіти дозволяє налагодити систематичний та цілеспрямований процес підвищення фахової компетентності педагогів.

Література:

1. Основи коучингу : навчальний посібник / О. О. Нежинська, В. М. Тищенко. Київ ; Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. 220 с.
2. Ратушинська А. Неперервна самоосвіта як необхідна умова особистісного та професійного розвитку вчителів початкових класів. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2018. № 1–2. С. 30–37.
3. Скрипник Т., Бірюкова К. Неперервний експертний коучинг для підвищення компетентності учасників інклюзивного процесу в закладах освіти. *Неперервна професійна освіта : теорія і практика. Серія: педагогічні науки*. 2020. Випуск № 1 (62). С. 23–29.
4. Gurgur H. Analyzing the Coaching Based Professional Development Process of a Special Education Teacher. *Educational Sciences: Theory and Practice*. 2017. № 17 (5). P. 1783–1813.

ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Чайковський Сергій Михайлович

*старший викладач кафедри фізичної терапії, ерготерапії, фізичної культури і спорту
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*

Наше сьогодні – це зміна ціннісних орієнтирів у світі, визнання особливості кожної дитини, обумовлене зміною освітньої парадигми на гуманістичну «освіта для всіх, школа для всіх». Освіта є найвагомішою і найбільш проблемною сферою у житті дітей з особливими освітніми потребами (далі – з ООП). Вона виступає ніби індикатором кола інших проблем, адже, як лакмусовий папірець, виявляє такі проблеми, як: доступність архітектурних споруд, транспортування дітей з ООП, їхня комунікаційна обмеженість, матеріальне забезпечення,

працевлаштування у майбутньому. У зв'язку зі змінами в освіті змінюється і вимоги до навчальних закладів. Зокрема, з'явилося таке поняття як «інклюзивний заклад». У посібнику «Інклюзивна школа: особливості організації та управління» воно визначається так: «інклюзивний заклад» – це заклад освіти, який забезпечує інклюзивну модель освіти як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує навчальні програми та плани, фізичне середовище, методи та форми навчання; використовує існуючі в громаді ресурси; залучає батьків; співпрацює з фахівцями для надання послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей; створює позитивний мікроклімат у шкільному середовищі.

Саме в цьому напрямку особлива роль належить інституту післядипломної педагогічної освіти, оскільки головною метою системи післядипломної освіти є: підвищення фахової кваліфікації педагогів; ознайомлення освітянського загалу з новітніми досягненнями методики навчання і виховання; поглиблення і розширення соціально-економічних знань учителів усіх предметів.

Процес формування професійної готовності вчителя до інклюзивного навчання – процес складний і багатоплановий, який відбувається протягом усього життя вчителя та розв'язується за допомогою школи, методичної служби, психологічного супроводу. Варто наголосити, що без позитивного ставлення педагога до дитини з ООП будь-які спроби залучення її до загальноосвітнього навчального простору приречені на невдачу.

Українські дослідники С. Миронова, О. Завальнюк зазначають, що за кордоном визначено такі необхідні умови забезпечення інтегрованого та інклюзивного навчання: позитивна налаштованість психолого-педагогічного персоналу загальноосвітніх навчальних закладів, адекватне сприймання ним дітей з особливостями психофізичного розвитку, готовність до налагодження соціальної взаємодії вихованців з різними рівнями здоров'я і розвитку, вміння співпрацювати з батьками [1].

Дослідження було спрямоване на такі аспекти: наявність правильних уявлень у педагогів загальноосвітніх навчальних

закладів про дітей з особливостями психофізичного розвитку, їхнє ставлення до таких дітей, розуміння специфіки підходів до роботи з дітьми зазначеної категорії, з'ясування засобів формування професійної готовності педагогів в післядипломній педагогічній освіті.

Таким чином, готовність учителя до інклюзивного навчання є складною інтегральною якістю, яка включає як професійні вміння, так і особисту готовність. Ця компетентність складається з таких складових: професійна готовність, психологічна готовність.

Структура психологічної готовності: емоційне прийняття дітей з різними типами порушень у розвитку (прийняття – відторгнення); готовність залучати дітей з різними типами порушень до діяльності на уроці; задоволеність власною педагогічною діяльністю.

Учитель має сконцентрувати свою увагу на тому, щоб допомога і підтримка не перевищувала необхідну, інакше дитина стане залежною від цієї підтримки.

Подальші наші наукові розвідки будуть присвячені формуванню фахової компетентності майбутнього фахівця з фізичної терапії.

Література:

1. Миронова С., Завальнюк О. Ставлення студентів і педагогів до проблем інклюзивної освіти дітей з порушеннями психофізичного розвитку. *Дефектологія*. 2011. №1. С. 8–11.

СЕКЦІЯ VI

СУЧАСНІ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ

МЕТОДИ ЗАСТОСУВАННЯ КІНЕЗИОЛОГІЧНОГО МАСАЖУ ДЛЯ ДІТЕЙ З ЗАХВОРЮВАННЯМИ ОПОРНО- РУХОВОГО АПАРАТУ

Бабчук Галина Ігорівна

*старший викладач кафедри фізичної терапії, ерготерапії, фізичної культури і спорту
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*

Вивчення кінезіології вимагає знань про кістки, скелетні м'язи, суглоби та їхні рухи. Більшість кісток з'єднуються за допомогою суглобів. М'язи обходять суглоби і, вкорочуючись або подовжуючись, тягнуть кістки, змінюючи їх взаємне положення, створюючи рух.

Більшість суглобів забезпечують рух тіла у відповідь на дію м'язових або зовнішніх сил. Кістки містять кісткові орієнтири, виступи та заглиблення на кістках, де прикріплюються м'язи, сухожилки та зв'язки і проходять нерви й кровоносні судини.

Оскільки кістки є одним з найтвердіших структур в організмі, кісткові орієнтири зазвичай легко знайти під час пальпації. Вивчення кісткових орієнтирів є важливим для масажистів, оскільки вони представляють способи визначення розташування м'язів та інших структур [1].

Саме за допомогою кінезіологічного масажу, застосовуючи всі численні навички прикладної кінезіології в діагностиці та лікуванні, здійснюється терапевтичний сеанс. Виконується зниження, посилення, або ж перерозподіл м'язового дисбалансу; відновлення рецепторної системи м'язів, дозволяючи правильно адаптуватися до зовнішніх і внутрішніх дій; компресійний вплив і усунення тригерних (больових) точок; відновлення правильного

стереотипу роботи міофасціальної системи; вплив на біологічно активні точки організму.

Діагностика заснована на м'язовому тестуванні, а що ж являє собою м'язове тестування, це ручний спосіб діагностики зміни функціонального стану тонусу кісткового м'яза. Як універсальної реакції організму на наявність хімічного, механічного або енергоінформаційного впливу на рівні структур, тест: вісцерального органа, меридіана, хребцевого рухового сегмента, емоції, вітамінів, мінералів, жирних кислот. В організмі існують певні м'язові ланцюжки, які тісно пов'язані між собою, з нервами, судинами, внутрішніми органами. І будь-які функціональні зміни з боку складових цих ланцюгів призводить до порушення функціональної взаємодії органів і тканин в організмі в цілому. А які ці функціональні порушення в організмі – порушення частоти, напрямку, амплітуди руху ендоритму, складових його тканин. У результаті виникнення порушення ендоритму, однієї структури, порушується ендоритм тканин асоційованих з ушкодженим органом. І якщо не відновити такі порушення, то надалі це призведе до зриву компенсаторних механізмів організму й розвитку захворювання. Як відомо, кісткові м'язи мають величезну кількість рефлекторних впливів з боку інших органів і систем, які знижують збудливість м'яза й зменшують його адаптаційну можливість. Пошук цих рефлекторних впливів на м'язи прерогатива лікарів-кінезіологів.

Для виконання цього завдання необхідно володіти методикою зворотнього зв'язку з організмом – мануальним м'язовим тестуванням. Усіма руховими актами керує нервова система, індикатором задовільної роботи нервової системи є рефлекс, тобто здатність м'яза скорочуватися у відповідь на розтягнення. Рефлекси перевіряються при навантаженні й в спокої, для нас важливо оцінити рефлекс при навантаженні, тому що саме так можна оцінити адаптаційні можливості організму [2].

Саме методи терапії такі як лікувальний масаж в поєднанні з кінезіологією при захворюваннях опорно-рухового апарату дозволяє покращити діапазон рухів, покращення або підтримання фізичних здібностей людини та функціональних можливостей, а

також зменшити біль. Цей вид терапії працює з тілом загалом, але в першу чергу з м'язами та суглобами. За допомогою спеціальних маніпуляцій відбувається усунення певних фізичних чи психологічних проблем пацієнта, полегшення болю та покращення загального самопочуття [3].

Література:

1. Масажна терапія : принципи та практика : пер. 7-го вид./ Сьюзен Г. Сальво ; наук. ред. пер. Степан Вадзюк. Київ : ВСВ «Медицина», 2024. XIV, 857 с.
2. Кінезіологічний масаж. URL : <https://kinesislife.ua/methodika/kineziologicheskij-massazh> (дата звернення 01.05.2024).
3. Лікувальний масаж. URL: <https://fitomarket.com.ua/ua/fitoblog/chto-takoe-lechebnij-massazh-i-jeffektiven-li-on> (дата звернення 06.05.2024).

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧА ТЕХНОЛОГІЯ ТА МЕТОД РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Декалюк Олена Віталіївна

*здобувачка 2 року навчання другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності
081 «Психологія» Хмельницького інституту соціальних технологій
Університету «Україна»*

Арт-терапія довгий час використовується як ефективний метод підтримки психічного здоров'я та реабілітації різних груп населення, зокрема осіб з інвалідністю. Україна не виняток і має свій власний досвід в застосуванні арт-терапії для підтримки цієї категорії осіб.

Як особлива галузь професійної діяльності арт-терапія почала розвиватися в Великобританії після 2 світової війни. М. Річардсон, Дж. Дебуффе та інші дослідники використовували образотворче мистецтво для терапії психічних розладів. У 1940-их роках малюнки, створені різними людьми, слугували інструментом для дослідження несвідомих процесів. Вперше термін «арт-терапія» використаний Адріаном Хіллом у 1938 році,

коли він описував свою роботу з образотворчої діяльності з людьми хворими на туберкульоз [1].

Одним із напрямків арт-терапії є мистецтво, яке дозволяє людям виражати свої почуття, думки та досвід через творчість. Для осіб з інвалідністю це може бути особливо важливо, оскільки вони можуть зіштовхуватися з різними складнощами у вираженні себе та взаємодії зі світом. Арт-терапія дозволяє їм знайти альтернативний спосіб спілкування та вираження своїх почуттів.

Вибір конкретного виду арт-терапії для реабілітації людей з інвалідністю може залежати від багатьох факторів, включаючи тип і ступінь інвалідності, індивідуальні потреби та вподобання кожної особи. Однак деякі види арт-терапії можуть бути особливо ефективними.

Згідно з О. Федієм, структура арт-терапевтичного сеансу має включати дві основні складові частини. Перша частина є невербальною, творчою та неструктурованою, де центральним аспектом є процес творчості. Друга частина передбачає вербальну інтерпретацію створених зображень, асоціацій, емоцій та почуттів, що виникали під час роботи [2].

Вітчизняні практичні психологи наприклад такі як О. Бальбуза, О. Жизномірська, І. Тютюнник, М. Кузів в роботі з людьми з інвалідністю та людьми з особливими освітніми потребами застосовують такі методи як живопис та малювання [1]. Це один із найпопулярніших видів арт-терапії, який дозволяє людям виразити свої почуття, емоції та досвід через кольори та форми. Для людей з інвалідністю, особливо тих, хто має обмеження у руховій діяльності, цей вид терапії може бути особливо корисним, оскільки він не вимагає великої фізичної активності.

С. Кліменченко в своїй практиці пропонує використання світлового планшета та пісочної анімації. М. Кравченко пропонує для допомоги діткам з інтелектуальними порушеннями проводити арт-терапевтичні заняття з допомогою ліплення з пластиліну. На сьогоднішній день працюючи з військовими які проходять реабілітацію по відновленню роботи кінцівок також часто застосовують дану технологію. О. Молчанова пропонує для емоційної саморегуляції людини використовувати методіку

«Мандала рівноваги». Терапевтичну роботу з фольгою пропонує Т. Новікова, яка вважає таку технологію достатньо помічною в реагуванні на травмуючий стан [1].

Р. Тараненко розглядає застосування модифікованої арт-терапевтичної техніки «Острів» у роботі з клієнтами, які зазнали домашнього насильства та схильні до ауто-деструктивної поведінки. В. Чебоненко відзначає як ефективний метод корекційно-розвиваючі [1].

Як зазначає більшість психологів, що практикують метод арт-терапії, ця техніка дає можливість діагностувати, розвивати, корегувати стани людини та є гарним інструментом в реабілітаційній роботі.

Ще одним методом, який застосовують арт-терапевти в роботі з людьми з інвалідністю є музикотерапія. Використання музики для покращення фізичного, емоційного, когнітивного та соціального функціонування. Музикотерапія може бути корисною для людей з інвалідністю, допомагаючи їм виразити свої почуття та емоції через музичні звуки та ритми.

Часто застосовується і театральна терапія, яка включає в себе використання драматичних ігор, ролевих ігор та імпрровізацій для сприяння вираженню емоцій, розвитку спілкування та соціальних навичок. Цей вид терапії може допомогти людям з інвалідністю відчувати себе більш упевненими у себе та комфортно взаємодіяти з іншими.

Також заслуговує особливої уваги виготовлення різних рукодільних виробів, таких як в'язання, вишивка, виготовлення прикрас тощо, може бути відмінним способом для людей з інвалідністю виразити свою творчість та розвинути моторику рук. Дані методи можуть бути корисними для реабілітації людей з інвалідністю.

Важливо пам'ятати, що кожна людина унікальна, і ефективність арт-терапії може варіюватися в залежності від індивідуальних потреб та вподобань.

Українські спеціалісти в області арт-терапії активно використовують різні форми мистецтва, такі як живопис, музика, театральне мистецтво та різноманітні рукоділля, для розвитку та

підтримки осіб з інвалідністю. Це може включати проведення тематичних майстер-класів, групових сесій арт-терапії та індивідуальних занять з клієнтами.

Підтримка арт-терапії для осіб з інвалідністю в Україні також відбувається через різноманітні неприбуткові організації, центри соціальних служб та медичні установи. Ці установи співпрацюють для надання доступу до арт-терапевтичних програм та послуг, щоб підтримати фізичне та психічне благополуччя цієї вразливої групи населення.

Загалом, арт-терапія в Україні виявляється як важлива здоров'язберігаюча технологія та метод реабілітації для осіб з інвалідністю, який сприяє їхньому психологічному та соціальному розвитку, а також покращує їхню якість життя.

Література:

1. Арт-терапія в роботі психолога: інноваційні підходи : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Кропивницький, 20–27 квітня 2021 року. Кропивницький : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2021. 150 с.

2. Акулова А. А. Арт-терапевтична методика «Веселі долоньки». С. 7–10. URL : <http://www.ppko-koippo.edukit.kr.ua/Files/downloads/%D0%97%D0%B1...96%1%8F%202021.pdf>

3. Брюховецька О. Арт-терапевтичні технології у процесі особистісно орієнтованої підготовки майбутні психологів, які отримують другу вищу освіту. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/32307766.pdf>

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СИСТЕМАТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ФУТБОЛОМ НА СОМАТИЧНИЙ РОЗВИТОК ХЛОПЧИКІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Дрюков Олександр Володимирович

*к. фіз. вих., доцент кафедри фізичної терапії, ерготерапії, фізичної культури і спорту
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*

Соматичний і статевий розвиток мають безпосереднє відношення не тільки до здоров'я і фізичної підготовленості дитини, але й в певній мірі визначають повноцінність її

соціального розвитку. При цьому статеве дозрівання досить помітно впливає на характер соматичного розвитку дитини. В даний час в умовах акселерації дітей і посилення феномена гетерохронії просто неможливо отримати поглиблену і диференційовану характеристику індивідуального соматичного розвитку без одночасного обліку паспортного віку і ступеня біологічної зрілості дитини.

Процес багаторічної підготовки бігунів, як зазначають А. Жилкін, В. Кузьмін і Є. Сидорчук, можна розподіляють на такі етапи: попередньої підготовки (підготовка до спеціалізації); початкової спеціалізації; поглибленої спеціалізації; спортивного вдосконалення [1].

У дослідженні було простежено вплив спортивної гіперкінезії на хід соматичного і статевого розвитку хлопчиків 10-16 років.

Динаміка фізичного розвитку футболістів представлена в таблиці 1. Аналіз отриманих результатів показав, що найбільш високі темпи приросту довжини і маси тіла спостерігалися в хлопчиків, які навчалися у 9-у класі.

Таблиця 1

Динаміка показників (М ± m) фізичного розвитку юних футболістів 10-16 років

Досліджувані показники	5 клас	6 клас	8 клас	9 клас	10 клас
Довжина тіла (см) Темпи приросту (%)	139,9±0,9	146,7±0,8 4,9	158,0±0,9 2,6	171,0±1,1 3,0	173,0±0,9 1,2
Маса тіла (кг) Темпи приросту (%)	34,0±0,5	37,7±0,4 10,8	47,9±0,5 8,9	61,7±0,6 8,2	65,6±1,3 6,3
ЖЄЛ (л) Темпи приросту (%)	2,0±0,5	2,2±0,2 10,3	2,9±0,9 12,8	3,5±0,5 8,7	3,5±0,6 0
ЖП (мл/кг) Темпи приросту (%)	58,8±0,1	58,3±0,3 -0,3	60,3±0,4 3,8	56,7±0,3 0,5	53,3±0,1 -5,9
Сила правої кисті (кг) Темпи приросту (%)	22,5±0,7	23,1±0,9 2,7	30,7±0,4 23,7	39,0±0,5 30,4	42,8±0,7 9,7
Індекс Пін'є Темпи приросту (%)	40,0±1,2	38,3±1,1 -4,3	33,7±1,4 -7,9	24,6±0,9 -16,3	22,0±0, 7-10,5

Пубертатний стрибок росту в юних футболістів супроводжувався зниженням показників фізичної працездатності,

м'язової сили і потенційних можливостей системи зовнішнього дихання (табл. 2). При цьому рівень фізичної працездатності (PWC_{170}) знизився на 13,1 % ($P < 0,05$). Показники сили зжимання кисті правої руки стали нижче на 2,6 % ($P > 0,05$), а життєвий індекс зменшився по величині на 6,5 % ($P < 0,05$) у порівнянні з попереднім періодом дослідження (8-й клас).

Інтегральним аналізом основних соматометричних параметрів встановлено, що в процесі росту і розвитку індекс Пін'є прогресивно знижувався, і найнижчий його показник був зареєстрований у юних футболістів у 10 класі. Останній факт вказує на істотне поліпшення характеру статури, на досягнення більш гармонічного соматичного статусу в процесі регулярних занять футболом.

Таблиця 2

Показники ($M \pm m$) фізичного розвитку і функціональних можливостей юних футболістів 10-16 років у залежності від віку

Досліджувані показники	10 років	11 років	12 років	13 років	14 років	15 років	16 років
PWC_{170} (кгм/хв/кг)	22,4±0,5	19,4±0,3	19,5±0,8	20,1±0,4	19,5±0,3	20,3±0,7	18,4±0,3
Темпи приросту (%)		-13,3	0,5	-2,9	-2,9	4,1	-9,4
Довжина тіла (см)	137,0±1,4	142,8±1,1	143,0±1,1	146,0±1,1	163,4±1,1	164,0±1,1	173,0±1,1
Темпи приросту (%)		2	3	4	2	3	5,5
		4,2	0,1	2,1	11,9	0,4	
Маса тіла (кг)	31,8±0,5	36,2±0,4	34,9±0,8	35,4±0,9	51,4±0,4	52,2±0,2	56,6±1,1
Темпи приросту (%)		13,8	-3,6	1,4	45,1	1,6	25,6
ЖСЛ (л)	2,0±0,4	2,2±0,3	2,3±0,7	2,6±0,2	2,9±0,4	3,5±0,2	3,5±0,3
Темпи приросту (%)		10,0	10,0	13,0	13,8	18,2	0
ЖІ (мл/кг)	62,8±0,5	60,7±0,9	65,9±0,5	73,4±0,7	56,4±1,2	67,0±0,9	53,3±0,8
Темпи приросту (%)							
Сила правої кисті (кг)	22,5±0,6	23,1±0,3	23,0±0,8	24,1±0,7	30,1±0,5	32,8±0,3	42,8±0,2
Темпи приросту (%)		2,7	-0,4	4,8	24,9	9,0	30,4
Індекс Пін'є	40,0±1,0	38,3±1,2	41,0±0,9	41,6±1,3	30,6±1,1	29,4±1,4	20,9±0,7
Темпи приросту (%)		-4,3	7,0	1,5	-26,4	-3,9	-28,9
МСК (мл/хв/кг)	68,5±2,1	68,0±2,1	62,0±2,1	58,9±1,8	57,8±1,9	57,7±1,2	31,5±1,4
		-0,9	-8,8	-5,9	-0,9	-0,2	-45,4

Вивчення вікової динаміки довжини тіла дозволило встановити, що пубертатний стрибок росту в юних футболістів

спостерігається не в 13 років, як у хлопчиків, що не займаються спортом, а зміщений за часом на більш пізній віковий період. Так, у віці 14 років у них був відзначений найвищий приріст довжини і маси тіла (табл.2). Відносна величина приросту склала, відповідно, 11,9 % і 45,1 % ($P < 0,01$).

З іншого боку, у віці 12 років мало місце різке зниження темпів росту. При цьому комплексна оцінка всіх складових компонентів фізичної працездатності у віці 12 років показала досить високий рівень роботи, гарний функціональний стан серцево-судинної системи в умовах тестувальних навантажень. Розширення функціонального діапазону забезпечило збільшення рухових можливостей у цьому віці.

В цілому, наші дослідження показали, що в умовах розширеного рухового режиму виникають специфічні особливості у віковому розвитку організму, і це накладає істотний відбиток на вікову динаміку фізичних можливостей юних футболістів.

Аналіз динаміки соматометричних і фізіометричних показників по стадіях статевого дозрівання свідчить про прогресивне збільшення рівня фізичного розвитку в ході статевого розвитку. Пубертатний стрибок довжини тіла в юних футболістів був відзначений на 2 стадії, тоді як максимальні темпи приросту маси тіла, сили зжимання правої кисті, рівня PWC були зареєстровані на 4 стадії статевого дозрівання.

Динаміка індексу Пінье в процесі статевого дозрівання також вказує, що тільки до 4 стадії хлопчики-футболісти досягають належного гармонійного розвитку. При цьому масо-ростовий показник зростає до ($380,4 \pm 9,2$ г/см) при одночасному зменшенні процентного вмісту жиру в складі тіла (до $12,2 \pm 1,1$ %). Останнє означає, що спостерігається приріст активної м'язової маси.

Дослідження характеру фізичного розвитку юних футболістів 14-17 років показало, що в динаміці даного вікового періоду спостерігається більш інтенсивне збільшення масо-ростового показника на фоні зниження процентного вмісту жиру. Останнє дає підставу вважати, що темпи приросту маси тіла

перевищують темпи росту, але при цьому збільшення маси тіла йде в більшому ступені за рахунок збільшення не жирового компонента, а маси активної тканини. Таким чином, в міру наростання рівня тренуваності в юних футболістів підвищується ступінь розвитку мускулатури, тоді як фізіологічна характеристика футболіста передбачає гіпертрофію м'язів і розвиток їхніх силових якостей з метою досягнення високих спортивних результатів на ігровому полі.

Усе сказане дає підставу вважати, що збільшення часу цілеспрямованого фізичного впливу в режимі тренувань з футболу деякою мірою таїть у собі небезпеку зниження потенційних можливостей росту. Тільки правильно підібрані тренувальні комплекси можуть принципово змінити характер метаболізму і його нейроендокринну регуляцію. При цьому, кожному віковому періоду повинний відповідати такий рівень метаболізму, який найбільш ідеально забезпечить пластичні й енергетичні потреби росту і розвитку.

Література:

1. Костюкевич В. М. Теорія і методика спортивної підготовки (на прикладі командних ігрових видів спорту) : навчальний посібник. Вінниця : Планер, 2014. 616 с.

2. Ковтун В. І. Розвиток та контроль спеціальної витривалості у юних волейболістів : автореф. дис. ... канд.наук з фіз. вих. і спорту: 24.00.01 / НУФВСУ. Київ, 2015. 19 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ОЗДОРОВЧОЇ АЕРОБІКИ НА РУХОВИЙ РОЗВИТОК СТУДЕНТІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Дуб Ігор Михайлович

*к. фіз. вих., доцент кафедри фізичної терапії, ерготерпії, фізичної культури і спорту
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*

Серед найбільш актуальних способів збереження та зміцнення здоров'я спеціалісти сфери фітнесу та рекреації називають заходи, спрямовані на формування мотивації й

навичок здорового способу життя, а одним із найбільш дієвих засобів підвищення рівня їхнього функціонального стану є функціональний тренінг. На сьогодні в Україні спостерігається бурхливий розвиток сфери фітнесу, постійно з'являються нові авторські програми. Але, безсумнівно, одним із найбільш популярних напрямів оздоровчого тренування залишаються заняття функціональним тренінгом, що і визначило напрям нашого дослідження.

Мета дослідження – вивчити сучасні підходи до побудови програм функціонального тренінгу.

У нашому дослідженні ми використовували теоретичні методи дослідження, а саме: аналіз та узагальнення даних наукової та методичної літератури, метод порівняння, компаративний аналіз.

Основними засобами функціонального тренування є комбіновані (складені з декількох відносно простих рухових завдань) вправи. Таким чином, окрема комбінована вправа представляє собою серію (ланцюжок послідовних) взаємно доповнюваних вправ, а критерієм його закінчення зазвичай виступає завершення циклу рухів, пауза або перехід в інше принципово нове вихідне положення, характерне для інших рухових завдань.

На підставі результатів аналізу наукових і методичних робіт провідних фахівців в області оздоровчої фізичної культури і фітнесу, узагальнення зарубіжного досвіду функціонального, кардіо- та силового тренування, автори пропонують наступний алгоритм конструювання індивідуальних і групових програм функціонального фітнес-тренування.

Перший етап. Фітнес-тестування – оцінка рівня фізичної кондиції потенційних клієнтів.

Другий етап. Постановка завдань фітнес-тренування. Оскільки основу програми становитимуть вправи з арсеналу функціонального тренінгу, то в число основних завдань буде входити розвиток силових здібностей, загальної витривалості, швидкості і / або координації. При формуванні завдань також вказуються зони і групи м'язів, на яких буде зроблений

найбільший акцент. На даному етапі (виходячи з результатів фітнес-тестування) також прописуються обмеження при виборі типу, обсягу і інтенсивності навантаження, підбору вправ і вихідних положень.

Третій етап. Конструювання макроциклу фітнес-тренування: визначення обсягу тренувальних дій (кількість і типи мезо- і мікроциклів, кількість занять в тиждень), параметрів окремого тренувального заняття (тривалість тренування, частини занять, їх спрямованість, зміст, тематичні блоки вправ, моторна і загальна щільність), підбір вправ (наприклад, односуглобні, багатосуглобні, комбіновані прості і складні і т. д.), вибір параметрів навантаження (вага обтяження, кількість (дозування) вправ, час і швидкість виконання вправ) і відпочинку (тип і тривалість).

Четвертий етап. Реалізація програми функціонального тренування, в ході якої при необхідності можуть коригуватися і уточнюватися завдання і заплановані результати тренування, плани окремих тренувальних занять, рухові завдання, параметри навантаження і відпочинку та ін. У таблиці наведені основні вправи з використанням різного тренувального обладнання, які рекомендовано використовувати на заняттях функціональним тренінгом (табл. 1.).

Таблиця 1

Вправи функціонального тренінгу з різним спортивним обладнанням

Вправи з медболом	Вправи з канатом	Вправи з гириями	Вправи з мішком
Фронтальні присідання	«Хвиля» з фронтальної стійки з канатом почергова	Поштовхи гирі (однією, двома руками)	Присідання з мішком (за спиною, перед собою)
Тастери	«Хвиля» почергово з присіданнями	Ривки	Трастери з мішком
Присід з жимом вперед	«Хвиля» однойменна	Трастери з гирею	Присідання з перекидуванням мішка

Трастер з Підкидуванням м'яча	«Хвиля» з поперемінними випадками	Свінги з гирею	Присідання з вистрибуванням
Випад назад, м'яч перед собою	«Коло» канатом назовні та всередину	Жим гирі стоячи	Станова тяга
«Кубкові» присідання	«Змійка»	Присідання з гирями	Свінги
Випади назад з ротацією	Jumping-Jack з канатом	«Російський» твіст з гирею	Взяття+поштовх
Скручування з м'ячем	Берпі через канат	Тяги	Seat-up з мішком
«Турецький підйом»	Групові присідання, випадати і.т.п.	Турецький підйом	Скручування з перекладанням мішка

Функціональний тренінг у широкому його значенні представляє собою сукупність засобів та методів спрямованих на вдосконалення локомоторної функції опорно-рухового апарату людини, за рахунок тренування рухових якостей під впливом зовнішніх чинників – статичних та динамічних, симетричних та асиметричних, з метою досягнення максимального тренувального ефекту та мінімізації травматизму в спортивній, професійній та побутовій діяльності.

Функціональний тренінг надзвичайно цікавий та різноманітний вид тренінгу за рахунок великого різноманіття тренувального обладнання, яке може бути використане у його процесі. Крім того існує велика кількість способів регулювання інтенсивності навантаження, що дає змогу використовувати його з особами різного віку, статі, рівня фізичної підготовленості.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я – ЗАПОРУКА ЗДОРОВОГО СУСПІЛЬСТВА

Пуча Володимир Іванович

*професор кафедри фізичної терапії, ерготерпії, фізичної культури і спорту
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*

Крупа Валентина Володимирівна

*к.пед.н., доцент, доцент кафедри фізичної терапії, ерготерпії, фізичної культури і спорту
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*

Криштофор Тадеуш Броніславович

*старший викладач кафедри фізичної терапії, ерготерпії, фізичної культури і спорту
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*

Епоха реформ у різних сферах життєдіяльності людини в нашій країні збіглася з самим складним періодом загальнолюдської історії – зміни типів цивілізаційного розвитку, тому що техногенна цивілізація, що стартувала приблизно 300 років тому в Європі, а потім почала активно поширюватися по усьому світі, очевидно, вичерпала ресурси свого розвитку. Незважаючи на безперечні успіхи науково-технічного прогресу, вона спричинила цілий ряд катастрофічних глобальних криз [1], тому що в її основі лежить споживче відношення до природи та її ресурсів. Людина змінює навколишній світ за своїм розсудом, підбудовуючи його під себе, не приймаючи до уваги можливості самої природи і свої власні, наприклад, швидкої адаптації. У результаті настають не тільки екологічні, демографічні кризи, але і духовні, коли колишні світоглядні установки суперечать практиці, яка змінюється під тиском об'єктивних обставин. Головним завданням духовного відновлення суспільства стає пошук нових пріоритетів суспільного розвитку та інших світоглядних орієнтацій, покликаних забезпечити вихід з вищевказаних криз і входження людства в новий цикл цивілізаційного розвитку. Сьогодні вчені різних країн практично одноставні в тому, що людство зуміє перебороти екологічні та інші глобальні проблеми при переході до іншої цивілізації, побудованої на цінностях, які будуть базуватися не на антропоцентризмі, а на біосфероцентризмі, що акцентує увагу на

унікальності феномена життя і необхідності підтримки біосфери в рівноважному стані.

Здоров'я для людини, як живої істоти, повинне бути абсолютною, природною життєвою цінністю. Від ступеня володіння здоров'ям залежить рівень задоволення практично всіх потреб людини. Тільки здоровий, життєво активний організм здатний на повну і якісну взаємодію індивіда з зовнішнім середовищем: зі світом природи і соціальними умовами існування. Однак у сучасному суспільстві люди дуже безтурботно відносяться до свого здоров'я. Поколінню сучасних людей доводиться випробувати на собі безліч фізичних, хімічних, біологічних факторів забруднення навколишнього середовища, у якому частка штучного світу, створеного руками людини, постійно збільшується. Але в той же час, наприклад, інфекційні хвороби сьогодні не є основними причинами смертності, проте різко підвищилася смертність через серцево-судинні, психічні захворювання, у етіології яких однією з основних складових є спосіб життя [1]. Існують дослідження, які показують, що рівень здоров'я усього на 9,8% залежить від функціонування системи охорони здоров'я, на 16,4% від генетичних особливостей людини, на 21,3% від впливу факторів навколишнього середовища і на 52,5% від способу життя [1]. Але, на жаль, у сучасному суспільстві відповідальність за збереження здоров'я, як учні, так і їхні батьки на себе, на свій спосіб життя не приймають: факторами, які негативно впливають на здоров'я, сучасні дівчата (15-16 років) вважають: екологію, стресові ситуації, спадковість і паління; юнаки: екологію, спадковість, стресові ситуації і наркотики. На думку їхніх батьків, такими факторами є: екологія, наркотики і низька якість медичної допомоги. Ці дані свідчать про те, що більшість людей у нашій країні мають дуже поверхневе уявлення про фізичну культуру в цілому, про рухову активність, як базову складову стійкості організму до впливу несприятливих екологічних умов, про фізичні вправи як необхідні умови збереження фізичної і розумової працездатності, біологічної і психологічної надійності. Іншими словами можна сказати, що в сучасному суспільстві в

даний час здоров'я поки ще не є ідеальною категорією. Справа в тому, що цінності знаходять соціальний зміст, реалізуються і впливають на свідомість і поведінку лише в тому випадку, коли глибоко усвідомлюються, сприймаються особистістю як ціннісні орієнтації. У іншому випадку нереалізована цінність існує сама по собі, незалежно від індивідуальної свідомості, яка служить одним із джерел різного роду протиріч між суспільними та індивідуальними цінностями, між свідомістю і практичною поведінкою людини.

Про низький рівень фізичної культури особистості студентів груп ЛФК свідчать результати опитування про вибір форм занять фізичним вихованням у вищому навчальному закладі: 54% опитаних вибрали обов'язкові навчальні заняття, 28% – факультативні, 14% – самостійні та 4% – інші форми занять. Причому в обов'язкових заняттях наших студентів в основному приваблюють: високий професіоналізм викладачів (36%), залікові вимоги (30%) і гарна спортивна база (16%). Зацікавленість у факультативних заняттях виявляється в наявності хорошої спортивної бази (40%), можливості займатися системою фізичних вправ чи видом спорту на вибір (20%), залікових вимогах (18%). До самостійних заняттях спонукають такі фактори: наявність поблизу місця проживання спортивної бази для занять (32%), високий матеріальний добробут (18%), професійний добір, що включає показники здоров'я і фізичної підготовленості (12%), можливість займатися в зручний вільний час (10%), можливість самому вибирати системи фізичних вправ чи види спорту для занять (8%) [1]. Результати цього дослідження свідчать про низький рівень самоорганізації студентів, відсутність свідомого відношення до свого здоров'я і слабку теоретичну інформованість в питаннях здорового способу життя. Для підвищення ефективності процесу фізичного виховання необхідно особливу увагу приділяти систематичному формуванню мотивацій до занять фізичними вправами, залученню до фізичного самовиховання.

Висновки. Таким чином, сьогоденне безтурботне відношення людей у нашому суспільстві до свого здоров'я, що

наносить соціально-економічний і морально-психічний збиток сім'ї, виробничому колективу і суспільству в цілому, багато в чому залежить від недоліків у функціонуванні системи фізичного виховання дітей і молоді в недалекому минулому. В цей час у нашій та інших країнах вчені і фахівці порушують питання про необхідність істотної перебудови системи фізичного виховання для вирішення важливих соціальних і педагогічних проблем. У першу чергу, мова йде про перехід від системи, яка орієнтована на формування лише певних фізичних якостей, життєво необхідних рухових умінь і навичок, до системи, що дає людині глибокі знання про свій організм, засоби цілеспрямованого впливу на фізичний стан, збереження і зміцнення здоров'я, а також формує потреби в здоровому способі життя і фізичному удосконалюванні, в активних заняттях фізичними вправами і спортом [1]. Іншими словами, цілеспрямоване та інтенсивне засвоєння дітьми і підлітками цінностей національної і світової культури фізичної активності, актуалізованих у здоровому способі життя – є найважливішим завданням виховання та освіти підростаючого покоління, вирішальною умовою формування нового рівня культури життєдіяльності населення.

Література:

1. Платонов В. М. Спорт для всіх в структурі здорового способу життя *Актуальні проблеми розвитку руху «Спорт для всіх» у контексті європейської інтеграції України* : матеріали пленарної доповіді на міжнар. наук.-практ. конф. Тернопіль, 24-25.06.2004.

СЕКЦІЯ VII

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РЕАБІЛІТАЦІЇ ДЛЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ВІЙНИ ТА ВЕТЕРАНІВ ЗСУ

ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ДІТЕЙ ПРИ ВТРАТІ В ПЕРІОД ВІЙНИ

Дідик Наталія Михайлівна

*к. психол. н., доцент кафедри психології освіти
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*

У час війни значна кількість українців втратили близьких людей. Особливо гостро втрату рідних переживають діти. Це пов'язано зі слабкістю їх дитячої нервової системи, підвищеною вразливістю, відсутністю досвіду переживання втрат у минулому, несформованими захисними механізмами реагування на втрату, низьким рівнем резильєнтності.

Ознаками переживання втрати дітьми є: підвищена збудливість та реактивність, порушення мовлення (сповільнене мовлення (брадилалія), мутизм, заїкання), фізіологічні порушення (енурез), соматичні порушення (порушення апетиту, головні болі, болі в животі), просторова дезорієнтація, відсутність почуттів, депресія, слухові або зорові галюцинації, тривожні сни про травматичну подію (наприклад, бомбардування), спогади і флешбеки про подію (ніби дитина знову потрапляє в ситуацію травми), повторюваний травматичний сюжет в іграх (ігри на тему війни) та ін. [1, с. 131, 138]. Варто зауважити, що в кожному віці є свої особливості переживання травми дітьми.

Виділяють такі стадії переживання дітьми втрати:

1. Стадія шоку – у дітей виникає мовчання або вибух сліз, маленькі діти відчувають дискомфорт, щодо відсутності близької людини поруч.

2. Стадія заперечення – дитина не може повірити, що близької людини не стало, хоча дитина усвідомлює це, але не може з цим змиритися.

3. Стадія гніву та образи – дитина сердиться на близьку людину, що вона їх покинула, починає ламати іграшки, влаштовувати істерики, конфліктує.

4. Стадія страждання і депресії – дитина набуває максимального душевного болю, що інколи здається нестерпним, страждання дитини супроводжуються плачем.

5. Стадія прийняття та реорганізації – дитина поступово приходиться до емоційного прийняття втрати.

Дитині про смерть близької людини потрібно розповісти обов'язково правду, але в доступній для конкретного віку формі. Це має сказати найближча для дитини людина, якій вона найбільше довіряє. Не потрібно використовувати образ померлої людини для формування бажаної поведінки. Важливо розповідати про власні почуття, проте не перевантажувати ними дитину.

В Україні створено волонтерський проєкт «Як ти, брате?». Він покликаний зібрати найкращі практики того, як надавати підтримку одне одному під час війни. Серед численних проблем, якими вони займаються, є проблема втрати. У відповідному посібнику описано три кроки розмови з тим, хто втратив близьку людину: Висловити слова співчуття і готовності допомогти в будь-який момент. Залучити до справ. Розповідати добрі історії про людину, яка пішла. Разом з тим, ніколи не потрібно: питати людину про те, що вона відчуває; питати людину про обставини втрати; жаліти; говорити довго про співчуття; говорити, що ви розумієте те, що людина відчуває; проявляти сильно свої емоції [2, с. 16-19].

На нашу думку, ефективним при психологічній реабілітації дітей в ситуації втрати буде терапія іграшкою. Іграшка – трансферний об'єкт, на який дитина переносить свої емоції, страхи, переживання та сльози. Це основний інструмент комунікації, особливо при втраті в умовах війни. Іграшка дозволяє «заземлитися», повертає у ситуацію «Тут і тепер».

Тримаючи іграшку в руках, дитина повертає собі відчуття контролю над ситуацією. В Україні з часів війни виникло багато кімнат іграшкою «Toy Therapy Room». З літа 2022 року в Україні таких кімнат створено 55. Сьогодні найбільш відомими типами терапії іграшкою є Хібукі-терапія (засновник – Дафна Шарон) та Teddy Bear Therapy (з якої наразі в Україні триває навчання у другому потоці проєкту). Досить ефективним при роботі з втратою є м'який плюшевий ведмедик, що доводить свою підтримку дитини в ситуації втрати, з ним можна поговорити, йому можна поплакати.

Методиками у психологічній реабілітації з підлітками, які втратили близьких, є: методики, що створюють відчуття безпеки; методики відбору та подачі інформації; методики, що пов'язані з надіями; методики для розуміння, обмірковування та підтвердження; методики для пам'яті та концентрації; методики для розслаблення; методики для зміцнення і ресурсів; методики для роботи з оточенням [3, с. 25].

Технікама, спрямованими на прийняття втрати дитиною, є: техніка «Безпечне місце»; цікава діяльність, де діти себе добре почувають; вираження почуттів з допомогою бесіди, музики, танцю, листування, малювання; позитивна розмова з самим собою з метою відволікання і щоб дати надію на краще; час для заспокоєння; релаксація, прогулянки в лісі [3, с. 20-22].

Ефективними для підлітків будуть групи психологічної підтримки, завданнями створення яких є:

1. Створити почуття безпеки, дати дитині знання про почуття горя, допомогти кожному в емоційній боротьбі та контролі над собою.
2. Створити власну історію втрати й упорядкувати спогади.
3. Дати можливість для роздумів, знайти сили у собі та своєму оточення.
4. Допомогти у щоденному та майбутньому подоланні важких наслідків втрати.
5. Зміцнити взаємодію та взаєморозуміння в сім'ї.
6. Нормалізувати думки, почуття і поведінку поруч з іншими людьми в такій самій ситуації [3, с. 11].

Загальна мета цієї роботи – спрямувати процес скорботи у здорове русло, знизити додаткове навантаження, що супроводжують почуття горя в дитини. Основне – дати надію та віру в себе, в оточення та майбутнє. Підліткам потрібно пояснити, що біль втрати з часом зменшиться, говорити про майбутнє. З дітьми проводиться 8 занять, де методи роботи розподілені за віком, 8 занять для їх батьків, 1 спільне заняття з батьками і дітьми, та 1 спільне заняття для бабусь, дідусів та найближчого оточення дитини(брати, сестри та ін.).

Отже, ефективна психологічна реабілітація дітей при втраті передбачає роботу всередині сім'ї та в освітньому закладі з педагогами.

Література:

1. Сабліна Н. Психологічне консультування та психотерапія складних запитів: травма, ПТСР, насильство, зґвалтування, горе, втрата. *Робота з дітьми, підлітками, дорослими, військовими та їх сім'ями*. Вінниця : ТВОРИ, 2024. 224 с.

2. Як ти... Як розмовляти з тими, хто втратив близьких. Видання десяте. URL: <https://yakty.com.ua/loss#manual> (дата звернення 07.05.2024)

3. Групи психологічної підтримки для дітей та підлітків, які втратили близьких людей / К. Андерсен. Київ : ГО Інститут психології здоров'я, 2017. 223 с.

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ОСІБ, ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ВІЙНИ

Кондратюк Світлана Миколаївна

*к. психол. н., доцент, завідувач кафедри психології та соціальної роботи
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”*

Війна є травматичним досвідом, який може мати руйнівний вплив на психічне та емоційне здоров'я людей. Особи, які постраждали від війни, можуть відчувати широкий спектр емоцій, таких як страх, гнів, смуток, вина, тривога та депресія. Вони також можуть мати фізичні симптоми, такі як порушення сну, кошмари, проблеми з концентрацією уваги та дратівливість.

Психологічна підтримка є найефективнішим способом запобігання негативному впливу важкої психологічної травми на психічне здоров'я людини, зокрема й виникненню посттравматичного стресу. Питання ідентифікації стресорів є важливим для вирішення проблеми організації необхідної медичної та психосоціальної допомоги постраждалим: «пускові» (найбільш патогенні) чинники, які з найбільшою ймовірністю можуть спричинити психічні розлади, виникнення посттравматичного стресового розладу (далі – ПТСР) також, необхідно подолати (або зменшити їхній вплив), попередньо визначити групу ключових стресорів. Ці заходи варто впроваджувати негайно з моменту початку надання допомоги постраждалій особі.

У сучасній психологічній науці існують два основні підходи до психологічної підтримки осіб, постраждалих від війни: перший – передбачає психосоціальну та психологічну допомогу окремим або малим групам, він орієнтований на травму та сприяє тому, аби люди швидше впоралися зі своїми стресовими переживаннями (Alipour, Ahmadi, 2020); другий – профілактичний, замість того, щоб зосереджуватися на минулому досвіді, інтервенції спрямовані на вирішення актуальних проблем людей, щоб вони змогли адаптуватися до максимально продуктивного життя у безпечному місці (Silove, 2013). Тобто ми можемо констатувати, що нині у психології екстремальних ситуацій акцент з психопатологічного впливу (ПТСР, депресія, відхилення в розвитку) зміщено на зміну цінностей, життєвих пріоритетів і соціальних стосунків потерпілих від війни [1, с. 66].

Існує багато різних видів психологічної допомоги, які можуть бути корисними, включаючи:

Індивідуальна психотерапія, яка проводиться один на один з психологом або іншим фахівцем з психічного здоров'я. Індивідуальна психотерапія може допомогти людям зрозуміти та впоратися зі своїми емоціями, думками та поведінкою, пов'язаними з війною.

Групова терапія передбачає роботу з групою людей, які пережили подібний досвід. Групова терапія може допомогти

людям відчутти себе менш самотніми та отримати підтримку від інших людей, які розуміють, через що вони проходять.

Сімейна терапія може допомогти сім'ям, які постраждали від війни, покращити спілкування та підтримку один одного.

Когнітивно-поведінкова терапія, яка зосереджується на тому, щоб допомогти людям змінити негативні думки та поведінку, які можуть посилювати їхні симптоми.

Експозиційна терапія передбачає поступовий вплив людей на те, чого вони бояться, пов'язаного з війною, в безпечному середовищі.

Медикаментозне лікування може бути призначена медикаментозна терапія, щоб допомогти зменшити симптоми тривоги, депресії або інших психологічних проблем.

Під час війни травмівний стрес і горе завжди виникають одночасно і негативно позначаються на адаптаційних ресурсах особистості (Sagberg, Røen, 2011). Однак, якщо у дорослих ПТСР та ускладнене горювання можуть відбуватися одночасно, у дітей травмівна втрата домінує над реакціями горювання, а тому вимагає першочергової уваги. Наприклад, діти, які стали свідками жакливої смерті рідних, тортур, руйнувань, можуть страждати від повторюваних нав'язливих образів, які заважають згадувати померлого, особливо позитивні моменти з їхнього життя. Тому насамперед, працюючи з дітьми та підлітками, слід акцентувати на відновленні нетравматичного образу померлого, за допомогою якого діти можуть згадати та запам'ятати позитивний досвід життя із близькою померлою людиною (Alvis, Zhang, Sandler, 2022). Нами розроблено рівнево-часову модель сприяння соціальній адаптації цивільних осіб, які стали свідками бойових дій. Основним компонентом даної моделі є міжособистісна, інструментальна та соціальна підтримка, під якою розуміється задоволення специфічних соціальних потреб: в близькості, захисті, інформації, практичній допомозі, розрядці і заспокоєнні (Morese, Lamm, Bosco, 2019). Ми припускаємо, що соціальна підтримка сприяє мінімізації вираженості посттравматичних симптомів та адаптації особистості різного віку до необхідності виживання в умовах війни [1, с. 67].

Важливо створити безпечне та сприятливе середовище людям, які постраждали від війни, потрібне безпечне місце, де вони можуть відчувати себе комфортно та розслаблено. Це може бути їхній дім, школа, центр для біженців або інше місце, де вони відчують себе в безпеці.

Забезпечити доступ до основних потреб людям, які постраждали від війни, потрібна їжа, вода, житло, медична допомога та інші основні потреби.

Заохотити соціальну підтримку людям, які постраждали від війни, важливо мати можливість спілкуватися з друзями, родиною та іншими людьми, які розуміють їхній досвід.

Сприятливі культурній чутливості важливо пам'ятати, що люди, які постраждали від війни, можуть мати різний культурний досвід та цінності

Таким чином, процес відновлення після психологічної травми є тривалим та індивідуальним. Важливо, щоб люди, постраждалі від війни, мали доступ до комплексної психосоціальної підтримки, яка відповідає їхнім індивідуальним потребам.

Література:

1. Кузікова С. Б., Злишков В. Л., Лукомська С. О. Вікові особливості переживання травм війни : інтегративний підхід. *Науковий вісник ХДУ Серія Психологічні науки*, № 2. 2022. С.64-70.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ПІСЛЯБОЙОВОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ТА ЗДОРОВ'Я УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Петреченко Світлана Анатоліївна

*к. ю. н., доцент, доцент кафедри психології та соціальної роботи
Хмельницького інституту соціальних технологій Університету „Україна”*

Участь у повномасштабній війні України проти рф залишає глибокий слід на психологічному стані учасників бойових дій. Кожен з них відчуває різні негативні психічні стани, починаючи від стресу, нервово-психічної напруги, стомлення, депресії,

тривоги і, закінчуючи посттравматичним стресовим розладом. А також, отримавши фізичну травму, особи потребують післябойової реабілітації, яка передбачає фізичне відновлення та медичну допомогу.

Саме якісна психологічна підтримка може допомогти учасникам бойових дій подолати ці труднощі та покращити їх загальне благополуччя. Проте, за даними проведеного нами дослідження, багато психологів не мають теоретичного та методичного забезпечення, що дозволило б їм надавати якісну психологічну допомогу таким категоріям осіб.

Таким чином, висвітлення особливостей психологічної підтримки післябойової реабілітації та здоров'я учасників бойових дій стає актуальним і важливим завданням для подальшого дослідження та розвитку надання психологічних послуг.

До питань психологічної підтримки учасників бойових дій звертались українські й іноземні психологи: Л. Божович, Л. Гридковець, Дж. Келлі, Б. Колодзин, Н. Матейко, В. Місюра, Р. Попелюшко та ін. Вони наголошували, що післябойова адаптація учасників бойових дій у цивільному житті може бути обумовлена низкою факторів, включаючи відновлення психологічного та емоційного стану, знаходження нової професійної кар'єри та встановлення стосунків у цивільному оточенні [1, с. 44].

Зокрема, Дж. Келлі виокремлює поняття «психологічна підтримка» – це як «система соціально-психологічних, психолого-педагогічних засобів, способів і методів допомоги особі, з метою оптимізації її психоемоційного стану в процесі формування здібностей і самосвідомості, спрямування зусиль особи на реалізацію власної професійної діяльності» [1, с. 45].

Л. Гридковець підтверджує, що психологічна підтримка учасників бойових дій має бути комплексною. Зокрема, зазначає, що такий вид допомоги повинен враховувати індивідуальні потреби післябойової реабілітації та здоров'я особи [2, с. 230].

Адже світова практика показує, що кожен п'ятий учасник бойових дій при відсутності будь-яких фізичних ушкоджень

страждає нервово-психічними розладами, а серед поранених та інвалідів – кожен третій. Інші наслідки починають проявлятися саме після проходження різного виду післябойової реабілітації. Тому учасникам бойових дій вкрай необхідна психологічна підтримка з боку досвідчених спеціалістів [3, с. 28].

Як зазначає американський лікар і психолог Б. Колодзин, що «важливо пам'ятати, що той хто повернувся з фронту, може довгі роки залишатися у полоні своїх спогадів і переживань, його необхідно повернути в мирне життя психологічно, щоб він помирився з собою і дійсністю, навчився прощати себе» [2, с. 231].

Для цього варто враховувати ключові аспекти післябойової адаптації учасників бойових дій такі, як [4, с. 47]:

1. Психологічна підготовка. Важливо шукати психологічну підтримку для подолання наслідків війни чи стресових ситуацій. Психотерапевти можуть надати ефективну допомогу у вирішенні психологічних проблем та тривоги, що виникають після війни.

2. Професійна перепідготовка. Враховуючи військовий досвід, учасники бойових дій можуть здобути додаткову освіту або професійні навички, щоб знайти роботу у цивільній сфері. Чимало країн мають програми, спрямовані на підтримку військових у їхній професійній адаптації.

3. Зміцнення взаємин. Взаємини з родиною та людьми можуть зазнати напруження через тривалу відсутність, травму чи психічний стрес. Важливо присвятити час і зусилля для зміцнення взаємин і розуміння потреб кожного члена сім'ї.

4. Фізичне здоров'я. Регулярна фізична активність, збалансована дієта та регулярні медичні огляди можуть допомогти підтримати загальний стан здоров'я.

5. Спільнота та волонтерство. Участь у заходах та волонтерство можуть допомогти знайти новий сенс і підтримку в цивільному житті.

6. Планування майбутнього. Важливо ставити конкретні цілі та розвивати план для майбутньої кар'єри та особистого зростання. Це може передбачати отримання нової освіти, знаходження нової роботи або розвиток власного бізнесу.

Якщо під час психологічної допомоги психологи, сім'я, друзі будуть вміти підтримувати учасників бойових дій, враховуючи вищезазначені аспекти, то це може суттєво полегшити процес адаптації та покращити загальний психічний стан осіб.

Отже, психологічна підтримка післябойової реабілітації та здоров'я учасників бойових дій є важливим елементом їхнього повернення до цивільного життя. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у визначенні ефективності психологічної інтервенції в рамках післябойової реабілітації.

Література:

1. Горбунова О. В. Психологічна допомога в умовах кризових ситуацій. *Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна*. Харків, 2019. С. 44–46.
2. Тамарін С. В. Система психологічної підтримки учасників бойових дій сектору безпеки і оборони. Харків, 2023. С. 230–231.
3. Матейко Н. М. Особливості психологічної реабілітації в учасників бойових дій. *Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique* : зб. наук. пр. ЛОГОΣ. Paris, 2021. С. 28–30.
4. Петреченко С. А. Психологічні аспекти адаптації учасників бойових дій та членів їх сімей в умовах війни : навчально-методичний посібник / ред. М. Є. Чайковського. Київ: ТАЛКОМ, 2024. 105 с.

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ ТА ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
УНІВЕРСИТЕТУ «УКРАЇНА»**

Адреса: м. Хмельницький,
вул. Ярослава Мудрого, 2А
тел. (0382) 70-45-56, 096-399-37-00

www.hist.km.ua

e-mail: hist.km.nauka@gmail.com

Instagram hist_university_ukraine

Facebook www.facebook.com/hist.ua

Канал на YouTube ХІСТ Університет Україна